

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

**Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών
Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη**

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**Πύργος Γλέζου, Κάστρο Χώρας Νάξου: Μουσειολογικός
Προγραμματισμός και σχεδιασμός**

Πέτρος Κοσμάς

**Επιβλέπων Καθηγητής
Γεώργιος Παπαϊωάννου**

Μάιος 2016

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**Πύργος Γλέζου, Κάστρο Χώρας Νάξου: Μουσειολογικός
Προγραμματισμός και σχεδιασμός**

Πέτρος Κοσμάς

**Επιβλέπων Καθηγητής
Γεώργιος Παπαϊωάννου**

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διατριβή υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση πτυχιακού τίτλου σπουδών Στο Μεταπτυχιακό πρόγραμμα Πολιτιστικής Πολιτικής και Ανάπτυξης από τη Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Μάιος 2016

Περίληψη

Στόχος της ανά χείρας διπλωματικής διατριβής είναι ο μουσειολογικός σχεδιασμός και προγραμματισμός, προκειμένου να δημιουργηθεί το υπόβαθρο για την ανάδειξη και την αξιοποίηση του Πύργου Γλέζου ως του πρώτου βυζαντινού μουσείου στις Κυκλάδες. Ο Πύργος του Γλέζου¹ (ή Πύργος Κρίσπι) βρίσκεται στη Νάξο στο Κάστρο της Χώρας Νάξου και έχει χαρακτηριστεί ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο² και αποτελεί μέρος του κάστρου του Σανούδου στη Χώρα της Νάξου. Ο Πύργος προστατεύεται από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων. Η παρούσα διπλωματική διατριβή στοχεύει να αποτελέσει το πρώτο βήμα για την εκπόνηση ολοκληρωμένης μουσειολογικής και μουσειογραφικής μελέτης, υπό το πρίσμα των επιταγών και των κατευθύνσεων της μουσειολογικής επιστήμης, των νέων τεχνολογιών, των εξαιρετικών προοπτικών του ίδιου του χώρου, αλλά και των αναγκών των συνεχώς αυξανόμενων σε αριθμό επισκεπτών και τουριστών.

Η διατριβή βασίστηκε α) σε ενδελεχή βιβλιογραφική επισκόπηση και διερεύνηση, β) σε αρχαιολογική έρευνα, γ) στην πρόσβαση σε αδημοσίευτο υλικό, με άδειες που εξασφαλίστηκαν από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων³, γ) σε επιτόπια έρευνα, η οποία περιλάμβανε καταγραφή, τεκμηρίωση, φωτογράφιση, αποτύπωση, επιλογή υλικού προς έκθεση και σύνδεση με τους υπόλοιπους πύργους του νησιού, και δ) στη σύνταξη σημείων αναφοράς μουσειολογικού σχεδιασμού και προγραμματισμού για τη δρομολόγηση μουσειολογικής και της μουσειογραφικής μελέτης. Σημειώνεται ότι το μεγαλύτερο μέρος του προς έκθεση υλικού θα εκτεθεί για πρώτη φορά στο κοινό.

---

¹ Βλέπε παράρτημα Β, σελ.46, εικόνα 6 και 7.

² ΥΑ ΥΠΠΕ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/46472/1723 π.έ./18-10-1980, ΦΕΚ 1148/Β/11-11-1980 και ΥΑ 714/21-8-1963, ΦΕΚ 382/Β/29-8-1963) Βλέπε παράρτημα Α, ενότητα Α.2 σελίδες 42-45.

³ Βλέπε παράρτημα Α, ενότητα Α.1, σελίδα 41, τη με αρ. πρωτ.2587/21-01-2016 «Άδεια μουσειογραφικής και μουσειολογικής μελέτης»

Summary

The aim of this master thesis is to create an integrated museological and museographic study for the development and promotion of Glezos Tower, which is located in Naxos Castle. This study is conducted according to the requirements and guidelines laid down by the principles of museological science, new technologies, and the exceptional perspective of the place itself, but also the needs of the ever increasing number of visitors and tourists. The Tower of Glezos, also known as Crispi Tower, is classified as a historical monument and is part of the castle of Sanudo Hora Naxos. The tower is protected by the Ephorate of Byzantine Antiquities of Cyclades.

Major researches for the preparation of this thesis are:

1. Bibliographic study and evaluation
2. Research of files referring to this monument and access to any unpublished material. Access and licenses have already been obtained by the Ephorate of Antiquities of Cyclades.
3. Live site research which will include: recording, taking pictures, surveying, material selection and the connection with the other towers of the island. Interdisciplinary approach and collaboration with other disciplines will occur.
4. Preparation of the museological and museographic design which include parts of staffing, the implementation schedule, and budget.

During the writing of this thesis there were no particular areas of concern. The only difficulty that arose was the concern for the selection of the exhibition material to get exposed to the public due to the specific manner of this exposition. Most of the material available for the exhibition is to be presented for the first time to the public. Particular difficulties presented due to the unpublished ceramic material and the inability of access to it.

Ευχαριστίες

Στα πλαίσια της εκπόνησης της μεταπτυχιακής μου διατριβής θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων για την εμπιστοσύνη προς το πρόσωπό μου και την παραχώρηση του αρχαιικού υλικού της υπηρεσίας, χωρίς το οποίο θα ήταν αδύνατη η εκπόνηση της παρούσας μεταπτυχιακής διατριβής. Τον επιβλέποντα καθηγητή μου Γεώργιο Παπαϊωάννου για όλη τη καθοδήγηση, στήριξη και εμπύχωση στη διάρκεια όλων αυτών των μηνών. Την οικογένεια μου για την ηθική και υλική στήριξη του όλου αυτού του εγχειρήματος. Το Γιώργο Τράκα για την δύναμη να φέρω σε πέρας τη μεταπτυχιακή διατριβή. Τους αγαπημένους μου συμφοιτητές για τις πολύωρες συζητήσεις: Άννα Θεοχαρίδου, Γεώργιο Μαριδάκη και Δημήτρη Μαθιουδάκη. Και τέλος την Χαρίκλεια Διαμαντή τόσο για την βοήθεια σχετικά με την υποβολή της πρότασης για τη δήλωση του θέματος όσο και για τη επιμέλεια και καίρια παρέμβαση στην παρουσίαση της μεταπτυχιακής μου διατριβής.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	iv
Summary	v
Ευχαριστίες.....	vi
Παραρτήματα.....	ix
Κεφάλαιο 1.....	xi
Εισαγωγή	xi
1.1 Γενικά για την παρούσα διατριβή.....	xii
1.1.1 Σκοπός και στόχοι της διπλωματικής διατριβής.....	xii
1.1.2 Μεθοδολογία.....	xii
1.1.3 Βιβλιογραφική επισκόπηση.....	xiii
1.1.4 Περιορισμοί.....	xiv
1.2 Το μουσείο, οι λειτουργίες, η έκθεση: μια συνοπτική αναφορά.....	xv
1.2.1 Ο ορισμός της έννοιας του μουσείου.....	xv
1.2.2. Συνοπτική ιστορία του όρου «Μουσείο»	xvi
1.2.3 Οι λειτουργίες του σύγχρονου μουσείου	xvii
1.2.4 Οι όροι Μουσειολογία και Μουσειογραφία	xvii
1.2.5 Μουσειακή έκθεση.....	xviii
1.2.6 Στάδια για τη δημιουργία μουσειακής έκθεσης.....	xix
1.3 Συνοπτική παρουσίαση των κεφαλαίων της διατριβής.....	xxii
Κεφάλαιο 1.....	1
Πύργος Γλέζου στο Κάστρο, Χώρας Νάξου	1
1.1. Ιστορία του Κάστρου Χώρας Νάξου	2
1.2. Αρχιτεκτονική- Πολεοδομική μορφή του Κάστρου.....	3

1.3. Ο ρόλος του κάστρου και η σχέση του με τα υπόλοιπα κάστρα και τους πύργους του νησιού.....	4
1.4. Ιστορικό πλαίσιο του Πύργου.....	4
1.5. Αρχιτεκτονική μορφή Πύργου Γλέζου.....	5
Κεφάλαιο 3.....	6
Μουσειολογικός Προγραμματισμός.....	6
3.1. Η Σημασία της Δημιουργίας Μόνιμης Έκθεσης.....	6
3.2. Αποστολή και Στόχοι του Μουσείου.....	7
3.3. Δυνάμει Κοινό και Επισκεψιμότητα.....	8
3.4 Αρχές και Δεδομένα Μουσειολογικού Προγραμματισμού.....	11
3.4.1 Εσωτερικοί Χώροι προς Μουσειακή Ανάδειξη και Αξιοποίηση.....	12
3.4.2 Το προς Έκθεση Υλικό: Καταγραφή, Τεκμηρίωση, Αποθήκευση.....	13
3.4.3 Ερμηνευτικά Μέσα - Παράλληλες Δράσεις - Εκπαιδευτικές Προγράμματα.....	15
Κεφάλαιο 4.....	17
Μουσειολογικός σχεδιασμός.....	17
4.1 Θεματικές Ενότητες.....	18
4.1.1 Ενότητα Γλυπτών.....	18
4.1.2 Ενότητα Τοιχογραφιών.....	20
4.1.3 Ενότητα Εικόνων.....	21
4.1.4 Ενότητα Κεραμικής.....	23
4.1.5 Ενότητα Εκκλησιαστικών Κειμηλίων.....	23
4.2 Προθήκες - Βάσεις Εκθεμάτων - Ψηφιακά Εκθέματα.....	25
4.3 Προδιαγραφές Προστασίας - Ασφάλειας.....	26
4.4 Προληπτική Συντήρηση.....	27
4.5 Φωτισμός Εκθεμάτων - Φωτισμός Πύργου Γλέζου.....	29
4.6 Επικοινωνιακή Στρατηγική και Ενέργειες.....	30

4.6.1 Ιστότοπος.....	30
4.6.2 Παρουσία στα Κοινωνικά Δίκτυα.....	31
4.6.3 Συμβολική Ταυτότητα.....	31
4.6.4 Δράσεις Προώθησης.....	32
4.6.5 Έντυπο και πληροφοριακό υλικό.....	32
4.7 Προϋπολογισμός.....	33
4.8 Ομάδα Εργασιών.....	33
4.9 Εκτίμηση Χρόνου Υλοποίησης.....	34
Κεφάλαιο 5.....	35
Επίλογος.....	35
Παράρτηματα.....	41

Παραρτήματα

Παράρτημα Α- Έγγραφα.....	41
Α.1 Άδεια μουσειολογικής και μουσειογραφικής μελέτης.....	41
Α.2 Κηρύξεις Πύργου Γλέζου ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο.....	42
Παράρτημα Β- φωτογραφικό υλικό.....	46
Παράρτημα Γ- Σχέδια.....	52
Γ.1 Σχέδιο Κάστρο Χώρας Νάξου.....	52
Γ.2 Σχέδια κατόψεων πύργου και κτισμάτων αεροπορίας.....	53
Παράρτημα Δ- Κατάλογοι Έργων.....	57
Δ.1 Κατάλογος γλυπτών Νάξου.....	57
Δ.2 Κατάλογος τοιχογραφιών.....	65
Δ.3 Κατάλογος Εικόνων και Εκκλησιαστικών Κειμηλίων.....	72
Παράρτημα Ε- Εξοπλισμός- Σήμανση.....	87

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγή

Η έννοια του μουσείου έχει μεταβληθεί και ακόμη μεταβάλλεται με το πέρασμα των χρόνων ιστορικά, κοινωνικά και πολιτισμικά. Δεν έχει όμως χαθεί ο αρχικός στόχος, δηλαδή η διαμόρφωση της κουλτούρας και της πολιτισμικής κριτικής. Ο προηγούμενος αιώνας αποτέλεσε την αρχή της μετατόπισης του κέντρου βάρους των μουσείων από τις συλλογές στον άνθρωπο. Τις τελευταίες δεκαετίες τα μουσεία κλήθηκαν να αποδείξουν τον λόγο ύπαρξης τους μέσα από την αναθεώρηση του κοινωνικού τους ρόλου, αλλά και της σημασίας τους. Το μουσείο στη σύγχρονη εποχή δεν μπορεί να αποτελέσει μόνο έναν χώρο αποθήκευσης της πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά είναι ανάγκη να προσαρμοστεί τόσο στα νέα κοινωνικοπολιτικά δεδομένα όσο και στις νέες τεχνολογίες. Έτσι, στοχεύει να προσελκύσει ευρύτερες κατηγορίες κοινού, με σκοπό να προσφέρει περισσότερο ολοκληρωμένη επικοινωνιακή εμπειρία μέσω της μάθησης και της ψυχαγωγίας, πάντοτε με γνώμονα τα εκθεσιακά αντικείμενα (Κόνσολα, 2006: 65).

Με βασικό κορμό της λειτουργίας του τον εκπαιδευτικό του ρόλο, το σύγχρονο μουσείο στοχεύει, μέσω της ανάπτυξης δραστηριοτήτων, στη διεύρυνση του ρόλου του προς την κοινωνία και τον πολιτισμό (Νάκου, 2001: 127). Με αυτή τη βασική αρχή το μουσείο καλείται, μέσα από τον σχεδιασμό των μόνιμων ή περιοδικών του εκθέσεων, να υλοποιήσει τον μουσειολογικό και μουσειογραφικό προγραμματισμό του. Πρόκειται για εγχείρημα που χαρακτηρίζεται από πολυπλοκότητα, για το οποίο απαιτείται η συνεργασία πολλών ειδικοτήτων, προκειμένου να καθορίσουν και να εξασφαλίσουν την ποιότητα του τελικού αποτελέσματος. (Τζώνος, 2013: 111)

1.1 Γενικά για την παρούσα διατριβή

Η ενότητα αυτή αναφέρεται στον σκοπό και στους στόχους της διπλωματικής διατριβής, στα μεθοδολογικά βήματα, σε σύντομη επισκόπηση της κύριας βιβλιογραφίας και σε περιορισμούς της έρευνας.

1.1.1 Σκοπός και στόχοι της διπλωματικής διατριβής

Η ανάδειξη του Πύργου Γλέζου σε βυζαντινό μουσείο στο πλαίσιο εφαρμογής μιας μουσειολογικής και μουσειογραφικής πρότασης αποτελεί τη βασική επιδίωξη της παρούσας μεταπτυχιακής διατριβής. Το βυζαντινό αυτό μουσείο θα μπορέσει να προβάλλει μια συνολική εικόνα της βυζαντινής και μεταβυζαντινής ιστορίας της νήσου Νάξου μέσα από την προβολή εκθεμάτων, τα οποία θα προβληθούν στο κοινό για πρώτη φορά και περιλαμβάνουν αποτοιχισμένες τοιχογραφίες, γλυπτά, φορητές εικόνες, κεραμική αλλά και εκκλησιαστικά κειμήλια. Το εγχείρημα βασίζεται στις αρχές της επιστήμης της μουσειολογίας με την χρήση των νέων τεχνολογιών και με σεβασμό στην αρχιτεκτονική ιδιαιτερότητα του χώρου. Επιχειρείται εδώ η εκπόνηση μουσειολογικής και μουσειογραφικής προμελέτης που θα αποτυπώνει τον μουσειολογικό σχεδιασμό και προγραμματισμό, για να αποτελέσει τη βάση για την εκπόνηση πλήρους μουσειολογικής και μουσειογραφικής μελέτης και εφαρμογής της, με στόχο τη δημιουργία και τη λειτουργία του εδώ προτεινόμενου βυζαντινού μουσείου.

1.1.2 Μεθοδολογία

Για την ολοκλήρωση της εργασίας ακολουθήθηκαν τα ακόλουθα μεθοδολογικά βήματα: α) αρχαιακή έρευνα με αντικείμενο τον Πύργο Γλέζου, τα προς έκθεση αντικείμενα, τα αρχιτεκτονικά σχέδια του ίδιου του κτηρίου και της ευρύτερης περιοχής του κάστρου, β) βιβλιογραφική μελέτη και επισκόπηση, γ) επιτόπια έρευνα που περιλάμβανε καταγραφή αντικειμένων, φωτογράφιση των χώρων, επιλογή του προς έκθεση υλικού, και συνδέσεις με τους υπόλοιπους πύργους του νησιού, και τέλος δ) τη σύνταξη της μουσειολογικής και της μουσειογραφικής προμελέτης βάσει των σχετικών κανόνων.

1.1.3 Βιβλιογραφική επισκόπηση

Κρίνουμε σκόπιμο να σημειώσουμε την κύρια βιβλιογραφία που αξιοποιήθηκε κυρίως στο θεωρητικό μέρος της διπλωματικής διατριβής. Την παρουσιάζουμε σε τρία μέρη: μουσειολογικό, Πύργος Γλέζου, βυζαντινή και μεταβυζαντινή τέχνη από τη Νάξο.

Ειδικότερα όσον αφορά σε βασικά εγχειρίδια και άρθρα μουσειολογίας και μουσειακών εκθέσεων, αξιοποιήθηκαν κυρίως τα ακόλουθα κείμενα:

- «*A manual for museum managers*. Department of Culture and Cultural Heritage» D. Konstantios et al., Λονδίνο, 2005.
- «*Κράτος και Μουσεία*», Βουδούρη Δ., Αθήνα, 2003.
- «*Εισαγωγή στη μουσειολογία και στην προληπτική συντήρηση*», Λυριτζής Γ. και Ορφανίδη Λ., Αθήνα, 2006.
- «*Μουσεία: εμείς, τα πράγματα και ο πολιτισμός*», Νάκου, Ε., Αθήνα 2001.
- «*Μουσειοπαιδαγωγική*» Νικονάνου, Ν., Αθήνα 2010.
- «*Μουσειολογία 2. Βασικές αρχές έκθεσης Μουσειακών Συλλογών*» και «*Μουσειολογία 1, Βασικές αρχές τήρησης μουσειακών συλλογών*», Σαλή Τ., Αθήνα, 2006.
- «*Μουσείο και Μουσειακή Έκθεση: Θεωρία και πρακτική*» Τζώνος, Π., Θεσσαλονίκη, 2013.

Σχετικά με την έρευνα για τα ιστορικά και για τα αρχιτεκτονικά θέματα που αφορούν τον Πύργο Γλέζου και την ευρύτερη περιοχή του κάστρου και ολόκληρης της νησιωτικής έκτασης, σημειώνονται τα ακόλουθα:

- «*Το Κάστρο της Νάξου. Οικοδομική Ιστορία*», Βαβατσιούλας Ο., Αθήνα, 2007.
- «*Δυο κάστρα της Νάξου. Τ'Απαλύρου και τ'Απάνω Κάστρο*». Κεφαλληνιάδης, Ν., Αθήνα, 1964.
- «*Οικόσημα στη Νάξο*», Κεφαλληνιάδης Ν., Αθήνα, 1980.
- «*Ιστορία των Αρχαίων Δουκών και των λοιπών Ηγεμόνων του Αιγαίου Πελάγους*» στα *Απεραθίτικα*, σελ. 20, Sauger R., Νάξος 1992.

Αναφορικά με τη μελέτη του διαθέσιμου υλικού, πέρα από τους καταλόγους του αρχαιακού υλικού, έγινε χρήση βιβλιογραφικών αναφορών που αφορούν τόσο στο ευρύτερο πλαίσιο της εξέλιξης της Βυζαντινής και μεταβυζαντινής τέχνης ευρύτερα στον νησιωτικό και ελλαδικό χώρο όσο και ειδικότερα στη Νάξο:

- «Παναγία η Δροσιανή», στο: *Βυζαντινή τέχνη στην Ελλάδα. Νάξος*, σελ.30-49. Δρανδάκης Ν., Αθήνα, 1989.
- «Πρωτόθρονη στο Χαλκί», στο: *Βυζαντινή τέχνη στην Ελλάδα. Νάξος*, Ζίας Ν., Αθήνα 1989.
- «Τοιχογραφίες της Νάξου», στο: *Πρακτικά συνεδρίου του Α΄Πανελληνίου συνεδρίου με θέμα "Η νάξος δια μέσου των αιώνων"*, σελ. 415-448, Παναγιωτίδη Μ., Αθήνα 1994.
- «Η τέχνη της γλυπτικής στα βυζαντινά χρόνια: μια έκθεση στον πύργο Χώρας Νάξου», Πέννας Χ., Αθήνα, 2000.
- «Η Βυζαντινή τέχνη στο Αιγαίο», στο: *Το Αιγαίο, επίκεντρο ελληνικού πολιτισμού*, σελ. 32-158, Ποταμιάνου- Αχειμάστου Μ., Αθήνα.
- «Εισαγωγικές σημειώσεις», στο: *Βυζαντινή τέχνη στην Ελλάδα. Νάξος*, σελ. 9-16, Χατζιδάκης Μ., Αθήνα, 1989.

1.1.4 Περιορισμοί

Κατά τη διάρκεια εκπόνησης της εδώ εργασίας προέκυψαν ορισμένα ζητήματα που αφορούν στην αρχαιακή τεκμηρίωση του προς έκθεση υλικού. Ένα τέτοιο ζήτημα αφορά στον κατάλογο των αποτοιχισμένων τοιχογραφιών, όπου η φωτογραφική τεκμηρίωση είναι ακόμη ελλιπής, δεδομένου ότι δεν υπάρχει προς το παρόν δυνατότητα φωτογράφισης όλων των αποτοιχισμένων τοιχογραφιών λόγω της δυσκολίας πρόσβασης στο χώρο αποθήκευσης. Ένα άλλο ζήτημα αφορά στην καταγραφή των κεραμικών αντικειμένων, η οποία βρίσκεται σε διαδικασία ειδικής τεκμηρίωσης και μελέτης προς δημοσίευση. Έως την ολοκλήρωση της διαδικασίας αυτής η διαθέσιμη τεκμηρίωση της κεραμικής έχει πληροφορίες μόνο με τις θέσεις εύρεσης των προς έκθεση κεραμικών ευρημάτων. Ως τρίτο ζήτημα σημειώνεται ότι η καταγραφή και η ψηφιακή τεκμηρίωση των εκκλησιαστικών κειμηλίων και εικόνων περιορίζεται στα

διαθέσιμα προς έκθεση αντικείμενα, δεδομένου ότι ο πλήρης όγκος ξεπερνά τα δυο χιλιάδες (2000) αντικείμενα.

1.2 Το μουσείο, οι λειτουργίες, η έκθεση: μια συνοπτική αναφορά

Με την εισαγωγική αυτή ενότητα επιχειρείται η παρουσίαση του όρου "μουσείο", όπως αυτός προσδιορίζεται σήμερα, καθώς και συνοπτικές αναφορές στην ιστορική πορεία της έννοιας, στις κύριες λειτουργίες του σύγχρονου μουσείου, στα κύρια χαρακτηριστικά της μουσειολογίας, της μουσειογραφίας και της μουσειακής έκθεσης. Στόχος είναι όχι η διεξοδική παρουσίαση αλλά η προσφορά μιας συνοπτικής (αλλά και γενικής) εικόνας στον αναγνώστη εν όψει των επομένων κεφαλαίων του κυρίου μέρους. Στο πλαίσιο αυτό η ενότητα αυτή κλείνει με αναφορά στα στάδια δημιουργίας μουσειακής έκθεσης.

1.2.1 Ο ορισμός της έννοιας του μουσείου

Ο ορισμός του μουσείου που έχει επικρατήσει σήμερα είναι αυτός που δίδεται από το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (ICOM – International Council of Museums) και αναφέρει ότι το μουσείο είναι: «Οργανισμός μόνιμος, χωρίς κερδοσκοπικό χαρακτήρα, υποταγμένος στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξης της, ανοιχτός στο κοινό, ο οποίος αποκτά, συντηρεί, μελετά, κοινοποιεί και εκθέτει υλικές μαρτυρίες του ανθρώπου και του περιβάλλοντός του με σκοπό τη μελέτη, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία» (Βουδούρη, 2003: 90).

Ορισμός πάνω στον οποίο βασίζεται και ο ορισμός του μουσείου στην ισχύουσα ελληνική νομοθεσία, στο νόμο 3028/2002 «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς», και συγκεκριμένα στο άρθρο 45 , παρ. 1, που ορίζει: «Ως μουσείο νοείται η υπηρεσία ή ο οργανισμός μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, με ή χωρίς ίδια νομική προσωπικότητα, που αποκτά, δέχεται, φυλάσσει, συντηρεί, καταγράφει, τεκμηριώνει, ερευνά, ερμηνεύει και κυρίως εκθέτει και προβάλλει στο

κοινό συλλογές αρχαιολογικών, εθνολογικών και άλλων μαρτυριών του ανθρώπου και του περιβάλλοντός του με σκοπό τη μελέτη, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία. Ως μουσεία μπορούν να θεωρηθούν επίσης υπηρεσίες και οργανισμοί που έχουν παρεμφερείς σκοπούς και λειτουργίες, όπως τα μουσεία ανοικτού χώρου».⁴

1.2.2. Συνοπτική ιστορία του όρου «Μουσείο»

Ο όρος μουσείο εμφανίζεται στην Αρχαία Ελλάδα, τη Μεσοποταμία, την Ινδία και τη Ρώμη ως συλλεκτική δραστηριότητα θρησκευτικού περιεχομένου (Νικονάνου, 2010: 54). Στην αρχαία Ελλάδα, αποδίδεται στο τέμενος, το οποίο ήταν αφιερωμένο στις προστάτιδες των τεχνών, τις Μούσες. Ορόσημο στον όρο αποτελεί το 290 π. Χ. η ίδρυση μουσείου από τον Πτολεμαίο Α΄, το οποίο περιλάμβανε συλλογές διαφόρων θεματικών (Γκαζή, 1999: 40). Στην Αναγέννηση, ο όρος παραπέμπει στις ιδιωτικές συλλογές της ευρωπαϊκής αριστοκρατίας, στις οποίες πρόσβαση είχαν μόνο οι ευγενείς. Από το δεύτερο μισό του 16ου έως τον 18ο αιώνα, επικρατεί στην Ευρώπη ο λατινικός όρος “museum” με σκοπό να προσδιορίσει τις συλλογές των αξιοπερίεργων πραγμάτων. Την εποχή του διαφωτισμού παρατηρείται ραγδαία αύξηση των συλλογών, οι οποίες ανήκαν σε ευρωπαίους ηγεμόνες και εύπορους σε όλη την Ευρώπη, οι οποίες ήταν προσβάσιμες μόνο από φιλοξενούμενους και ερευνητές (Ορφανίδη, 2006: 8-10).

Η έννοια του μουσείου εξελίσσεται με τη γαλλική επανάσταση, την άνοδο του εθνικισμού και την ουσιαστική επικράτηση της αστικής τάξης. Δημιουργούνται μουσεία στα οποία εκτίθενται αντικείμενα που αποτελούν εθνική κληρονομιά, με σκοπό την τόνωση της εθνικής ταυτότητας (Νάκου, 2001: 115). Τον 19ο αιώνα, το μουσείο μετασχηματίζεται σε θεσμό που οργανώνει, ερευνά και εκθέτει τις συλλογές του, προκειμένου αυτές να υπηρετήσουν τη συγκρότηση εθνικής ταυτότητας και δευτερευόντως την πρόοδο της επιστήμης (Νικονάνου, 2010: 76). Την περίοδο αυτή εγκαινιάζονται τα μεγάλα μουσεία, τα οποία είναι ανοιχτά στο κοινό και έχουν περισσότερο παιδαγωγικό χαρακτήρα (Νάκου, 2001: 117-118).

---

⁴ Ν.3028/2002, «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς».

Στη διάρκεια του 20ού αιώνα σταθμός στην εξέλιξη του όρου αποτελεί η ανάπτυξη νέων τύπων μουσείου με έμφαση στην κοινωνική και εκπαιδευτική αποστολή. Παρατηρείται διεύρυνση της έννοιας του όρου, θέτοντας την επικοινωνία ως μια από τις βασικότερες λειτουργίες, χωρίς όμως να μετατοπίζεται το κέντρο βάρους από τις βασικές συστατικές λειτουργίες: τη συλλογή, την καταγραφή, την τεκμηρίωση, τη συντήρηση και την μελέτη των αντικειμένων (Γκαζή, 1999: 44, Μιχαηλίδου, 2002: 93).

1.2.3 Οι λειτουργίες του σύγχρονου μουσείου

Στην σύγχρονη εποχή τα μουσεία λόγω της αύξησης του ανταγωνισμού, της ραγδαίας ανάπτυξης της τεχνολογίας και των αυξανόμενων απαιτήσεων των εν δυνάμει επισκεπτών, πέρα από τις βασικές μουσειακές λειτουργίες, οι οποίες αφορούν τη διαφύλαξη και την έκθεση των αντικειμένων, εντάσσουν στον κύριο κορμό τους νέες λειτουργίες και πρακτικές, όπως το μάρκετινγκ, την επικοινωνία, τις εμπορικές δραστηριότητες, με σκοπό την προώθηση των μόνιμων και περιοδικών εκθέσεων, αλλά και την αύξηση των εσόδων τους (Vergo, 1999: 50-52). Οι κύριες λοιπόν λειτουργικές πρακτικές του μουσείου συνοψίζονται στα ακόλουθα: α) στη συλλογή, β) στην καταγραφή, γ) στην αρχειοθέτηση/τεκμηρίωση, δ) στη συντήρηση, ε) στην αποθήκευση, στ) στην ασφάλεια, ζ) στη μελέτη, η) στην έκθεση, θ) στην ενημέρωση, ι) στην ψυχαγωγία και ια) στην επικοινωνία. (Ν.3028/2002, άρ. 45, παρ. 1). Σε παράλληλη λειτουργία με τη μόνιμη συλλογή, την αποθήκη, το εργαστήριο συντήρησης, το αρχείο και τη βιβλιοθήκη, το μουσείο σήμερα κατά κανόνα περιλαμβάνει και λειτουργίες οι οποίες θεωρούνται απαραίτητες, προκειμένου να καταστεί ευκολότερα προσιτό από μεγαλύτερο αριθμό επισκεπτών. Αυτές περιλαμβάνουν πωλητήρια, εκπαιδευτικά προγράμματα, αλλά και χώρους ψυχαγωγίας. (Μιχαηλίδου, 2002: 95-97).

1.2.4 Οι όροι Μουσειολογία και Μουσειογραφία

Ο όρος μουσειολογία εδραιώθηκε τη δεκαετία του 1950. Ετυμολογικά ο όρος σημαίνει τη μελέτη του μουσείου (Mairesse, 2010: 97). Η μουσειολογία είναι επιφορτισμένη με την έρευνα και τους τρόπους που μια συλλογή μπορεί να δημιουργηθεί, καθώς και τις αιτίες για τη δημιουργία των συλλογών, αλλά και τον εκπαιδευτικό και κοινωνικό ρόλο του μουσείου στη σημερινή κοινωνία (Μπούνια 1999: 38). Ο ορισμός που δίνεται από το

Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (ICOM) είναι: «Μουσειολογία είναι μια εφαρμοσμένη επιστήμη, η επιστήμη του μουσείου. Μελετά την ιστορία και τον ρόλο του στην κοινωνία, τους ειδικούς τρόπους έρευνας και φυσικής συντήρησης των εκθεμάτων, της παρουσίασης και του ξαναζωντανέματός τους, της μετάδοσης των γνώσεων γι' αυτά, της οργάνωσης και της λειτουργίας, της νέας ή μουσειακής αρχιτεκτονικής, των θέσεων που αποκτώνται ή επιλέγονται, της τυπολογίας και της δεοντολογίας» (Ορφανίδη 2003: 7).

Ο όρος «μουσειογραφία» εμφανίζεται τον 18ο αιώνα. Αποτελεί το πρακτικό κομμάτι της μουσειολογίας, δηλαδή το σύνολο των τεχνικών και πρακτικών που εφαρμόζονται στην πράξη, με σκοπό τον σχεδιασμό, τον εξοπλισμό των χώρων καθώς και τη συντήρηση, την αποκατάσταση, την ασφάλεια και την τελική έκθεση των αντικειμένων (Mairesse 2010: 95).

1.2.5 Μουσειακή έκθεση

Βασική μέριμνα για την ορθή λειτουργία μιας έκθεσης είναι η επικοινωνία του συνόλου των εκθεμάτων με το κοινό που την επισκέπτεται. Μια έκθεση αντιπροσωπεύεται από την προβολή ενός συνόλου κινητών ή ακίνητων μουσειακών αντικειμένων στο κοινό. Οι εκθέσεις λαμβάνουν χώρα σε προκαθορισμένους χώρους, υπαίθριους ή κλειστούς, με οργανωμένο πρόγραμμα δράσης και την απαραίτητη διάδραση με τη χρήση νέων τεχνολογιών (οπτικοακουστικά μέσα κ.λπ). Βασικός στόχος μιας έκθεσης αποτελεί η επιτυχής απόδοση και η κατανόηση των εννοιών και των αντικειμένων από το κοινό, με σκοπό τη σωστή επικοινωνία ανάμεσα στα εκθέματα και στο κοινό (Ορφανίδη 2006: 44). Τα ίδια τα εκθέματα θα πρέπει να αποτελέσουν το επίκεντρο των πληροφοριών, προκειμένου να μεταδώσουν τις απαραίτητες πληροφορίες σχετικά με το ιστορικοκοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο Αυτό μπορεί να καταστεί εφικτό μέσα από τους στόχους τους οποίους θέτει η έκθεση, οι οποίοι δεν άπτονται μόνο στον πολιτιστικό χαρακτήρα, αλλά επικεντρώνονται και στον εκπαιδευτικό. (Γκαζή 2003: 60). Για την επιτυχή έκβαση των στόχων αυτών, απαραίτητη είναι η αгаσθή συνεργασία του εξειδικευμένου προσωπικού (Ορφανίδη 2006: 45).

Τα είδη στα οποία μπορούν να διακριθούν οι τύποι των εκθέσεων των μουσείων είναι: οι μόνιμες, οι προσωρινές, οι περιοδεύουσες, και οι ψηφιακές - εικονικές. Οι προσωρινές εκθέσεις λειτουργούν παράλληλα με τις μόνιμες, προκειμένου να παρουσιάσουν την αθέατη πλευρά των συλλογών που έχει στην κατοχή του το μουσείο, εμβαθύνοντας κάθε φορά σε ένα συγκεκριμένο θέμα (Ορφανίδη 2006: 46). Ανάλογα με τον τρόπο με τον οποίο τα εκθέματα παρουσιάζονται στο κοινό, διακρίνουμε επιπλέον και την ακόλουθη τυπολογία εκθέσεων: «in vitro» (τα εκθέματα παρουσιάζονται μέσα σε προθήκες), «in vino», (ανάμεσα στο έκθεμα και τον επισκέπτη δεν παρεμβάλλεται κάποιο απροσπέλαστο εμπόδιο), «hands-on», (επιτρέπουν στον επισκέπτη να έρθει σε απτική επαφή με το έκθεμα) και ειδικών τύπων εκθέσεις, οι οποίες αφορούν σε άτομα με αναπηρία (Παπαιωαννου & Στεργιάκη 2013: 57).

1.2.6 Στάδια για τη δημιουργία μουσειακής έκθεσης

Μια μουσειακή έκθεση θα μπορούσε να διαχωριστεί στη νοηματική πλευρά της, στο άυλο δηλαδή μέρος του σχεδιασμού της, και στο ορατό - υλικό τμήμα της έκθεσης, το οποίο γίνεται άμεσα αντιληπτό στον επισκέπτη του μουσείου. Η διαδικασία για τη δημιουργία σχεδιασμού και υλοποίησης μιας έκθεσης προϋποθέτει την κατάλληλη προετοιμασία και την απαραίτητη διαδοχική αλληλουχία προγραμματισμένων ενεργειών (Τζώνος 2013: 111).

Η μουσειακή έκθεση αποτελεί ουσιαστικά τον σκοπό και τον βασικό πυρήνα του ίδιου του μουσείου (Τζώνος 2013: 113). Αποτελεί το κύριο μέσο επικοινωνίας με το κοινό. Η ορθή λειτουργία και ο τρόπος με τον οποίο θα την αποδεχτεί το κοινό του μουσείου, θα κρίνει και την αποτελεσματική λειτουργία της (Παπαιωαννου & Στεργιάκη 2013: 58). Προκειμένου το μουσείο να μπορέσει να οργανώσει όσο το δυνατό καλύτερα την κύρια μουσειακή του έκθεση, θα πρέπει να οργανώσει και να υλοποιήσει τα απαραίτητα εκείνα στάδια που απαιτούνται, για να φτάσουμε στο προσδοκώμενο αποτέλεσμα που δεν είναι άλλο από την τελική έκθεση. Οι φάσεις προς αυτή την κατεύθυνση είναι τέσσερις: α) η φάση συγκρότησης της ομάδας εργασίας, β) η φάση της προετοιμασίας της έκθεσης πριν από τη λειτουργία της, γ) η φάση της λειτουργίας και της λήξης και δ)

η φάση της αξιολόγησης (Παπαιωάννου & Στεργιάκη 2013: 68). Τα στάδια τα οποία εμπεριέχονται στις φάσεις είναι οκτώ (Vitkauskaitė 2015: 6).

Αναλυτικότερα, η πρώτη φάση είναι αυτή της «συγκρότησης ομάδας εργασιών». Η ομάδα επιφορτίζεται με την οργάνωση του στρατηγικού σχεδιασμού του εκθεσιακού εγχειρήματος, αλλά και με τη ρύθμιση των παραμέτρων που αφορούν το χρονοδιάγραμμα, τον προϋπολογισμό, την προβολή και την ανάδειξη των εκθεμάτων, προκειμένου να επιτευχθεί το τελικό αποτέλεσμα, δηλαδή η δημιουργία της έκθεσης (Παπαιωάννου & Στεργιάκη 2013: 61). Η ομάδα εργασιών περιλαμβάνει ειδικότητες, που μπορεί να ποικίλλουν ανάλογα με τις ανάγκες που προκύπτουν στη διάρκεια δημιουργίας μιας έκθεσης. Οι συνήθεις ειδικότητες που απασχολούνται είναι οι εξής: α) μουσειολόγοι, οι οποίοι έχουν την εποπτεία του εγχειρήματος και είναι υπεύθυνοι να συντονίσουν ολόκληρη τη ομάδα, β) επιμελητές, που έχουν εξειδίκευση και εμπειρία στο αντικείμενο της έκθεσης, γ) μουσειογράφοι, που επιφορτίζονται με το αρχιτεκτονικό και το γραφιστικό τμήμα της έκθεσης, δ) συντηρητές, που είναι υπεύθυνοι για τον έλεγχο και τη δημιουργία των κατάλληλων συνθηκών παρουσίασης των αντικειμένων, γ) μορφωτικοί σύμβουλοι για το εκπαιδευτικό κομμάτι και στ) διοικητικό προσωπικό (Σαλή, 2006: 12- 16).

Η δεύτερη φάση είναι αυτή «της προετοιμασίας». Αποτελείται από τέσσερα στάδια:

α) Το «προκαταρκτικό στάδιο», στο οποίο θα πρέπει να καθοριστεί τόσο το κοινό όσο και ο τρόπος προσέλκυσής του, να αναζητηθεί ο τίτλος της έκθεσης, να επιλεγούν οι κατάλληλοι συνεργάτες για τη δημιουργία της έκθεσης, να διερευνηθεί η διάθεση τυχόν υπάρχοντος διαθέσιμου εξοπλισμού, να εκτιμηθεί η δυνατότητα χρήσης νέων τεχνολογιών στο μουσείο, να γίνει μια αρχική εκτίμηση του προϋπολογισμού, να διερευνηθούν οι δυνατότητες εξεύρεσης πρόσθετων πόρων και χορηγιών, να εξεταστεί η θεματολογία της έκθεσης και να καταρτιστεί το απαραίτητο χρονοδιάγραμμα εργασιών των επόμενων σταδίων (Konstantios et al. 2005: 34).

β) Το «στάδιο προετοιμασίας» αφορά σε διεξοδικότερη ουσιαστικά έρευνα των εργασιών του προκαταρκτικού σταδίου. Βασικό μέλημα είναι η μελέτη του αρχαιακού υλικού και η κατάρτιση αρχικού καταλόγου εκθεμάτων. Στο στάδιο αυτό

πραγματοποιούνται οι αρχικές μελέτες για τις κλιματολογικές συνθήκες, τα μέτρα ασφαλείας, την αποτύπωση αρχικού σχεδίου εγκατάστασης των εκθεμάτων, οι προτάσεις παραλλήλων εκδηλώσεων και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, καθώς και η επανεκτίμηση του προϋπολογισμού και του χρονοδιαγράμματος που πρέπει να ακολουθηθεί. (Vitkauskaite 2015: 9).

γ) Στο «στάδιο ολοκλήρωσης», γίνεται η τελική επιλογή αντικειμένων, ενώ συντάσσεται ο τελικός κατάλογος των εκθεμάτων. Γίνεται μέριμνα για τη σύνταξη των δελτίων των εκθεμάτων και για την ασφάλισή τους. Καταρτίζεται το τελικό λεπτομερές σχέδιο της έκθεσης και τα τελικά σχέδια που αφορούν σε προθήκες, στο φωτισμό του χώρου, στη συγγραφή των κειμένων και στην ολοκλήρωση οπτικοακουστικών μέσων που θα πλαισιώνουν την έκθεση. Τέλος, επιλέγεται η επικοινωνιακή πολιτική που θα ακολουθηθεί (Παπαιωάννου & Στεργιάκη 2013: 64).

δ) Στο «στάδιο της παραγωγής» αρχίζει να εφαρμόζεται στην πράξη το τελικό σχέδιο της μουσειακής έκθεσης. Επανεξετάζονται όλες οι μελέτες και τα σχέδια, και παίρνουν την τελική τους μορφή. Ξεκινά η παραλαβή των πραγμάτων που έχουν δοθεί σε παραγγελίες για την κατασκευή τους (προθήκες, φωτισμοί κ. ά). Αρχίζει ουσιαστικά να παίρνει μορφή όλο αυτό το εγχείρημα που έχει ως στόχο την έναρξη λειτουργίας της έκθεσης. Παράλληλα ξεκινά και η λειτουργία της ιστοσελίδας και των ψηφιακών εφαρμογών προς το κοινό. Τέλος, καταρτίζεται ο κανονισμός λειτουργίας μουσειακού χώρου (Konstantios et al. 2005: 35).

Η τρίτη φάση αφορά στη «λειτουργία και τη λήξη» της έκθεσης. Έτσι, η φάση της λειτουργίας επιφορτίζεται με την παρακολούθηση της κατάστασης των εκθεμάτων, των κλιματολογικών συνθηκών και των μέσων ασφαλείας. Παράλληλα όμως εστιάζει και στην έρευνα του κοινού, τις παράλληλες εκδηλώσεις, την παρακολούθηση της λειτουργικότητας της έκθεσης. Όσον αφορά στη φάση της λήξης - αποσυναρμολόγησης, αυτή υπάρχει εφόσον η έκθεση δεν είναι μόνιμη (Παπαιωάννου & Στεργιάκη 2013: 67).

Η τέταρτη και τελευταία φάση είναι αυτή της «αξιολόγησης». Κρίνεται απαραίτητη για το ίδιο το μουσείο, προκειμένου να διαπιστώσει τόσο τις θετικές αντιδράσεις όσο και τις ελλείψεις του. Για την αξιολόγηση της εμπειρίας του κοινού ακολουθούνται

διάφορες μέθοδοι, όπως ερωτηματολόγια, συνεντεύξεις, βιβλίο εντυπώσεων κ. ά (Vitkauskaite, 2015: 14)

1.3 Συνοπτική παρουσίαση των κεφαλαίων της διατριβής

Η παρούσα εργασία διαρθρώνεται σε τέσσερα κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο (κεφ. 1) αφορά την εισαγωγή. Ακολουθεί κεφάλαιο (κεφ. 2) για τον Πύργο Γλέζου στο κάστρο Χώρας Νάξου με αναφορές στο ιστορικό πλαίσιο για τον Πύργο, την ιστορία γενικότερα του ίδιου του Κάστρου Χώρας Νάξου, την αρχιτεκτονική μορφή του Πύργου Γλέζου, την αρχιτεκτονική-πολεοδομική μορφή του κάστρου, τον ρόλο του και τη σχέση του με τα υπόλοιπα κάστρα και τους πύργους του νησιού.

Στο τρίτο κεφάλαιο (κεφ. 3) γίνεται προσπάθεια να οριστεί το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα πραγματοποιηθεί η μουσειολογική μελέτη του Πύργου. Εστιάζει σε αναφορά στη σημασία της δημιουργίας μόνιμης έκθεσης, με κύριο σκοπό την προβολή της βυζαντινής και μεταβυζαντινής ιστορίας του νησιού. Τίθενται οι στόχοι και η αποστολή του μουσείου. Αναλύονται τα απαραίτητα στατιστικά στοιχεία επισκεψιμότητας των λοιπών χώρων του νησιού με σκοπό την ενδυνάμωση της θέσης για την ανάγκη δημιουργίας μουσείου στην περιοχή. Περιγράφονται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του Πύργου και οι διαθέσιμοι χώροι στους οποίους θα λάβει χώρα το στήσιμο της μόνιμης έκθεσης. Παρουσιάζονται οι αρχές και τα δεδομένα του μουσειολογικού προγραμματισμού τα οποία αφορούν τους διαθέσιμους εσωτερικούς χώρους προς ανάδειξη και αξιοποίηση, το προς έκθεση υλικό και συγκεκριμένα για την καταγραφή, τεκμηρίωση και αποθήκευση του αλλά και τα ερμηνευτικά μέσα, της παράλληλες δράσεις και τα εκπαιδευτικά προγράμματα. Τέλος, γίνεται περιγραφή του εν δυνάμει υλικού προς προβολή, καθώς και του τρόπου με τον οποίο θα γίνεται η τεκμηρίωση της συλλογής και η φύλαξη των μουσειακών αντικειμένων στις αποθήκες του μουσείου.

Στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο (κεφ. 4) παρουσιάζεται η μουσειολογική προμελέτη. Περιγράφεται ο σκοπός, το σκεπτικό της έκθεσης και η πορεία του επισκέπτη με περαιτέρω ανάλυση των θεματικών ενοτήτων που θα τη διαρθρώνουν. Οι

Θεματικές ενότητες έχουν χωριστεί με βάση το είδος των αντικειμένων και με βάση τη χρονολόγησή τους. Οι προτεινόμενες θεματικές ενότητες είναι: α) ενότητα γλυπτών, β) ενότητα τοιχογραφιών, γ) ενότητα εικόνων δ) ενότητα κεραμικής και ε) ενότητα εκκλησιαστικών κειμηλίων. Παρουσιάζονται τα ερμηνευτικά μέσα με τα οποία ενδυναμώνεται ο τρόπος παρουσίασης των αντικειμένων. Γίνονται αναφορές στον αναγκαίο εξοπλισμό για το στήσιμο της έκθεσης, καθώς και στα μέτρα προστασίας και ασφάλειας που θα ληφθούν στο χώρο. Αναλύονται ζητήματα προληπτικής συντήρησης, θέματα φωτισμού των εκθεμάτων και γενικότερα του Πύργου, ζητήματα του ψηφιακού σχεδιασμού και των ψηφιακών εφαρμογών, το έντυπο πληροφοριακό υλικό, η ανάγκη δημιουργίας ιστοτόπου, ο σχεδιασμός επικοινωνιακών δράσεων με στόχο την καλύτερη δυνατή προώθηση του μουσείου. Τέλος, γίνονται αναφορές στο κόστος για τη δημιουργία της έκθεσης (προϋπολογισμός), τη στελέχωση της ομάδας συντονισμού και υλοποίησης, καθώς εκτίμηση του χρόνου υλοποίησης του όλο εγχειρήματος (χρονοδιάγραμμα).

Κεφάλαιο 1

Πύργος Γλέζου στο Κάστρο, Χώρας Νάξου

Ο Πύργος του Γλέζου ή Πύργος Κρίσπι αποτελεί τμήμα της βόρειας οχύρωσης του κάστρου του Σανούδου, στο παράλιο τμήμα του τείχους, στη Χώρα της Νάξου⁵. Έχει κηρυχθεί ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο⁶. Είναι ο μόνος πύργος που διασώζεται σήμερα από τους δώδεκα που προστάτευαν αρχικά το κάστρο. (Κεφαλληνιάδης, 1980: 5) Ο Πύργος προστατεύεται σήμερα από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων. Παραχωρήθηκε σε αυτή, το 1968, κατόπιν δωρεάς του τελευταίου ιδιοκτήτη του, Πέτρου Γλέζου, με απώτερο σκοπό να λειτουργήσει ως Βυζαντινό Μουσείο.(Βαβατσιούλας, 2007: 127) Παράλληλα το 1989, έγιναν διεργασίες και απαλλοτριώθηκε το όμορο κτίσμα, αποκαλούμενο σήμερα «κτίριο της Αεροπορίας», παλαιότερα γνωστό ως «οικία Προμπονά», με σκοπό να αξιοποιηθεί, σε συνδυασμό με τη μετατροπή του Πύργου, σε μουσείο.⁷

---

⁵ Βλέπε παράρτημα Β σελίδα 46, εικόνα 6.

⁶ Βλέπε παράρτημα Α, ενότητα Α.2, σελίδες 42-45.

⁷ Έγγραφο της 2^{ης} Ε.Β.Α. με αριθμό πρωτ. 859/11-3-1989/2^η ΕΒΑ.

1.1. Ιστορία του Κάστρου Χώρας Νάξου

Το κάστρο της Χώρας Νάξου⁸ ιδρύθηκε το 1207 από το Μάρκο Σανούδο, όπου και εγκαθίδρυσε τη φράγκικη κυριαρχία στο Αιγαίο πέλαγος. Ο Μάρκος Σανούδο, ήταν ανεψιός του Δόγη Ενρίκο Δάντολο και αυτός ο οποίος εμπνεύστηκε και οργάνωσε την επιχείρηση κατάκτησης των Κυκλάδων. Το δουκάτο ονομάστηκε «Δουκάτο της Νάξου» ή «Δουκάτο του Αρχιπελάγους» και περιελάμβανε δεκαεπτά νησιά. Κέντρο του νέου αυτού δουκάτου αποτέλεσε η Νάξος. (Κ. Κουρουπάκη, 1976: 9) Η επιλογή της Νάξου έγινε για τέσσερις κύριως λόγους: α) λόγω της κεντρικής θέσης του νησιού, β) λόγω του ότι αποτελεί το μεγαλύτερο νησί των Κυκλάδων γ) λόγω της ευφορίας των εδαφών της (Sauger, 1992: 7) αλλά και δ) επειδή στη διάρκεια της τελευταίας Βυζαντινής περιόδου αποτέλεσε ένα από τα σημαντικότερα στρατιωτικά κέντρα. (Σφυρόερας, 2000: 7)

Το δουκάτο της Νάξου, το οποίο γνώρισε μεγάλη άνθιση, κυβερνήθηκε κατά τη διάρκεια των τριών αιώνων του από είκοσι Δούκες, προερχόμενοι από τους οίκους των Σανούδων (1207-1372), Δαλλεκαρκέρι (1373-1382) και Κρισπών (1383-1566). (Κεφαλληνιάδης, 1982: 93) Αποτελούσε μια ανεξάρτητη διοίκηση, αναπόσπαστο μέρος όμως της ευρύτερης οχύρωσης της λεκάνης της Μεσογείου για την ανάπτυξη του εμπορίου. (Βαβατσιούλας, 2007: 19)

Το Δουκάτο ακολουθώντας τους φεουδαρχικούς θεσμούς και το εθιμοτυπικό δίκαιο της Δύσης αποτέλεσε μια ενιαία ανεξάρτητη στρατιωτική, κοινωνική, οικονομική αρχή. Παράλληλη βέβαια ήταν και η εγκαθίδρυση της Λατινικής εκκλησίας στις Κυκλάδες, σε ένα περισσότερο όμως μεικτό σύστημα καθώς ο Έλληνας Ορθόδοξος Αρχιεπίσκοπος διατηρούσε τη θέση του έναντι του Λατίνου Αρχιεπισκόπου. (Μαλτέζου, 1990: 294)

Ο Μάρκος Σανούδος έχτισε το κάστρο στο δυτικό τμήμα του νησιού, στην σημερινή πρωτεύουσά του. Ο λόφος στον οποίο είναι χτισμένο σήμερα το κάστρο, πιθανά υπήρξε η ακρόπολη της αρχαίας πόλης. (Πέννας, 2000: 10) Το κάστρο αποτελεί αρχικά μια στρατιωτική οχύρωση, η οποία εξελίχθηκε στο πέρασμα των χρόνων δίνοντας μέσα από

---

⁸ Βλέπε παράρτημα Β, σελίδα 46, εικόνες 6 και 7.

την οικοδομική δραστηριότητα αξιόλογα αρχιτεκτονήματα, εντασσόμενα σε ένα μεσαιωνικό πολεοδομικό σύνολο. (Βαβατσιούλας, 2007: 19)

1.2. Αρχιτεκτονική- Πολεοδομική μορφή του Κάστρου

Το κάστρο αρχικά ήταν ενισχυμένο με δώδεκα πύργους, από τους οποίους σώζεται μόνο ο ένας ο αποκαλούμενος Πύργος Γλέζου. Η πυκνή δόμηση των οικιών του κάστρου, όπως είναι εμφανές σήμερα, δημιουργεί το εξωτερικό αμυντικό τείχος. Αρχικά η πρόσβαση στο κάστρο γινόταν από τρεις πύλες. Σήμερα σώζονται οι δύο. Η νοτιοανατολική πύλη «Παραπόρτι»⁹ στην πλατεία Πραντούνα και η βορειοδυτική «Τρανή πύλη»¹⁰ στον Πύργο Γλέζου. (Πέννας, 2000: 10)

Το εσωτερικό του κάστρου διαρθρώνεται πολεοδομικά από δύο δακτυλίους με κτίσματα.¹¹ Έναν εσωτερικό περιμετρικό κεντρικό δρόμο μέσω του οποίου γίνονται διακλαδώσεις από μικρά ακτινωτά δρομάκια που καταλήγουν στο κεντρικό πλάτωμα, όπου βρίσκονται τα ερείπια του Σανούδου καθώς και η Καθολική Μητρόπολη. Στο κάστρο υπάρχουν ακόμα δύο ακόμη καθολικές εκκλησίες η Καπέλλα (παρεκκλήσι των δουκών) και ο Αγ.Αντώνιος και η μοναδική εντός του κάστρου ορθόδοξη εκκλησία της Θεοσκέπαστης. Το κάστρο περιλαμβάνει ακόμα μοναστηριακά συγκροτήματα του 17ου αιώνα. Αυτά των πατέρων Ιησουϊτών, στο οποίο στεγάζεται σήμερα το Αρχαιολογικό Μουσείο, των Καπουκίνων και των Ουρσουλινών μοναχών. Στο κάστρο υπάρχουν επίσης το κτίριο της Καγκελαρίας του Δουκάτου, που στεγάζεται το σημερινό καθολικό Αρχιεπισκοπικό μέγαρο, το συγκρότημα του πύργου Γλέζου και το διδακτήριο της Σχολής Ουρσουλινών. Περιλαμβάνει επίσης εξέχουσες οικίες, τα αρχοντικά οικογενειών όπως π.χ. των Μπαρότσι, των Σομμαρίμπα, των Δελαρόκκα κ.α. Στο κάστρο υπάρχουν συνολικά 42 διακριτές κατοικίες. (Βαβατσιούλας, 2007: 111-114)

---

⁹ Βλέπε παράρτημα Β, σελίδα 49, εικόνα 13.

¹⁰ Βλέπε παράρτημα Β, σελίδα 49, εικόνα 12.

¹¹ Βλέπε παράρτημα Γ, ενότητα Γ.1, σελίδα 52, εικόνα 18.

1.3. Ο ρόλος του κάστρου και η σχέση του με τα υπόλοιπα κάστρα και τους πύργους του νησιού

Στη Νάξο στο πέρασμα από την προϊστορία έως και την ενετοκρατία βρίσκει κανείς πολλά κάστρα. Τα σημαντικότερα από αυτά είναι το κάστρο του Απαλίου στο Σαγκρί, το απάνω κάστρο στην Τραγαία, το κάστρο της Χώρας Νάξου, του Καλογέρου στον Απόλλωνα, του Κανάκη προς τη Μουτσούνα, του Πάνορμου και άλλα. Η κατάληψη των προϋπάρχοντων αυτών κάστρων αλλά και η δημιουργία μεταγενέστερων, έγινε με σκοπό την επιβολή της κυριαρχίας των Φράγκων κατακτητών με στόχο την διαιώνιση της φεουδαλικής κυριαρχίας αλλά και τη δημιουργία φρουρίων- καταφύγιων για την προστασία από τις πειρατικές επιδρομές. (Κεφαλληνιάδης, 1964: 155-156)

Ο Μάρκος Σανούδος έθεσε το κάστρο της Νάξου ως το κέντρο της εξουσίας του ενώ παράλληλα χώρισε το νησί σε 56 φέουδα και τα παραχώρησε το Ενετούς, όπου έχτισαν πύργους ή κατασκεύασαν παλαιότερους. Σήμερα σώζονται σε όλη τη Νάξο περίπου 39 πύργοι. (Κεφαλληνιάδης, 1980: 7). Οι πύργοι αυτοί λειτουργούσαν ως μόνιμες ή προσωρινές κατοικίες ή ως αμυντήρια σε περιπτώσεις εισβολών. Αποτελούσαν ουσιαστικά οχυρωμένες κατοικίες που εκτός από την άνετη και ασφαλή κατοίκηση χρησίμευαν και ως παρατηρητήρια, ως κέντρα επιβολής και προβολής της εξουσίας αλλά και ως μαχητήρια σε περιόδους όπου η ανασφάλεια και οι εξωτερικοί κίνδυνοι αυξάνονταν. (Δημακόπουλος, 1985: 395)

1.4. Ιστορικό πλαίσιο του Πύργου

Ο Πύργος Γλέζου ή Πύργος¹² του Κρίσπι αποτέλεσε αρχοντική οικεία. Σύμφωνα με την παράδοση ο Πύργος ήταν το παλάτι των δουκών. Αυτό το αποδεικνύουν και τα οικόσημα τα οποία φέρει. Το πρώτο βρίσκεται στην εξωτερική κύρια είσοδο¹³. Το

---

¹² Βλέπε παράρτημα Β, σελίδα 47, εικόνες 8 και 9.

¹³ Βλέπε παράρτημα Β, σελίδα 50, εικόνα 15.

δεύτερο δεσπόζει στο υπέρθυρο της εσωτερικής εισόδου που οδηγεί από τον προθάλαμο στην κύρια αίθουσα του πύργου.¹⁴ Τα οικόσημα αυτά αποδίδονται το πρώτο, το οποίο φέρει Στέμμα, ξίφος, φτερό και παράσημα, στην οικογένεια Μπαρότσι (15^{ος} -17^{ος} αιώνας), με καταγωγή από την Κρήτη και το δεύτερο, το οποίο φέρει τρεις ρόμβους και φύλλα αμπέλου, στον οίκο των Κρίσπι (1383-1566). (Ν.Κεφαλληνιάδης, Β.Slot, 1980: 15). Οι Ιδιοκτήτες του πύργου χρονολογικά ήταν οι Κρίσπι, ο Διοικητής της Βλαχίας Φραγκόπουλος ή Αγάς, ο Μεγάλος Διερμηνεύς της Υψηλής Πύλης Μπαρότσι και τελευταίος ο Πέτρος Γλέζος. (Δελλαρόκκα, 1937: 3)

1.5. Αρχιτεκτονική μορφή Πύργου Γλέζου

Ο Πύργος Γλέζου αποτελεί τη μεγαλύτερη κατοικία στη βορειοδυτική πλευρά του κάστρου, η οποία περικλείει και τον κυκλικό πύργο.¹⁵ Τον μόνο σήμερα σωζόμενο κυκλικό πύργο του. Βρίσκεται στον εξωτερικό δακτύλιο των κτισμάτων του κάστρου. Το κτιριακό συγκρότημα διαθέτει δύο κυρίως επίπεδα, με ισόγειο και βοηθητικούς χώρους. Στον πρώτο όροφο βρίσκεται η κύρια ευρύχωρη αίθουσα¹⁶ του οικοδομήματος με εξώστη. Η κύρια είσοδος γίνεται προσιτή μέσω μίας μεταγενέστερης κλίμακας που βρίσκεται στο υπερυψωμένο τμήμα του εσωτερικού δρόμου αμέσως μετά το διαβατικό της Τρανής πύλης.¹⁷ Οι δευτερεύοντες χώροι του πύργου έχουν ανεξάρτητες εισόδους που βρίσκονται όμως στον εσωτερικό του περιμετρικού δακτυλίου. Οι Εσωτερικές κλίμακες οι οποίες εξασφαλίζουν την εσωτερική επικοινωνία των χώρων είναι κατασκευασμένες σε διαφορετικές χρονικές περιόδους. (Βαβατσιούλας, 2007: 127-138)¹⁸

---

¹⁴ Βλέπε παράρτημα Β, σελίδα 50, εικόνα 14.

¹⁵ Βλέπε παράρτημα Β, σελίδα 47, εικόνα 9.

¹⁶ Βλέπε παράρτημα Β, σελίδα 48, εικόνα 11.

¹⁷ Βλέπε παράρτημα Β, σελίδα 47, εικόνα 9.

¹⁸ Βλέπε παράρτημα Γ, ενότητα Γ.2, σελίδα 54, εικόνα 20.

Κεφάλαιο 3

Μουσειολογικός Προγραμματισμός

Στην κεντρική αίθουσα του Πύργου λειτουργεί από το 2000 έως σήμερα μια μικρή έκθεση μεσοβυζαντινής και μεταβυζαντινής γλυπτικής, η οποία δημιουργήθηκε υπό την εποπτεία της τότε Β' Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, με σκοπό να λειτουργήσει ως περιοδική έκθεση - προάγγελος ίσως μιας μόνιμης έκθεσης στον χώρο του Πύργου. Η έκθεση αυτή παραμένει ως σήμερα λόγω της έλλειψης μουσειολογικής μελέτης και των απαραίτητων κονδυλίων για τη δημιουργία μόνιμης έκθεσης στις επιταγές και τις κατευθύνσεις της σύγχρονης μουσειολογικής επιστήμης, των νέων τεχνολογιών και των προοπτικών που δημιουργούνται από τον ίδιο το χώρο. Είναι το κενό που προσπαθεί να καλύψει η ανά χείρας εργασία.

3.1. Η Σημασία της Δημιουργίας Μόνιμης Έκθεσης

Το νησί της Νάξου την τελευταία δεκαετία αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους ταξιδιωτικούς προορισμούς του νησιωτικού χώρου. Ο αριθμός των ανθρώπων που επιλέγουν να επισκεφθούν το νησί αυξάνεται κάθε χρόνο. (Λιανός 2015) Δημιουργούνται επομένως συνεχώς αυξανόμενες ανάγκες για υποδομές για την καλύτερη εξυπηρέτησή τους. Σε αυτό το πλαίσιο, πέρα από υποδομές που αφορούν διαβίωση, διατροφή και ψυχαγωγία, μπορεί να ενταχτεί και η αναβάθμιση του πολιτισμικού τουρισμού του νησιού. Αξίζει να σημειωθεί πως η Νάξος έχει πολύ ενδιαφέροντα και πλούσια σε ποσότητα αρχαιολογικά και ιστορικά τεκμήρια που δείχνουν ανθρώπινη παρουσία και δραστηριότητα από τη νεολιθική εποχή έως τις

μέρες μας. Σημειώνουμε ότι, εκτός από τον ευρέως γνωστό κυκλαδικό πολιτισμό, μεγάλο μέρος των τεκμηρίων αυτών (μνημείων και αντικειμένων) αναφέρεται στη βυζαντινή και μεταβυζαντινή περίοδο. Στα μνημεία συγκαταλέγονται ναοί, πύργοι¹⁹, πυργόσπιτα²⁰, πυργομονάστηρα, προστατευόμενοι οικισμοί και κάστρα (Κουρουπάκη 1981). Στο νησί σήμερα λειτουργούν ανοιχτοί στο κοινό αρχαιολογικοί χώροι, η αρχαιολογική συλλογή Απειράνθου και το αρχαιολογικό μουσείο εντός του κάστρου της Χώρας Νάξου, που περιλαμβάνει κυρίως αρχαιολογικά ευρήματα του κυκλαδικού πολιτισμού. Ένα βυζαντινό μουσείο στον πύργο Γλέζου στο κάστρο της Χώρας, κτίσμα που άλλωστε έχει παραχωρηθεί γι' αυτό το σκοπό, θα συμπλήρωνε την ανωτέρω εικόνα. Με τη δρομολόγηση και τελικά την εκπόνηση μουσειολογικής και μουσειογραφικής μελέτης, θα καταστεί δυνατό να αναδειχθεί και να αξιοποιηθεί τόσο το ίδιο το μνημείο όσο και ο πλούσιος βυζαντινός και μεταβυζαντινός κόσμος (ιστορία και πολιτισμός) του νησιού. Το ίδιο το μνημείο και η κεντρική δεσπόζουσα θέση του μπορεί και πρέπει να λειτουργήσει ως κέντρο ανάδειξης πολιτισμικού αποθέματος και πολιτισμικής παραγωγής, αλλά και ως σημείο αναφοράς, επαναπροσδιορισμού και επαναπροσέγγισης της πολιτισμικής ταυτότητας και πραγματικότητας του νησιού για τις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας, οικονομίας και ανάπτυξης. Επιπλέον, η δρομολόγηση βυζαντινού μουσείου στον Πύργο Γλέζου θα πρωτοπορήσει για τις Κυκλάδες, δεδομένου ότι θα είναι το πρώτο βυζαντινό μουσείο στις Κυκλάδες.

3.2. Αποστολή και Στόχοι του Μουσείου

Ως αποστολή του Μουσείου ορίζεται η ανανέωση και ο επανακαθορισμός της σχέσης των κατοίκων και των επισκεπτών με το βυζαντινό και μεταβυζαντινό παρελθόν του νησιού της Νάξου, αλλά και του συμπλέγματος των Κυκλάδων γενικότερα. Σημαντική θεωρείται η ευαισθητοποίησή του κοινού σε θέματα που αφορούν την προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς, μέσα από τη θεμελίωση δυναμικής σχέσης με το περιεχόμενο των εννοιών αρχαιολογία, κληρονομιά, υλικός πολιτισμός και πολιτισμική διαχείριση. Η σχέση αυτή μπορεί και πρέπει να καλλιεργείται μέσω των μόνιμων υποδομών του

---

¹⁹ Βλέπε παράρτημα Β, σελίδα 51, εικόνα 16.

²⁰ Βλέπε παράρτημα Β, σελίδα 51, εικόνα 17.

Μουσείου (λ.χ. της μόνιμης έκθεσης, των εργαστηρίων, των χώρων εκδηλώσεων) και να ανατροφοδοτείται από τις εκπαιδευτικές και λοιπές τακτές και έκτακτες δραστηριότητες.

Στόχοι του Μουσείου είναι η εύρυθμη και αποτελεσματική λειτουργία του, καθώς και η ξεκάθαρη ταυτότητα της μόνιμης έκθεσής. Ειδικότερα η προς δημιουργία μουσειακή έκθεση στοχεύει: α) στην παρουσίαση της βυζαντινής και μεταβυζαντινής πολιτισμικής ταυτότητας της νησιού με σαφή και εμπειριστατωμένο τρόπο, β) στην γνώση και στην κατανόηση των παραμέτρων που καθόρισαν την ταυτότητα της Νάξου στο πέρασμα των αιώνων, γ) στην επισκεψιμότητα και στη διαμόρφωση επαναλαμβανόμενου - τακτικού κοινού, δ) στην οργάνωση και στην πραγματοποίηση ποικίλων δράσεων και ενεργητικών δραστηριοτήτων με σκοπό τη συμμετοχή και τον συνεχή και γόνιμο διάλογο με το παρελθόν και τις παράλληλες ερμηνείες του, ε) στο να καταστεί το μουσείο το μέσο για την ανάπτυξη της τοπικής ιστορίας και το σημείο αναφοράς στη ζωή των πολιτών ως χώρος μελέτης, έρευνας, εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας, στ) στον καλοσχεδιασμένο προγραμματισμό των δράσεων του μουσείου, ζ) στην ενθάρρυνση και στην υιοθέτηση νέων συμπεριφορών από τους πολίτες για θέματα και ζητήματα που άπτονται στην προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς (ενημέρωση, γνώση, ευαισθητοποίηση, παράνομη διακίνηση αντικειμένων), η) στην υγιή και εποικοδομητική συνεργασία με άλλα μουσεία και πολιτισμικούς οργανισμούς του τόπου, καθώς και με άλλα μουσεία και πολιτισμικούς οργανισμούς της ίδιας θεματικής από την Ελλάδα και τον κόσμο.

3.3. Δυνάμει Κοινό και Επισκεψιμότητα

Στην προσπάθειά μας να προσεγγίσουμε την επισκεψιμότητα του προς δημιουργία μουσείου, αξιοποιούμε τα διαθέσιμα στοιχεία για την επισκεψιμότητα του Αρχαιολογικού Μουσείου της Χώρας Νάξου. Σημειώνεται ότι στο νησί λειτουργούν και οργανωμένοι αρχαιολογικοί χώροι, καθώς και η αρχαιολογική συλλογή Απειράνθου, αλλά δυστυχώς για τους χώρους αυτούς όμως δεν έχουμε δεδομένα.

Το Αρχαιολογικό Μουσείο της Νάξου βρίσκεται στο κάστρο της Χώρας σε μικρή απόσταση από τον Πύργο του Γλέζου. Την τελευταία πενταετία η επισκεψιμότητα του

παρουσιάζει ανοδική πορεία. Το 2010 οι επισκέπτες ήταν 13471. Οι επόμενες χρονιές ακολούθησαν ανοδική πορεία με εξαίρεση το 2013. Το 2014 οι επισκέπτες άγγιξαν τους 15551 και 2015 μέχρι το Σεπτέμβριο έφτασαν τους 14.185 (Λιανός, 2015). Κατά τους θερινούς και ιδιαίτερα τον Αύγουστο παρατηρούμε αύξηση της τάξης του 30% (29.6%), ενώ το πρώτο εξάμηνο του 2015 σημειώθηκε άνοδος 25%.²¹

Επισκεψιμότητα Αρχαιολογικού Μουσείου Νάξου	
Έτος	Εισιτήρια
2015	14185*στοιχεία έως τον 9/2015
2014	15551
2013	12472
2012	13531
2011	13200
2010	13471

Πίνακας 1. Επισκεψιμότητα Αρχαιολογικού Μουσείου Νάξου (Λιανός, 2015)

Με βάση τα στοιχεία από το Αρχαιολογικό Μουσείο, το προς δημιουργία Βυζαντινό Μουσείο στον πύργο Γλέζου αναμένεται να καταφέρει να προσελκύσει τουλάχιστον ανάλογο αριθμό επισκεπτών. Επιπλέον, το νέο μουσείο στοχεύει σε ακόμη μεγαλύτερη επισκεψιμότητα τόσο για το ίδιο όσο και για το Αρχαιολογικό Μουσείο, δεδομένου ότι στόχος του, πέρα από την παρουσίαση των μουσειακών αντικειμένων, είναι και οι ενεργητικές και συμμετοχικές δραστηριότητες (βλ. κεφ. 3.2 παραπάνω). Η δρομολόγηση επικοινωνιακού στρατηγικού σχεδιασμού και λύσεων θα συντελέσουν

²¹ Διαδικτυακός τόπος: *www.Naxos24.gr*. διαθέσιμο στο:

<http://www.naxos24.gr/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF%CE%BD%CE%AC%CE%BE%CE%BF%CF%85-%CE%BC%CF%8C%CE%BD%CE%BF-%CE%BA%CE%AC%CE%B8%CE%B5/> [Πρόσβαση Δευτέρα 16 Μαρτίου 2016].

στη διεύρυνση της βάσης των επισκεπτών του νέου Μουσείου. Δυνάμει επισκέπτες του μουσείου είναι:

α) οι μόνιμοι κάτοικοι της Νάξου (πιν. 2) και των γύρω νησιών, καθώς δεν υπάρχει άλλο σύγχρονο Βυζαντινό μουσείο στις Κυκλάδες,

β) οι μαθητικές κοινότητες πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Δημοτικό, Γυμνάσιο, Λύκειο) (πιν. 3).

γ) οι τουρίστες, στους οποίους περιλαμβάνονται οι στη καταγωγή Ναξιώτες που επιστρέφουν τους καλοκαιρινούς μήνες, οι ομογενείς, ημεδαποί και αλλοδαποί τουρίστες.

Πληθυσμός Νήσου Νάξου	
Απογραφή 2011	18864
Απογραφή 2001	18188
Απογραφή 1991	14818

Πίνακας 2. Δημογραφικά στοιχεία κατά έτος και αριθμός επισκεπτών²²

Αριθμός Μαθητών	
α/θμιας εκπαίδευσης	1062
β/θμιας εκπαίδευσης	1010

Πίνακας 3. Συνολικός αριθμός μαθητών α/θμιας και β/θμιας εκπαίδευσης²³

Τα ανωτέρω στοιχεία που αφορούν για τον αυξανόμενο μόνιμο πληθυσμό της Νάξου, το γεγονός τα τελευταία χρόνια η Νάξος κατατάσσεται στην τέταρτη θέση όσον αφορά

²² Γενική Γραμματεία Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής. Δημογραφικά στοιχεία. Διαθέσιμο στο: <http://www.ypai.gr/site/home/Basic+Menu/The+islands+of+Aegean/Southern+Aegean/NOMOS+KYKLADON/NAXOS/Demographically+Geographic.csp>

²³ Γενική Γραμματεία Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής. Στοιχεία σχολικών μονάδων του σχολικού έτους 2005-2006. Διαθέσιμο στο: <http://www.ypai.gr/site/home/Basic+Menu/The+islands+of+Aegean/Southern+Aegean/NOMOS+KYKLADON/NAXOS/Infrastructures/Education+Sports/Ypodomes+Ekpedefsis.csp>

την επισκεψιμότητα τουριστών στα νησιά των Κυκλάδων, καθώς και η δεδομένη γεωγραφική γειτνίαση και η τακτική συγκοινωνία με άλλα νησιά των Κυκλάδων δείχνουν ότι στη Νάξο υπάρχουν πρόσφορες συνθήκες για την ανάπτυξη κοινότητας τακτικών και περιστασιακών επισκεπτών όχι μόνο για το εν λόγω προς δημιουργία μουσείο αλλά και για τα υπόλοιπα σε λειτουργία μουσεία.

3.4 Αρχές και Δεδομένα Μουσειολογικού Προγραμματισμού

Για την οργάνωση και τη δημιουργία της νέας μουσειακής έκθεσης, ορίζουμε συγκεκριμένους κανόνες που λειτουργούν ως αρχές για τον μουσειολογικό προγραμματισμό. Αυτά είναι:

- η καθαρότητα των στόχων και των επιδιωκόμενων μηνυμάτων,
- η ύπαρξη σαφούς νοηματικής πορείας και η ιεράρχηση της πληροφόρησης σε πολλαπλά επίπεδα για την καλύτερη κατανόηση και την παροχή δυνατοτήτων επιλογής στον επισκέπτη,
- η ανάλογη σκοπιμότητα στην επιλογή των αντικειμένων,
- η αξιοποίηση των θεωριών μάθησης για την επιλογή των κατάλληλων ερμηνευτικών μέσων,
- η αναγνώριση της διαφορετικότητας των ανθρώπων και η δέσμευση για την ικανοποίηση διαφορετικών αναγκών των επισκεπτών,
- η διασφάλιση της προσβασιμότητας σε όλους τους επισκέπτες,
- η αισθητική για τη δημιουργία άρτιου περιβάλλοντος που συλλειτουργεί με τα εκθέματα και τα ερμηνευτικά για τη συνολική εμπειρία του επισκέπτη και συμβάλλει στη βιωματική προσέγγιση του σεναρίου.
- η εξεύρεση μουσειογραφικών λύσεων για ικανοποιητικό ρυθμό της επίσκεψης και ελαχιστοποίηση της μουσειακής κόπωσης.

3.4.1 Εσωτερικοί Χώροι προς Μουσειακή Ανάδειξη και Αξιοποίηση

Ο Πύργος Γλέζου βρίσκεται στον εξωτερικό δακτύλιο του κάστρου της Χώρας Νάξου, η οποία αποτελεί και το εμπορικό κέντρο του νησιού. Για τη στέγαση του εν λόγω Βυζαντινού Μουσείου συνυπολογίζουμε και το όμορο παλαιό αρχοντικό κτίριο γνωστό ως «κτίσματα της αεροπορίας». Τα δυο αυτό κτίσματα εφάπτονται στο διαβατικό της εισόδου στο κάστρο, στην Τρανή Πύλη, επάνω από το δρόμο. Η αξιοποίησή τους ως ενιαίου αρχιτεκτονικού συνόλου έχει προβλεφθεί στην εγκεκριμένη αρχιτεκτονική προμελέτη από το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο²⁴, στην οποία έχουν προβλεφθεί, όπως φαίνεται και στα συνημμένα σχέδια, οι χώροι οι οποίοι θα στεγάσουν τη μουσειακή έκθεση.

Οι εκθεσιακοί χώροι, όπως εμφανίζονται στις κατόψεις, καλύπτουν τους εξής χώρους: στην κάτοψη της στάθμης B²⁵ τα B5, B2, B3, B14, B15, B16, B17 και στην κάτοψη της στάθμης Γ²⁶ τα Γ1, Γ2, Γ3, Γ4, Γ5, Γ14, Γ15. Παράλληλα, εκτός από τους κύριους εκθεσιακούς χώρους, έχουν προβλεφθεί και χώροι που θα στεγάσουν υποστηρικτικές δραστηριότητες, όπως το εκδοτήριο εισιτηρίων (Γ11), εργαστήρια συντήρησης (A1, A2)²⁷, αποθήκες ευρημάτων (B6, B7, B8, B9, Γ7, Γ8, Γ9), μηχανολογικοί χώροι (B10, B11, B12), αποθήκη (B13), τον ξενώνα (Γ16, Γ17), γραφεία (Γ6), χώροι υγιεινής (Γ8). Ως ελεύθεροι χώροι για το κοινό δίνονται οι χώροι (Γ9, Γ10, Γ12), μέρος των οποίων θα μπορούσε χρησιμοποιηθεί και ως πωλητήριο, κάτι που δεν είχε προβλεφθεί.

Σημειώνεται ότι οι δυνατότητες αρχιτεκτονικής αναδιαμόρφωσης του εσωτερικού είναι εξαιρετικά περιορισμένες, λόγω της αναγνωρισμένης μνημειακής ταυτότητας του Πύργου και των "κτισμάτων της αεροπορίας". Αναγκαίο είναι ο τρόπος έκθεσης να αναδεικνύει τα εσωτερικά αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά σε αρμονία με τις ανάγκες ανάδειξης των μουσειακών αντικειμένων.

---

²⁴ Υπουργική Απόφαση με αρ. πρωτ. ΥΠΠΟ/ΔΔΜ/8379/172/21-03-91 προμελέτη αποκατάστασης και μετατροπής του «Πύργου Γλέζου» και των κτισμάτων της «Αεροπορίας» σε Βυζαντινό μουσείο.

²⁵ Βλέπε παράρτημα Γ, ενότητα Γ.2, σελίδα 54, εικόνα 20.

²⁶ Βλέπε παράρτημα Γ, ενότητα Γ.2, σελίδα 55, εικόνα 21.

²⁷ Βλέπε παράρτημα Γ, ενότητα Γ.2, σελίδα 53, εικόνα 19.

3.4.2 Το προς Έκθεση Υλικό: Καταγραφή, Τεκμηρίωση, Αποθήκευση

Το διαθέσιμο βυζαντινό και μεταβυζαντινό υλικό καλύπτει όλη την έκταση του νησιού χωροχρονικά και λειτουργεί ως σύνολο σημείων σχολιασμού του ιστορικού γίνεσθαι της Νάξου. Η μετατροπή του πύργου Γλέζου σε βυζαντινό μουσείο θα συγκεντρώσει και θα εκθέσει αντικείμενα που βρίσκονται στις αποθήκες του Πύργου και αφορούν σε τοιχογραφικά σύνολα, γλυπτική και κεραμική από ανασκαφές που έχει πραγματοποιήσει η Αρχαιολογική Υπηρεσία, καθώς και σε κινητά ευρήματα (γλυπτά, φορητές εικόνες και εκκλησιαστικά κειμήλια) που παραμένουν σε ναούς και άλλα μνημεία. Ειδικότερα, στον πύργο Γλέζου υπάρχει σήμερα σημαντικός αριθμός αποτοιχισμένων τοιχογραφιών από ναούς της Νάξου. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η αποτοίχιση ολόκληρου του δεύτερου στρώματος τοιχογραφιών του ναού της Πρωτόθρονης στο Χαλκί, που χρονολογείται τον 12^ο αιώνα.²⁸ Σημαντικός είναι και ο αριθμός των γλυπτών που έχουν μεταφερθεί και εκθέτονται στην πλειονότητά τους στη μικρή έκθεση που λειτουργεί σήμερα στον Πύργο Γλέζου.²⁹ Στις αποθήκες του Πύργου υπάρχουν ευρήματα από σωστικές ανασκαφές και από ανασκαφές στο πλαίσιο εργασιών σε μνημεία.³⁰ Στο νησί σώζονται επίσης εικόνες και εκκλησιαστικά κειμήλια³¹ μέσα σε ναούς σε όλη την έκταση του νησιού. Τα αντικείμενα αυτά έχουν καταγραφεί πλήρως από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων, στο πλαίσιο προγράμματος της Διεύθυνσης Εθνικού Αρχείου Μνημείων³², ενώ για τα ευρήματα από τα ανασκαφικά

---

²⁸ Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.1, σελίδες 56- 61 για αναλυτικό κατάλογο αποτοιχισμένων τοιχογραφιών.

²⁹ Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.1, σελίδες 62- 72 για αναλυτικό κατάλογο γλυπτών.

³⁰ Πρόκειται για υλικό το οποίο χρήζει τεκμηρίωσης καθώς αποτελεί υλικό που στο μεγαλύτερο μέρος του αποτελεί αδημοσίευτο αρχαιολογικό υλικό. Το υλικό αυτό προέρχεται κατά βάση από άλλα νησιά αλλά και από σωστικές ανασκαφές που έχουν λάβει χώρα στη νήσο.

³¹ Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.1, σελίδες 73- 27 για αναλυτικό κατάλογο εικόνων και εκκλησιαστικών κειμηλίων.

³² Πρόκειται για εικόνες και εκκλησιαστικά κειμήλια τα οποία σύμφωνα με την τεκμηριωμένη καταγραφή που έλαβε χώρα στο νησί στο 2015 φτάνουν σε αριθμό τα 2049 ευρήματα. Χρονολογικά τα αντικείμενα αυτά εκτείνονται από τον 15^ο αιώνα έως και τις αρχές του 20^{ου}. Περιλαμβάνουν αντικείμενα όπως Εικόνες δεσποτικές, εικόνες φορητές, ξυλόγλυπτα τέμπλα, εκκλησιαστικά σκεύη, εκκλησιαστικά βιβλία, άμφια κ.ά

σύνολα και για τις αποτοιχισμένες τοιχογραφίες δεν έχει γίνει συστηματική καταγραφή ή τεκμηρίωση. Για τα γλυπτά υπάρχουν χειρόγραφές καταγραφές.

Η πλήρης, ορθή και λειτουργική τεκμηρίωση αποτελεί προαπαιτούμενο κάθε επόμενου βήματος για τη δημιουργία του Βυζαντινού Μουσείου στον Πύργο Γλέζου, δεδομένου ότι η τεκμηρίωση κάθε μουσειακής συλλογής είναι απαραίτητο βήμα για την ορθή μουσειακή λειτουργία. Η τεκμηρίωση δίνει ταυτότητα σε κάθε αντικείμενο και συμβάλλει στον αποτελεσματικό έλεγχο, στην προστασία των αντικειμένων και στην έρευνα μέσα από τη διαρκή ενημέρωση των δελτίων τεκμηρίωσης. Είναι η αρχή και το τέλος κάθε κίνησης για εκθέσεις, άλλες δραστηριότητες, ακόμη και για τη διάθεση υλικού στο διαδίκτυο. Στο πλαίσιο αυτό είναι αναγκαία η συστηματοποίηση των καταγραφών και της τεκμηρίωσης των αντικειμένων του Πύργου Γλέζου, η οποία θα επιτρέπει τη συνεχή και άμεση ανανέωση (Ορφανίδη 2003: 82). Η τεκμηρίωση του προς δημιουργία μουσείου θα πρέπει να ενταχθεί στο ενιαίο σύστημα ψηφιοποίησης των κινητών μνημείων που χρησιμοποιεί η Διεύθυνση Εθνικού Αρχείου Μνημείων, ώστε και να υπάρχει πλήρης ψηφιοποιημένη καταγραφή που παράλληλα θα εμπλουτίζει την ενιαία βάση καταγραφών στον ελλαδικό χώρο.

Οι αποθήκες του μουσείου πρέπει να διαμορφωθούν κατάλληλα, προκειμένου να δεχθούν εκ νέου τα αντικείμενα, ώστε αυτά να φυλάσσονται και να προστατεύονται κάτω από κατάλληλες συνθήκες. Αναγκαίο είναι να χρησιμοποιηθούν ράφια και συρτάρια ανοιχτού τύπου, τα οποία θα υποδιαιρούνται σε μικρότερα τμήματα, προκειμένου η ομαδοποίηση των αντικειμένων να γίνεται με καλύτερο τρόπο³³. Θα προβλεφθούν ντουλάπια για να τοποθετηθούν τα λεγόμενα μονοδιάστατα αντικείμενα (υφάσματα κ.ά.), αλλά και συρταρωτά συστήματα ανάρτησης (πίνακες, εικόνες κ.ά.)³⁴ (Σαλή 2006: 22-24). Κλειστού τύπου αποθηκευτικός εξοπλισμός θα εξασφαλίζει συνθήκες ειδικής προστασίας για τα αντικείμενα που τη χρειάζονται, ενώ το κλιματιστικό σύστημα θα διατηρεί σταθερές τη θερμοκρασία και την υγρασία. Η αποθήκη θα ενταχθεί στο γενικότερο σύστημα μέτρων ασφάλειας, το οποίο θα καλύπτει το σύνολο των χώρων του μουσείου.

---

³³ Βλέπε παράρτημα Ε, σελίδα 90, εικόνα 43, δείγμα 2, 3, και 4.

³⁴ Βλέπε παράρτημα Ε, σελίδα 90, εικόνα 43, δείγμα 1.

3.4.3 Ερμηνευτικά Μέσα - Παράλληλες Δράσεις - Εκπαιδευτικά Προγράμματα

Τα ερμηνευτικά μέσα αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της μόνιμης έκθεσης, καθώς παρουσιάζουν την πληροφορία με τρόπο που εξυπηρετεί τις ανάγκες των επισκεπτών. Για τη γραπτή πληροφορία θα χρησιμοποιηθούν δυο γλώσσες, τα ελληνικά και τα αγγλικά. Οι πινακίδες πληροφοριών είναι πέντε ειδών: α) εισαγωγικές πινακίδες για τους θεματικούς άξονες, β) εισαγωγικές πινακίδες ενοτήτων, γ) πινακίδες υποενοτήτων, δ) κειμενολεζάντες για σύνολα αντικειμένων που χρήζουν ιδιαίτερου σχολιασμού, ε) λεζάντες ταυτότητας, στ) πινακίδες σήμανσης με πληροφορίες που θα κατευθύνουν τον επισκέπτη στη διάρκεια της πορείας του μέσα στην έκθεση. Παράλληλα θα χρησιμοποιηθεί: α) φωτογραφικό -αρχαιακό υλικό, β) βιντεοπροβολή με εναλλαγή εικόνων από το τα μνημεία του νησιού, γ) ψηφιακή διαδραστική εφαρμογή πολλαπλών χρήσεων με ευρεία γκάμα θεμάτων και πληροφοριών αναφορικά με το θεματικό άξονα "ιστορία του Μουσείου και του Νησιού".³⁵ Τα κείμενα θα είναι συνοπτικά, με απαραίτητη ιεράρχηση και συμπληρωματική διευκρινιστική εικονογράφηση. Σημαντικός θα είναι ο ρόλος της εικόνας στις πινακίδες που αναφέρονται στα μνημεία και στους χώρους προέλευσης των αντικειμένων. Κάθε έκθεμα θα φέρει πινακίδα ταυτότητας. Ομάδες ομοειδών εκθεμάτων θα σχολιάζονται ενιαία με κείμενα, εικόνες ή/και βίντεο.

Οι παράλληλες δράσεις θα συμπληρώνουν το κύριο εκθεσιακό πρόγραμμα και θα αναφέρονται σε θέματα από την ιστορία του χώρου και από τα εκθέματα. Προγραμματίζονται δράσεις για: α) τη βυζαντινή και μεταβυζαντινή ιστορική εξέλιξη του κάστρου, β) την ιστορία της δυναστείας των Σανούδων, γ) την παράλληλη δράση της Καθολικής και της Ορθόδοξης Εκκλησίας στη Νάξο, και δ) τη γνωριμία με τα μνημεία της Νάξου (τους ναούς, τους πύργους, τα πυργόσπιτα και τα κάστρα του νησιού).

Οι παράλληλες δράσεις απευθύνονται τόσο στο ευρύ κοινό όσο και σε στοχευμένες ομάδες κοινού. Απαραίτητη είναι η πρόβλεψη δράσεων για άτομα με αναπηρία ή με

---

³⁵Βλέπε παράρτημα Ε, σελίδα 90, εικόνα 48.

δυσκολίες κίνησης ή επικοινωνίας. Στο πλαίσιο αυτό και ειδικότερα για άτομα με προβλήματα όρασης προτείνεται η κατασκευή αντιγράφων εκτυπωμένων τρισδιάστατα (3D printing), όπως έγινε πρόσφατα στην Ισπανία στο Μουσείο Πράδο (Γκορτζή 2016).

Πολύ βοηθητική θα είναι η δημιουργία και η λειτουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων και παιχνιδιών με την παράλληλη καθιέρωση ευέλικτων ζωνών στο χώρο του μουσείου (Κύρδη 2002: 28). Μέσα από τα εκπαιδευτικά προγράμματα το μουσείο μπορεί να επικοινωνήσει τις ιστορίες του και να προκαλέσει ανοιχτού τύπου επικοινωνίες με το κοινό (Αλεξίου 2002: 32). Ενδεικτικές δράσεις είναι: α) παιχνίδια ρόλων, με τους συμμετέχοντες να καλούνται να μπουν στη θέση του αρχαιολόγου, του συντηρητή, του φωτογράφου, του μουσειολόγου, β) παιχνίδια μυστηρίου, που αφορούν στην αναζήτηση "χαμένου" αντικειμένου σε ελεγχόμενη διαδρομή έρευνας μέσα στους χώρους του μουσείου, με σκοπό την ανακάλυψη του, γ) εκπαιδευτικό πρόγραμμα με θέμα τα εργαστήρια συντήρησης τοιχογραφιών και εικόνων, δ) Εκπαιδευτικές μουσειοσκευές, που να περιέχουν βιβλία, αντίγραφα αντικειμένων και παιχνίδια για συγκεκριμένες θεματικές, όπως είναι η κεραμική ή/και οι φορητές εικόνες (Χατζηασλάνη 2002: 48; Δάφνη 2002: 101).

Κεφάλαιο 4

Μουσειολογικός σχεδιασμός

Το προτεινόμενο σκεπτικό της έκθεσης για το προς δημιουργία βυζαντινό μουσείο στον Πύργο Γλέζου στη Χώρα Νάξου είναι αντικειμενοκεντρικό και στηρίζεται σε επιλογή αντικειμένων με βάση την αντιπροσωπευτικότητά τους ως προς την περίοδο που αντικατοπτρίζουν, ώστε να καλύπτεται το σύνολο της βυζαντινής και μεταβυζαντινής περιόδου στη Νάξο. Η πρότασή μας είναι η έκθεση να διαρθρωθεί σε πέντε θεματικές ενότητες: α) την ενότητα γλυπτικής, β) την ενότητα τοιχογραφιών, γ) την ενότητα κεραμικής, δ) την ενότητα των εικόνων και ε) την ενότητα εκκλησιαστικών κειμηλίων. Ο τρόπος παρουσίασης των εκθεμάτων θα είναι τέτοιος, ώστε αυτά να παρουσιάζονται όσο πιο ελεύθερα γίνεται στο χώρο. Θα χρησιμοποιηθούν διάφανες προθήκες από πλεξιγκλάς (Plexiglas), ώστε να μην καλύπτονται τα αρχιτεκτονικά στοιχεία του ίδιου του μνημείου. Τα γλυπτά θα είναι ελεύθερα πάνω σε διαφανή βάση, ενώ οι τοιχογραφίες και οι εικόνες θα είναι τοποθετημένες και στηριγμένες σε τέτοια σημεία και με τέτοιο τρόπο ώστε να μην εμποδίζουν τη θέαση των αρχιτεκτονικών στοιχείων του Πύργου. Το ίδιο σκεπτικό ισχύει και για τις προθήκες που θα περιέχουν εικόνες, εκκλησιαστικά κειμήλια και κεραμική. Στην ενότητα που ακολουθεί θα αναλυθούν οι θεματικές ενότητες που θα διαρθρώσουν την έκθεση. Δεν προτείνεται συγκεκριμένη εκθεσιακή πορεία του επισκέπτη, αλλά δίδεται η δυνατότητα να ακολουθήσει κανείς τη σειρά των δωματίων ή να εστιάσει την επίσκεψη σε συγκεκριμένα σημεία ενδιαφέροντος.

4.1 Θεματικές Ενότητες

Η διάρθρωση των θεματικών ενότητων του μουσείου θα ακολουθήσει τον διαχωρισμό των αντικειμένων κατά είδος. Οι θεματικές ενότητες στις οποίες θα διαρθρωθούν οι εκθεσιακοί χώροι του μουσείου θα περιλαμβάνουν: α) ενότητα γλυπτικής, β) ενότητα τοιχογραφιών, γ) ενότητα εικόνων, δ) ενότητα κεραμικής και ε) ενότητα εκκλησιαστικών κειμηλίων. Τονίζεται ότι το μεγαλύτερο μέρος των προς έκθεση αντικειμένων είναι αδημοσίευτο και πρόκειται για υλικό το οποίο δεν έχει εκτεθεί στο μεγαλύτερο μέρος του ποτέ στο κοινό.

Ακολουθεί αναλυτική περιγραφή των θεματικών ενότητων.

4.1.1 Ενότητα Γλυπτών

Η ενότητα των γλυπτών κατά βάση θα περιλαμβάνει γλυπτά τα οποία έχουν χρησιμοποιηθεί στην μικρή σημερινή έκθεση, η οποία λειτουργεί τα τελευταία χρόνια στον πύργο. Τα γλυπτά θα εκτίθενται χρονολογικά. Η συντριπτική πλειονότητα των γλυπτών χρονολογείται στη μεσοβυζαντινή περίοδο. Έχουμε γλυπτά από ναούς με ανεικονικό κυρίως διάκοσμο, όπως ο ναός του Αγίου Αρτεμίου, ο ναός της Αγίας Κυριακής, ο ναός του Αγίου Ιωάννη Θεολόγου στ' Αθησαρού (Χατζιδάκης 1989: 11). Χαρακτηριστικός είναι ο γλυπτός διάκοσμος του 9^{ου} αιώνα, περίοδο κατά την οποία η Νάξος έχει σημαντικό αριθμό μνημείων με ανεικονικό διάκοσμο (Ναός Αγίας Κυριακής Απειράνθου). Άλλο έκθεμα θα είναι ένα τμήμα θωρακίου από την πλάκα της Αγίας τράπεζας του ναού της Παναγίας Αρκουλού. Αυτό φέρει ορθογώνια ελαφρά βάθυνση που περικλείει σταυρό με τριγωνικές κεραίες.³⁶ Επίσης, θα εκτεθεί ορθοστάτης άγνωστης προέλευσης, ο οποίος φέρει σταυρό με βαθμιδωτή βάση και αποτροπαϊκές επιγραφές και σύμβολα.³⁷

---

³⁶ Βλέπε παράρτημα Δ ενότητα Δ.1, σελίδες 59-60, αρ. καταλόγου 14, εικόνα 25.

³⁷ Βλέπε παράρτημα Δ ενότητα Δ.1 σελίδες 59-60, αρ. καταλόγου 17, εικόνα 25.

Γλυπτά της μεσοβυζαντινής περιόδου έχουν χρησιμοποιηθεί ως οικοδομικό υλικό σε μεταγενέστερους ναούς. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο ναός της Παναγίας Δαμιώτισσας, ο οποίος διατηρεί τοιχογραφίες του 12^ο και 13^{ου} αιώνα. Περιλαμβάνει σημαντικό αριθμό εντοιχισμένων γλυπτών. Από εκεί προέρχονται και τμήμα επιστυλίου και τμήμα πεσίσκων τέμπλου³⁸. Το τμήμα επιστυλίου τέμπλου χρονολογείται στα τέλη του 10^{ου} αι. Φέρει βάθος εφαπτόμενων κύκλων που σχηματίζονται από τέσσερα λοξά τοποθετημένα φύλλα με ισοσκελή λεπτό σταυρό στο κέντρο, ενώ προβάλλει και έξεργο κομβίο που περικλείει ισοσκελή σταυρό με τριγωνικές κεραίες. Επίσης, θα εκτεθούν οι πεσίσκοι τέμπλου αρ. 2 και 3³⁹, οι οποίοι χρονολογούνται στα τέλη του 10^{ου} αιώνα. Η κύρια επιφάνεια φέρει εφαπτόμενους κύκλους σε κατακόρυφη διάταξη. Σχηματίζονται από τέσσερα λοξά τοποθετημένα φύλλα, το κέντρο των οποίων υπάρχει λεπτός σταυρός. Πιθανώς τα τμήματα αυτά να προέρχονται από άγνωστης προέλευσης ναό, καθώς συνανήκουν στα υπόλοιπα που βρέθηκαν στο εσωτερικό του ναού.⁴⁰ Ο μεγάλος όγκος των γλυπτών και η επαναχρησιμοποίησή τους ως δομικών υλικών δείχνει ότι τα λατομεία ήταν σε χρήση κατά τον 11^ο αιώνα.

Πολλά γλυπτά μεσοβυζαντινής περιόδου, εκτός από τα εντοιχισμένα παραδείγματα, έχουν βρεθεί σκόρπια στο εσωτερικό και εξωτερικό χώρο ναών, ενώ άλλα είχαν απλώς μεταφερθεί από κάπου στο Αρχαιολογικό Μουσείο και συνεπώς μας είναι σήμερα άγνωστη η προέλευσή τους. Τα γλυπτά αυτά στην πλειονότητά τους χρονολογούνται στα τέλη του 10^{ου} και στο 11^ο αιώνα. Την περίοδο αυτή μπορεί να διαπιστωθεί και η ύπαρξη τοπικών εργαστηρίων, καθώς μεγάλο μέρος των γλυπτών έχει κατασκευαστεί από ντόπια μάρμαρα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η χρήση παρόμοιων διακοσμητικών μοτίβων. Ενδεικτικό παράδειγμα αποτελούν τα θωράκια που προέρχονται από το ναό του Αγίου Γεωργίου Λαθρήνου⁴¹, από το ναό του Αγίου Γεωργίου Διασορίτη⁴² και το ναό της Πρωτόθρονης στο Χαλκί.

---

³⁸ Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.1, σελίδα 57, αρ. καταλόγου 1 έως 4, εικόνα 23.

³⁹ Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.1, σελίδα 57, αρ. καταλόγου 2 έως 3, εικόνα 23.

⁴⁰ Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.1, σελίδα 57, αριθμός καταλόγου 5 έως 8, εικόνα 23.

⁴¹ Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.1, σελίδες 62-63, αρ. καταλόγου 26 και 27, εικόνα 26.

⁴² Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.1, σελίδα 69 και 72, αρ. καταλόγου 34 έως 37, εικόνα 32

4.1.2 Ενότητα Τοιχογραφιών

Στη Νάξο σώζονται ορισμένα από τα σημαντικότερα και καλύτερα διατηρημένα μνημεία του νησιού. Ο αριθμός των τοιχογραφημένων μνημείων είναι σαφώς μεγαλύτερος σε σχέση με τα υπόλοιπα νησιά των Κυκλάδων. Οι ναοί των Κυκλάδων χαρακτηρίζονται από τις περιορισμένες διαστάσεις και τα απλά δομικά τους υλικά. Η ζωγραφική παρουσιάζει γενικότερα τα χαρακτηριστικά μιας παραδοσιακής, επαρχιακού χαρακτήρα τέχνης, με ιδιαιτερότητα στην παρουσίαση της εικονογραφίας μέσα από τα τοιχογραφικά σύνολα. Το καλλιτεχνικό επίπεδο είναι παρ' όλα αυτά αρκετά υψηλό (Χατζιδάκης 1989: 10-11).

Οι τοιχογραφίες χρονολογούνται από τον 7^ο έως το 14^ο αιώνα (Παναγιωτίδη 1994: 415), πράγμα που μαρτυρεί ότι η Νάξος δεν έπαψε ποτέ να είναι διοικητικό και θρησκευτικό κέντρο των Κυκλάδων. Το σύνολο των ναών έχει χτιστεί στην ενδοχώρα. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι από τα τοιχογραφικά σύνολα και τα στρώματα τοιχογραφιών μόνο τρία από αυτά ανήκουν στην περίοδο πριν από την Εικονομαχία, ενώ δεκατέσσερα τουλάχιστον μνημεία παρουσιάζουν ανεικονικό διάκοσμο.⁴³ Σεβαστός αριθμός τοιχογραφικών συνόλων χρονολογούνται από το 10^ο αιώνα έως το 1200 περίπου. Όμως ο μεγαλύτερος όγκος έργων χρονολογείται στον 13^ο και στις αρχές του 14^{ου} αιώνα.

Ο ναός της Παναγίας Δροσιανής στη Μονή σώζει τον αρχικό διάκοσμο, ο οποίος χρονολογείται στο πρώτο μισό του 7^{ου} αιώνα. Ο ναός σώζει ένα από τα πληρέστερα εικονογραφικά προγράμματα και έχουν αποκαλυφθεί διαδοχικά στρώματα τοιχογραφιών (Δρανδάκης 1989: 27). Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η αποτοιχισμένη τοιχογραφία της Δέησης από την αψίδα του Ιερού (13^{ος} αι)⁴⁴, η παράσταση της Κοίμησης της Θεοτόκου, που διατηρεί την ογκηρή τεχνοτροπία, και η μορφή αγγέλου από το δεύτερο τοιχογραφικό στρώμα της ίδιας περιόδου⁴⁵. Ο ναός διατηρεί και στρώμα με ολόσωμες μορφές αγίων λαϊκότεροπης τεχνοτροπίας του 14^{ου}

---

⁴³ Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.2, σελίδα 70, αριθμός καταλόγου 30 και 31, εικόνα 32

⁴⁴ Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.2, σελίδα 63, αρ. καταλόγου 5, εικόνα 27.

⁴⁵ Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.2, σελίδες 63 και 68-69, αρ. καταλόγου 3 και 24, εικόνες 27 και 30.

αιώνα (Αγ. Ειρήνη- Αγία).⁴⁶ Την ίδια περίοδο μπορεί να τοποθετηθεί και η τοιχογραφία από το Ναό του Αγίου Γεωργίου Λαθρήνου⁴⁷ (Ζίας 1989: 31). Από τον ναό της Πρωτόθρονης στο Χαλκί της Νάξου (9^{ος} αιώνας) σώζεται αποτοιχισμένη ολόκληρη η ζωγραφική επιφάνεια του τρούλου από το πρώτο στρώμα τοιχογραφιών⁴⁸. Τεχνοτροπικά σχετίζονται με ορισμένες παραστάσεις που σώζονται από τη Μονή Καλορίτσας που χρονολογούνται και αυτές στον 9^ο με 10^ο αιώνα⁴⁹ (Ποταμιάνου 1992: 138). Στα 1260 - 1280 χρονολογούνται οι αποτοιχισμένες από την ίδια Μονή παραστάσεις του Αγίου Γεώργιου και του Αγίου Νικολάου⁵⁰ (Παναγιωτίδη 1994: 417). Το πλήθος των τοιχογραφιών και ιδιαίτερα τα δείγματα του 13^{ου} αιώνα δείχνουν ότι η Νάξος είχε σημαίνουσα θέση κατά τη Βυζαντινή περίοδο (Παναγιωτίδη 1994: 419).

Από το διαθέσιμο αυτό υλικό υπολογίζεται ότι θα εκτεθούν περίπου 20 τοιχογραφίες. Σημειώνεται ότι η πρόσβαση σε τμήματα των αποτοιχισμένων τοιχογραφιών με σκοπό τη φωτογράφιση για την ολοκλήρωση του καταλόγου των προς διάθεση τοιχογραφιών είναι όχι πάντοτε δυνατή, λόγω των δυσκολιών πρόσβασης στον νυν χώρο αποθήκευσης των αντικειμένων.

4.1.3 Ενότητα Εικόνων

Ορισμένες από τις φορητές εικόνες της Νάξου χρονολογούνται στη μεσοβυζαντινή περίοδο. Ορισμένες από αυτές είναι η λιτανευτική εικόνα της Παναγίας Βρεφοκρατούσας με την παράσταση της Σταύρωσης στη δεύτερη όψη, η οποία βρίσκεται στο ναό της Παναγίας Θεοσκεπάστης⁵¹ στο κάστρο της Χώρας, και η ολόσωμη αμφιπρόσωπη εικόνα της Παναγίας, η οποία στο κάτω δεξί μέρος φέρει

---

⁴⁶ Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.2, σελίδα 64, αρ. καταλόγου 1 και 2, εικόνα 27.

⁴⁷ Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.2, σελίδες 71-72, αρ. καταλόγου 32, εικόνα 32.

⁴⁸ Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.2, σελίδα 63.

⁴⁹ Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.2, σελίδες 71-72, αρ. καταλόγου 35 και 36, εικόνα 32.

⁵⁰ Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.2, σελίδες 71-72, αρ. καταλόγου 32 και 37, εικόνα 32.

⁵¹ Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.3, σελίδα 87, εικόνα 44 (NA823)

γονατιστό πιστό και στην πίσω όψη της τον Άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο, έργο που χρονολογείται τον 12^ο αιώνα⁵² (Ποταμιάνου 1992: 157). Στην υστεροβυζαντινή περίοδο, στον 13^ο αιώνα, χρονολογείται η εικόνα της Παναγίας Γαλακτοτροφούσας, σήμερα στο κτήριο της καθολικής Αρχιεπισκοπής.⁵³

Στα μεταβυζαντινά χρόνια εκδηλώνεται έντονα ο χαρακτήρας του συντηρητισμού με την προσκόληση σε τεχνικές και καλλιτεχνικές αρχές της προηγούμενης περιόδου (Χατζηδάκης 1987: 75). Η Κρήτη ήταν το μεγάλο καλλιτεχνικό κέντρο της εποχής με μεγάλους ζωγράφους που δρουν σε όλοκληρη την Ελλάδα, έργα των οποίων βρίσκονται και στη Νάξο. Οι ναοί της Χώρας κοσμούνται με έργα Κρητών αγιογράφων με εικόνες 15^{ου} έως 17^{ου} αιώνα. Χαρακτηριστικά παραδείγματα εικόνων αποτελούν η δεσποτική εικόνα της Παναγίας Γλυκοφιλούσας⁵⁴ του 15^{ου} αιώνα και η τετραμερής εικόνα στο εκκλησιαστικό μουσείο της Ναξου⁵⁵ του 16^{ου} αιώνα. Έργα γνωστών αγιογράφων της Κρήτης κοσμούν ναούς του νησιού, όπως η χαρακτηριστική εικόνα του Προφήτη Ηλία στη Χωρα, έργο του Αγγέλου⁵⁶ (Ποταμιάνου 1992: 157), αλλά και έργα που φέρουν την υπογραφή του Πρωτονοτάριου⁵⁷. Από το 17^ο αιώνα έως και τα τέλη του 19^{ου} αιώνα η δημιουργία φορητών εικόνων παρουσιάζει ανάπτυξη με την εμφάνιση και την εξάπλωση αγιογράφων από τη βόρεια Ελλάδα, η τεχνοτροπία των οποίων εξακολουθεί να μην ξεφεύγει από τα βυζαντινά πρότυπα. Χαρακτηριστικό της τέχνης των εικόνων στα νησιά των Κυκλάδων είναι η τάση να αποκτήσουν οι καθιερωμένες παραστάσεις λαϊκότερο χαρακτήρα (Χατζηδάκης 1987: 122). Τον 17^ο αιώνα χρονολογούνται οι εικόνες των τεσσάρων Ευαγγελιστών από την καθολική Μητρόπολη.⁵⁸ Στο νησί εμφανίζεται μεγάλος αριθμός αγιογραφών που δρουν το 18^ο και 19^ο αιώνα. Υπογραφές

---

⁵² Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.3, σελίδα 87, εικόνα 44 (NA935)

⁵³ Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.3, σελίδα 87, εικόνα 44 (NA982)

⁵⁴ Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.3, σελίδα 87, εικόνα 44 (NA981)

⁵⁵ Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.3, σελίδα 64-65, εικόνα 42 (NA7)

⁵⁶ Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.3, σελίδα 87, εικόνα 44 (NA672)

⁵⁷ Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.3, σελίδα 83, εικόνα 42 (NA4, NA5)

⁵⁸ Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.3, σελίδα 83, εικόνα 42 (NA941, NA942, NA943, NA944)

καλλιτεχνών της περιόδου αυτής που εμφανίζονται στο νησί είναι: Χατζηπέτρου⁵⁹, Βλυσίδου⁶⁰, Βαλούχα Ιερέως⁶¹ κ.ά.

Οι προς έκθεση εικόνες της ενότητας αυτής καταγράφηκαν εντός του 2015 στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας. Οι ενυπόγραφες εικόνες του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα βρίσκονται σε διαδικασία μελέτης και δημοσίευσής.

4.1.4 Ενότητα Κεραμικής⁶²

Η ενότητα της κεραμικής θα περιλαμβάνει ευρήματα από τις ανασκαφές που έχει πραγματοποιήσει η Αρχαιολογική Υπηρεσία στα πλαίσια αναστηλώσεων σε ναούς της Νάξου από σωστικές ανασκαφές, αλλά και από ανασκαφές που έχουν πραγματοποιηθεί στο πλαίσιο αναστηλώσεων σε ναούς της Νάξου, από σωστικές ανασκαφές και από ανασκαφές που έχουν πραγματοποιηθεί στις μικρές Κυκλάδες.

4.1.5 Ενότητα Εκκλησιαστικών Κειμηλίων

Στην ενότητα των εκκλησιαστικών κειμηλίων θα γίνει επιλογή αντικειμένων από ολόκληρο το εύρος του Νησιού. Θα περιλαμβάνει αντικείμενα που χρονολογούνται από τον 15^ο αιώνα. Σε αυτά θα συμπεριληφθούν και εκκλησιαστικά βιβλία. Αυτά περιλαμβάνουν δείγματα από Μηναία⁶³ που σώζονται από το 15^ο αιώνα και προέρχονται κυρίως από τη βιβλιοθήκη της Μονής Φανερωμένης. Σήμερα βρίσκονται στο αρχείο της Μητρόπολης Παροναξίας. Επίσης, θα εκτεθούν Ευαγγέλια που

---

⁵⁹Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.3, σελίδα 87, εικόνα 43 (NA1404, NA1407)

⁶⁰ Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.3, σελίδα 89, εικόνα 44 (NA1589)

⁶¹ Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.3, σελίδα 87, εικόνα 43 (NA1523)

⁶² Στην ενότητα κεραμικής δεν κατέστη δυνατό να συμπεριληφθεί ενδεικτικός κατάλογος ευρημάτων καθώς τα αντικείμενα είναι ακόμα υπό δημοσίευση και τεκμηρίωση. Ως εκ τούτου η αναφορά της ενότητας αυτής γίνεται ενδεικτικά και απλά αναφέρεται ο τόπος προέλευσης των ευρημάτων που θα την πλαισιώσουν στην μελέτη εφαρμογής της προμελέτης αυτής.

⁶³ Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.3, σελίδες 84-85, εικόνες 40 και 41.

χρονολογούνται από τον 15^ο έως και το 19^ο αιώνα⁶⁴. Χαρακτηριστικά παραδείγματα Ευαγγελίων αποτελούν το Ευαγγέλιο⁶⁵ (NA381) αφιέρωμα της Αικατερίνης της Ρωσίας στην Ορθόδοξη Μητρόπολη αλλά και σειρά Ευαγγελίων με σταχώσεις από το Σαγκρί⁶⁶. Άλλα εκκλησιαστικά αντικείμενα προς έκθεση είναι αργυρά και μπρούτζινα Άγια Ποτήρια⁶⁷ και Άγια Δισκάρια⁶⁸ από την καθολική Μητρόπολη και από την ορθόδοξη, δείγματα ξυλόγλυπτων κουβουκλίων επιταφίων από την καθολική και την ορθόδοξη Μητρόπολη που χρονολογούνται περίπου στο 18^ο αιώνα⁶⁹, καθώς και ο ολόγραφος άμβωνας από το ναό του Αγίου Αντωνίου Πάδουας, στο κάστρο της Χώρας.⁷⁰

4.1.6 Χωροθέτηση Θεματικών Ενοτήτων - Πορεία Επισκέπτη

Με βάση τα αρχιτεκτονικά σχέδια του πύργου και του κτίσματος της αεροπορίας οι χώροι που προορίζονται για εκθεσιακοί θα διαρθρωθούν ως εξής: Στην κάτοψη της στάθμης Β⁷¹ οι χώροι Β14, Β15, Β16, Β17 θα χρησιμοποιηθούν για την ενότητα των τοιχογραφιών. Οι χώροι Β3, Β2, Β5 για την ενότητα της κεραμικής. Στην κάτοψη της στάθμης Γ⁷² στους χώρους Γ1 θα τοποθετηθεί εφαρμογή ανάγνωσης έργων για άτομα με προβλήματα όρασης και ανάγλυφα εκμαγεία έργων. Οι χώροι Γ4, Γ14, Γ15 θα χρησιμοποιηθούν για την ενότητα των τοιχογραφιών ενώ οι χώροι Γ3, Γ2 για τα εκκλησιαστικά κειμήλια και η αίθουσα Γ5 για την ενότητα των φορητών και δεσποτικών εικόνων.

---

⁶⁴ Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.3, σελίδες 84-85, εικόνες 40 και 41.

⁶⁵ Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.3, σελίδες 84-85, εικόνες 40.

⁶⁶ Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.3, σελίδες 84-85, εικόνες 41. (NA1121, NA1123, NA1124)

⁶⁷ Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.3, σελίδες 76, εικόνες 35.

⁶⁸ Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.3, σελίδες 76, εικόνες 34.

⁶⁹ Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.3, σελίδες 82- 83, εικόνες 40 και 41.(NA20, NA974)

⁷⁰ Βλέπε παράρτημα Δ, ενότητα Δ.3, σελίδα 82, εικόνες 39. (NA999)

⁷¹ Βλέπε παράρτημα Γ, ενότητα Γ.2, σελίδα 54, εικόνα 20.

⁷² Βλέπε παράρτημα Γ, ενότητα Γ.2, σελίδα 55, εικόνα 21.

Η είσοδος του επισκέπτη στο χώρο θα γίνεται από την κεντρική είσοδο που βρίσκεται εντός της περιμέτρου του κάστρου. Έτσι, ο επισκέπτης εισερχόμενος στο χώρο θα μπορεί να επιλέξει δυο κατευθύνσεις, αφού φτάσει στο χώρο των εκδοτηρίων. Η περιήγηση θα ξεκινά από τις ενότητες των τοιχογραφιών και της γλυπτικής, θα συνεχίσει στην ενότητα των φορητών εικόνων και επακόλουθα στις ενότητες των εκκλησιαστικών κειμηλίων και της κεραμικής ή αντίστροφα.

4.2 Προθήκες - Βάσεις Εκθεμάτων - Ψηφιακά

Εκθέματα

Οι ειδικές απαιτήσεις παρουσίασης των εκθεμάτων, υπαγορεύουν τη δημιουργία κατασκευών και προθηκών εξειδικευμένων κατά περίπτωση. Έτσι υπάρχουν προθήκες επιτοίχιες, ελεύθερες μεσαίες, μεσαίες με διαχωριστική λειτουργία, μεσαίες αμφιπρόσωπες και επιδαπέδιες, αλλά και απλές βάσεις ή βάσεις με απλούς μηχανισμούς στήριξης. Απαίτηση για την περίπτωση μας είναι η όσο το δυνατό διάφανη μορφή, ώστε να μην χάνεται το αρχιτεκτονικό βάθος του χώρου. Τα αντικείμενα κατά θέση διατάσσονται εντός των προθηκών με τρόπο, ώστε να συγκροτούν χρονικές και νοηματικές ενότητες και υποενότητες, επιχειρώντας να προβληθεί το δεσπόζον μήνυμα της συγκροτούμενης ομάδας.⁷³ Για τη στήριξη των μαρμάρινων αντικειμένων προτείνεται να χρησιμοποιηθούν ανοξείδωτα υλικά και ανάμεσα στους εξωτερικούς μεταλλικούς συνδέσμους και στην επιφάνεια των εκθεμάτων να τοποθετηθεί κατάλληλο υλικό, όπως το plastasote. Στην αποκατάσταση πρέπει να υπάρχει ομοιομορφία στο υλικό. Στις προθήκες με εκθέματα από μέταλλο δεν πρέπει να υπάρχουν οργανικά υλικά. Τα υλικά των κατασκευών και προθηκών προτείνεται να είναι MDF ελεύθερο φορμαλδεΐδης, ανοξείδωτα μέταλλα, όπως αλουμίνιο και ανοξείδωτος χάλυβας, κρύσταλλα αντιθαμβωτικά, triplex, κρύσταλλα έγχρωμα και άλλα. Οι βαφές θα είναι υδροδιαλυτές και χημικά ουδέτερες εντός των προθηκών.

Μέρος της έκθεσης θα είναι και ο σχεδιασμός και η διάθεση ψηφιακών εφαρμογών, οι οποίες συμβάλλουν στον γνωστικό, στον ψυχαγωγικό και στον εκπαιδευτικό

---

⁷³ Βλέπε παράρτημα Ε, σελίδες 89- 90, εικόνες 45 και 45.

χαρακτήρα της έκθεσης. Οι εφαρμογές κυρίως αφορούν προβολές βίντεο, οθόνες αφής, ψηφιακές αναπαραστάσεις ψηφιακά ολογράμματα, ειδικές εφαρμογές κινητών (Παπαιωάννου & Στεργιάκη 2013: 120). Μέσω αυτών τα μουσεία γίνονται περισσότερο προσιτά στο κοινό και ιδιαίτερα σε άτομα με αναπηρία ή δυσκολίες κίνησης και επικοινωνίας, καθώς και στη συνεχώς αυξανόμενη κατηγορία επισκεπτών που δεν ενδιαφέρονται για τον παραδοσιακό τρόπο ξενάγησης, αλλά επιλέγουν την ανεξάρτητη ξενάγηση μέσω εφαρμογών πλοήγησης (Οικονόμου 2003: 3).

4.3 Προδιαγραφές Προστασίας - Ασφάλειας

Με τον όρο ασφάλεια και προστασία του χώρου εννοούμε τόσο την εξασφάλιση των συνθηκών τάξης και ομαλής λειτουργίας του μουσείου όσο και την έγκαιρη πρόληψη από κινδύνους που αφορούν σε φυσικές καταστροφές ή σε τεχνολογικά ατυχήματα. Έτσι, ο κατάλληλος σχεδιασμός για την προστασία είναι μια διαρκής ανάγκη και χρειάζεται άμεση παρακολούθηση (Τσενές 2014: 31).

Στο χώρο του μουσείου θα υπάρχει πρόβλεψη για συστήματα ασφαλείας, τα οποία αφορούν συναγερμό, πυρανίχνευση, πυρόσβεση, κάμερες, κλιματισμό, προκειμένου αυτά να παρέχουν μόνιμη στήριξη, άμεση ενεργοποίηση και κάλυψη των όλων των χώρων σε περίπτωση που αυτό καταστεί αναγκαίο (Τσενές 2014: 51). Παράλληλα με τα συστήματα ασφαλείας θα εκπονηθούν σχέδια πρόληψης για φυσικές καταστροφές και τεχνολογικά ατυχήματα. Τα σχέδια θα εκπονηθούν με σκοπό τη βελτίωση και την πληρέστερη κάλυψη των συστημάτων, την άμεση αντίδραση και αντιμετώπιση των κινδύνων από το φυλακτικό προσωπικό, την κάλυψη και την άμεση αντιμετώπιση των επιπτώσεων ενδεχόμενων καταστροφών. Τέλος, θα υπάρχει πρόληψη για συνεχή βελτίωση και ανανέωση των σχεδίων αυτών (Τσενές 2014: 91), καθώς και για τη διαρκή εκπαίδευση και επιμόρφωση του προσωπικού.

4.4 Προληπτική Συντήρηση

Η προληπτική συντήρηση των μουσειακών αντικειμένων, όπως και ο έλεγχος του φωτισμού και του κλιματισμού, είναι απαραίτητο στοιχείο για τη βελτίωση των συνθηκών λειτουργίας κάθε σύγχρονου μουσείου. Το φως καταστρέφει τα οργανικά κυρίως υλικά (χαρτί, ύφασμα, χρώμα κ.λπ.) σε βαθμό που είναι ανάλογος με τη διάρκεια έκθεσής τους στο φως, καθώς και με την ένταση του φωτισμού. Ο σωστός έλεγχος του φωτισμού στους εκθεσιακούς χώρους αποτελεί ένα από τα κυριότερα μέτρα που λαμβάνονται για τον περιορισμό και την επιβράδυνση της φθοράς των αντικειμένων. Για την προστασία των οργανικών υλικών πρέπει να λαμβάνονται τα παρακάτω μέτρα, πριν από το σχεδιασμό ενός μουσείου ή μιας προθήκης: α) ελάττωση της υπέρυθρης ακτινοβολίας, β) εξάλειψη της υπεριώδους ακτινοβολίας, γ) μείωση του χρόνου έκθεσης στο φως και δ) μείωση της έντασης του φωτισμού (Ορφανίδη 2006).

Πρωταρχικός παράγοντας προστασίας των εκθεμάτων είναι ο έλεγχος της υγρασίας του αέρα. Η υγρασία επηρεάζει περισσότερο τα εκθέματα από τη θερμοκρασία, η οποία επηρεάζει ορισμένα αντικείμενα, όπως για παράδειγμα το κερί. Για το λόγο αυτό θα πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψιν: α) οι αντιδράσεις των αντικειμένων στην υγρασία, β) οι τρόποι μέτρησής αυτής και γ) η σημασία των αλλαγών στις συνθήκες υγρασίας. Για τα οργανικά αντικείμενα, τα αντικείμενα δηλαδή που έχουν φυτική ή ζωική προέλευση, όπως ξύλο, χαρτί, οστά, εικόνες, τοιχογραφίες κ.ά., η προτεινόμενη τιμή σχετικής υγρασίας είναι 50% - 65%. Για τα ανόργανα αντικείμενα, τα αντικείμενα δηλαδή που προέρχονται από τον ορυκτό πλούτο, όπως πέτρα, πηλός, γυαλί και μέταλλο, η προτεινόμενη τιμή σχετικής υγρασίας είναι κάτω από 45%. Για τον έλεγχο της υγρασίας μέσα στις προθήκες απαιτούνται ειδικά όργανα μέτρησης, όπως θερμοϋδρογράφος κ.ά. (Σαλή 2006: 48- 52).

Μέσα στην εκθεσιακή αίθουσα η σχετική υγρασία δεν πρέπει να είναι μεγαλύτερη από 45% και μικρότερη από 35%. Επίσης η κατάλληλη θερμοκρασία του εκθεσιακού χώρου πρέπει να είναι 21° C (με 1,5 °C απόκλιση). Οι τιμές της σχετικής υγρασίας και της θερμοκρασίας διαφοροποιούνται στο εσωτερικό των προθηκών ανάλογα με τα αντικείμενα που θα εκτεθούν σε αυτές. Στις προθήκες των οργανικών υλικών η σχετική

υγρασία πρέπει να είναι 50-65% και η θερμοκρασία 21° °C. Στις προθήκες με τα μέταλλινα εκθέματα και ιδιαίτερα όπου υπάρχουν σιδερένια αντικείμενα οι τιμές της σχετικής υγρασίας πρέπει να είναι πιο χαμηλές από τις ανωτέρω. Σε κάθε προθήκη, ιδιαίτερα σε αυτές που υπάρχουν μέταλλα, πρέπει επίσης να τοποθετηθούν πλακίδια art sorbe για την υγρασία. Επίσης πρέπει τόσο στο σύνολο του εκθεσιακού χώρου, αλλά και μέσα στις προθήκες, να ελέγχονται με ειδικά καταγραφικά μηχανήματα οι τιμές της σχετικής υγρασίας και της θερμοκρασίας, προκειμένου αυτές να ρυθμίζονται ανάλογα.

Ειδικότερα για κάθε είδος αντικειμένου οι ιδανικές συνθήκες έκθεσης είναι οι παρακάτω:

α) λίθινων αντικειμένων: Θερμοκρασία: 21° C, Υγρασία: κάτω από 45% RH. Φωτισμός: ανώτατο όριο έντασης φωτισμού 500 Lux, Ασφάλεια: πυρασφάλεια, Λοιπά στοιχεία: φίλτρα ενεργού άνθρακα για τον έλεγχο μολυντικών στοιχείων, εξάλειψη υπεριώδους ακτινοβολίας με φίλτρα UV και υπέρυθρης ακτινοβολίας με ειδικά φίλτρα (Κουζέλη 2014: 47).

β) μετάλλινων αντικειμένων: θερμοκρασία: 21° C, υγρασία: κάτω από 45% RH, Φωτισμός: ανώτατο όριο έντασης φωτισμού 500 Lux, Ασφάλεια: πυρασφάλεια. Λοιπά στοιχεία: φίλτρα ενεργού άνθρακα για τον έλεγχο μολυντικών στοιχείων, εξάλειψη υπεριώδους ακτινοβολίας με φίλτρα UV και υπέρυθρης ακτινοβολίας με ειδικά φίλτρα (Καραγιαννίδου 2012: 10-11).

γ) πήλινων αντικειμένων: Θερμοκρασία: 21° C, Υγρασία: κάτω από 45% RH, Φωτισμός: ανώτατο όριο έντασης φωτισμού 300 Lux, Ασφάλεια: πυρασφάλεια. Λοιπά στοιχεία: φίλτρα ενεργού άνθρακα για τον έλεγχο μολυντικών στοιχείων, εξάλειψη υπεριώδους ακτινοβολίας με φίλτρα UV και υπέρυθρης ακτινοβολίας με ειδικά φίλτρα. (Καραγιαννίδου 2012: 13).

δ) γυάλινων αντικειμένων, Θερμοκρασία: 21° C, Υγρασία: κάτω από 45% RH, Φωτισμός: ανώτατο όριο έντασης φωτισμού 300 Lux, Ασφάλεια: πυρασφάλεια, Λοιπά στοιχεία: φίλτρα ενεργού άνθρακα για τον έλεγχο μολυντικών στοιχείων, εξάλειψη υπεριώδους ακτινοβολίας με φίλτρα UV και υπέρυθρης ακτινοβολίας με ειδικά φίλτρα (Μπρατίτση 2002: 11-14).

ε) έκθεσης τοιχογραφιών: Θερμοκρασία: 21° C, Υγρασία: 50% - 65% RH, Φωτισμός: ανώτατο όριο έντασης φωτισμού 50 Lux, Ασφάλεια: πυρασφάλεια. Λοιπά στοιχεία: φίλτρα ενεργού άνθρακα για τον έλεγχο μολυντικών στοιχείων, εξάλειψη υπεριώδους ακτινοβολίας με φίλτρα UV και υπέρυθρης ακτινοβολίας με ειδικά φίλτρα.

στ) έκθεσης εικόνων: Θερμοκρασία: 21° C, Υγρασία: 50% - 65% RH, Φωτισμός: ανώτατο όριο έντασης φωτισμού 50 Lux, Ασφάλεια: πυρασφάλεια. Λοιπά στοιχεία: φίλτρα ενεργού άνθρακα για τον έλεγχο μολυντικών στοιχείων, εξάλειψη υπεριώδους ακτινοβολίας με φίλτρα UV και υπέρυθρης ακτινοβολίας με ειδικά φίλτρα. (Παπαιωάννου 2015).

4.5 Φωτισμός Εκθεμάτων - Φωτισμός Πύργου Γλέζου

Ο φωτισμός προτείνεται να ακολουθήσει τις ακόλουθες βασικές αρχές. Ο φωτισμός στο σύνολο των προθηκών θα είναι αυτόνομος, απαλλαγμένος από υπέρυθρη και υπεριώδη ακτινοβολία και με ρυθμιζόμενη ένταση. Οι φωτεινές πηγές θα βρίσκονται στις προθήκες. Τα εκθέματα, που θα παρουσιάζονται ελεύθερα αναρτημένα (γλυπτά), θα φωτίζονται από τοπικά χωροδικτυώματα και ειδικές κατασκευές, όπου θα έχουν αναρτηθεί τα φωτιστικά σώματα. Το εποπτικό υλικό θα φωτίζεται αυτόνομα. Θα προβλεφθεί γενικός φωτισμός, ρυθμιζόμενος σε ένταση. Φωτιστικά σώματα, θα τοποθετηθούν στις αίθουσες, σε τυχαίες ως προς τις ανάγκες της έκθεσης θέσεις, τα οποία θα χρησιμοποιηθούν επιλεκτικά ως φωτισμός για τις εργασίες και την καθαριότητα.

Θα διατηρηθεί και θα συμπληρωθεί ο υπάρχων φωτισμός ασφαλείας. Ειδικός φωτισμός θα προβλεφθεί, ώστε να λειτουργεί σε συνάφεια με τον προσανατολισμό της αίθουσας. Το φυσικό φως, που εισέρχεται από τα παράθυρα, δεν μπορεί να επηρεάσει τον τεχνητό φωτισμό και να λειτουργεί ανεξέλεγκτα, διασπώντας τα αποτελέσματα των ποικίλων άλλων φωτεινών πηγών. Οι χώροι πολλαπλών δραστηριοτήτων θα συμπληρωθούν με κατάλληλο φωτισμό. Αναλυτική πρόταση και μελέτη φωτισμού θα γίνει μετά τις απαραίτητες εγκρίσεις.

Ιδιαίτερη μέριμνα πρέπει να ληφθεί για τον κατάλληλο φωτισμό και τον έλεγχο του στον εκθεσιακό χώρο. Απαραίτητη είναι η τοποθέτηση ειδικών φίλτρων για τον περιορισμό της υπέρυθρης και της υπεριώδους ακτινοβολίας. Οργανικά υλικά ευαίσθητα μπορούν να φωτιστούν με οπτικές ίνες που δεν προκαλούν φθορά στα εκθέματα και εκπέμπουν στην περιοχή του φάσματος από 400 έως τα 780 nm. Επιπλέον, δεν αναπτύσσουν μεγάλη θερμοκρασία μέσα στις προθήκες και το φως τους είναι πιο καθαρό, με αποτέλεσμα να μην αναπτύσσονται μικροοργανισμοί. (Τριανταφυλίδης 1964: 13-16).

4.6 Επικοινωνιακή Στρατηγική και Ενέργειες

Προκειμένου ένας χώρος πολιτισμού να λειτουργήσει αποτελεσματικά, οφείλει να μεταβάλλεται και να εξελίσσεται με απώτερο σκοπό να συμβαδίζει με τις απαιτήσεις των επισκεπτών του και με την εξέλιξη της τεχνολογίας. Για το λόγο αυτό το προς δημιουργία μουσείο θα καταρτίσει συγκροτημένο πλάνο επικοινωνίας, το οποίο θα αφορά τόσο στη εύρυθμη λειτουργία του όσο και σε σχέδιο προώθησης των επικοινωνιακών του δράσεων. Οι επικοινωνιακές αυτές δράσεις αφορούν στην ανάγκη δημιουργίας ιστοτόπου, στην προώθηση του μουσείου μέσα από λογότυπο - έμβλημα του μουσείου, στη συμβολική του ταυτότητα (brand name), και στη διαδικτυακή του παρουσία μέσω των κοινωνικών δικτύων. Απώτερος σκοπός των δράσεων αυτών είναι το μουσείο να επιτύχει την όσο πιο άμεση και αποτελεσματική επικοινωνία με τον επισκέπτη. Όσον αφορά στο εισιτήριο της εισόδου, πρόκειται για κεντρική αρμοδιότητα του Υπουργείου Πολιτισμού, δεδομένου ότι τόσο ο χώρος όσο και το προς δημιουργία μουσείο ανήκουν εκεί.

4.6.1 Ιστότοπος

Η δημιουργία ιστοτόπου κρίνεται ως ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει ένα σύγχρονο μουσείο, προκειμένου να επικοινωνεί την ύπαρξη και τις δράσεις του. Μέσα από τον ιστότοπο του το μουσείο έχει τη δυνατότητα να προβάλλει τις συλλογές του και να προσελκύει μεγαλύτερο αριθμό επισκεπτών. Με τη δημιουργία ιστοτόπου γίνεται ευκολότερη η πρόσβαση και η γνωριμία του ευρύτερου κοινού με το

μουσείο, καθώς προσφέρονται οι απαραίτητες πληροφορίες για το χώρο, η δυνατότητα να περιηγηθεί στο ψηφιοποιημένο και αναρτημένο υλικό, ηλεκτρονικές εκδόσεις, διαδικτυακά εκπαιδευτικά προγράμματα, βίντεο, εικονικές περιηγήσεις και άλλες εφαρμογές που ενδεχομένως θα αυξήσουν την επισκεψιμότητα του μουσείου (Μπούνια 2008: 33-34). Το πρώτο βήμα είναι να δημιουργηθεί ιστότοπος στον τύπο του «μουσείου περιεχομένου» ή «μουσείου μαθησιακού περιβάλλοντος», και στην πορεία να εξελιχθεί σε «μουσείο εικονικής πραγματικότητας» (Παπαιωάννου & Στεργιάκη 2013).

4.6.2 Παρουσία στα Κοινωνικά Δίκτυα

Το μουσείο θα πρέπει να έχει δυναμική παρουσία μέσα στα δημοφιλή κοινωνικά δίκτυα, όπως είναι το Facebook, το Twitter, το flickr, το Instagram, το youtube και το Trip Advisor. Με τον τρόπο αυτό ο χρήστης έχει την δυνατότητα να πλοηγηθεί και να πλοηγήσει, να ενημερωθεί και να ενημερώνει, να πληροφορείται και να σχολιάζει. Οι ενημερώσεις στα κοινωνικά δίκτυα πρέπει να είναι συνεχείς και να επικεντρώνονται σε δελτία τύπου που θα αφορούν επερχόμενες δραστηριότητες του μουσείου, στην προβολή παλαιότερου φωτογραφικού αρχειακού υλικού, σε φωτογραφικό υλικό από τρέχουσες και παρελθούσες δραστηριότητες, στην παρουσίαση μουσειακών αντικειμένων, σε συνεντεύξεις επιστημόνων, ειδικών και επιμελητών που λαμβάνουν μέρος στις εκθέσεις και τα προγράμματα του μουσείου.

4.6.3 Συμβολική Ταυτότητα

Η συμβολική ταυτότητα (brand name) είναι απαραίτητη για τις επικοινωνιακές δράσεις ενός μουσείου. Ο λογότυπος είναι το σήμα κατατεθέν της. Πρόκειται για έμβλημα που συνοδεύει όλες τις επικοινωνιακές του δράσεις. Ως λογότυπο για τον Πύργο Γλέζου προτείνεται ένα εκ των δύο οικοσήμων που φέρει εντοιχισμένα. Το πρώτο και προτεινόμενο βρίσκεται στο άνω μέρος της κυρίας εισόδου. Το δεύτερο βρίσκεται στο υπέρθυρο της εσωτερικής εισόδου του προθαλάμου. Το προτεινόμενο οικόσημο αποδίδεται στην οικογένεια Μπαρότσι (15^{ος} -17^{ος} αιώνας) και φέρει στέμμα, ξίφος, φτερό και παράσημα (Κεφαλληνιάδης & Slot 1980: 15).⁷⁴

---

⁷⁴ Βλέπε παράρτημα Β, σελίδα 68, εικόνα 15.

4.6.4 Δράσεις Προώθησης

Το προς δημιουργία μουσείο στο πλαίσιο της επικοινωνιακής του πολιτικής καλείται να εντάξει επικοινωνιακές δράσεις, όπως είναι οι περιοδικές εκθέσεις, τα εκπαιδευτικά προγράμματα, οι διαλέξεις, οι εκδηλώσεις, οι ξεναγήσεις με ξεναγό ή ψηφιακή εφαρμογή. Αναγκαία κρίνεται η λειτουργία μικρού πωλητηρίου το οποίο θα συνδέεται με τον ιστότοπο ως ηλεκτρονικό κατάστημα, καθώς και με ψηφιακό φυλλάδιο - κατάλογο πωλητέων.

Πολύ χρήσιμη θα είναι η ίδρυση σωματείου Φίλων του μουσείου, οι οποίοι θα έχουν ειδικά προνόμια και θα συμβάλλουν στη λειτουργία του μουσείου και στη σύνδεσή του με άλλους οργανισμούς. Στο ίδιο πλαίσιο, σημαντικό είναι να επιδιωχθεί η διασύνδεση με άλλα μουσεία, ώστε το μουσείο μπορεί να μπορεί να πραγματοποιεί παράλληλα εκπαιδευτικά προγράμματα, περιοδικές εκθέσεις, δανεισμούς αντικειμένων ή χρήση παράλληλων χώρων και δυνατοτήτων που ενδεχομένως να έχει κάποιο μουσείο σε σχέση με το εν λόγω ή και αντίστροφα.

4.6.5 Έντυπο και πληροφοριακό υλικό

Παράλληλα με τις επικοινωνιακές δράσεις το μουσείο θα πρέπει να προσφέρει στον επισκέπτη κατά την φυσική του παρουσία στο χώρο ένα φυλλάδιο του μουσείου, στο οποίο θα περιλαμβάνει το σκεπτικό της έκθεσης και ενδεχόμενες προτάσεις για πιθανές διαφορετικές αναγνώσεις του εκθεσιακού χώρου, ώστε ο επισκέπτης να περιηγηθεί στο χώρο κατά βούληση. Προτείνεται επίσης η έκδοση του οδηγού της μόνιμης έκθεσης, καθώς και η δημιουργία φυλλαδίων με θεματικές προτάσεις, σχεδιασμένων για ειδικά κοινά, όπως οικογένειες, ειδικοί βυζαντινολόγοι, άτομα με αναπηρία ή δυσκολία στην κίνηση και την επικοινωνία.

4.7 Προϋπολογισμός

Ο προϋπολογισμός είναι ενδεικτικός και στοχεύει στο να προσφέρει μια πολύ γενική ιδέα του κόστους υλοποίησης του μουσείου. Ειδικότερα:

- Κόστος Προθηκών: 80.000 ευρώ
- Κόστος Φωτισμού: 18.000 ευρώ
- Κόστος ασφάλειας/ πυρασφάλειας: 8.000 ευρώ
- Κόστος κατασκευών αποθήκευσης αντικειμένων: 20.000 ευρώ
- Κόστος ομάδας εργασιών: 280.000 ευρώ
- Κόστος Ιστοσελίδας: 3.000 ευρώ
- Κόστος μελετών: 6.000 ευρώ
- Κόστος Μουσειολογικής – μουσειογραφικής εφαρμογής: 15.000 ευρώ

Τελικό ποσό εκπόνησης του έργου: 430.000 ευρώ

4.8 Ομάδα Εργασιών

Η ομάδα εργασιών αποτελείται από τις ακόλουθες ειδικότητες:

- α) 1 μουσειολόγο, για την εποπτεία του εγχειρήματος και του συντονισμού ολόκληρης της ομάδας,
- β) 1 επιμελητή, με εξειδίκευση και εμπειρία στο αντικείμενο της έκθεσης
- γ) 1 μουσειογράφο, για να αναλάβει το αρχιτεκτονικό και το γραφιστικό τμήμα της έκθεσης,
- δ) 2 αρχαιολόγους, με σκοπό την ολοκλήρωση της τεκμηρίωσης των αρχαιολογικών ευρημάτων.
- δ) 4 συντηρητές, που είναι υπεύθυνοι για τον έλεγχο και τη δημιουργία των κατάλληλων συνθηκών παρουσίασης των αντικειμένων (Συντηρητές γλυπτών, τοιχογραφίας, εικόνων και εκκλησιαστικών κειμηλίων)

γ) 1 μορφωτικό σύμβουλο για το εκπαιδευτικό κομμάτι

στ) 2 άτομα διοικητικό και λογιστικό προσωπικό

Ο συνολικός προτεινόμενος αριθμός των ατόμων που θα εργαστούν για την εφαρμογή της παρούσας μελέτης αποτελείται από ομάδα 12 ατόμων.

4.9 Εκτίμηση Χρόνου Υλοποίησης

Υπολογίζεται σε 18 μήνες.

Κεφάλαιο 5

Επίλογος

Ο Πύργος Γλέζου στη Χώρα της Νάξου θα γίνει το πρώτο Βυζαντινό Μουσείο των Κυκλάδων. Η ανά χείρας διπλωματική διατριβή προσπάθησε να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις, ώστε να δρομολογηθεί η εκπόνηση πλήρων μουσειολογικών και μουσειογραφικών μελετών προς την κατεύθυνση αυτή. Η κεντρική θέση του μουσείου στη Χώρα και στο νησί της Νάξου, αλλά και η γειτνίασή του με το Αρχαιολογικό Μουσείο Νάξου, αποτελούν θετικά πρόσημα για την επισκεψιμότητα του χώρου, με δεδομένο ότι τα τελευταία χρόνια η επισκεψιμότητα στο νησί κατά την τουριστική περίοδο έχει αυξηθεί κατακόρυφα, γεγονός που δημιουργεί επιπρόσθετες ανάγκες ανάπτυξης των πολιτιστικών και των γενικότερων παροχών που μπορεί να προσφέρει ο τόπος στον επισκέπτη. Η λειτουργία του νέου μουσείου, σε συνεργασία και αρμονία με το νυν Αρχαιολογικό Μουσείο του νησιού, θα προσφέρει τη συνεχόμενη ροή παρουσίασης της ιστορίας του τόπου από την προϊστορία μέχρι και τα μεταβυζαντινά χρόνια.

Ο Πύργος Γλέζου, μέρος της περιμέτρου του κάστρου της Χώρας Νάξου, είναι ο μοναδικός σωζόμενος πύργος στο νησί. Έχει χαρακτηριστεί ιστορικό διατηρητέο μνημείο και αποτελεί σημείο αναφοράς τους ντόπιους και τους επισκέπτες. Η δημιουργία μουσείου εκεί έχει δυσκολίες, οι οποίες εντοπίζονται κυρίως στις ανάγκες και στους περιορισμούς αναφορικά με τη μετατροπή του χώρου σε μουσείο με τέτοιο τρόπο ώστε να μην επηρεάζεται αρχιτεκτονικά το ίδιο το μνημείο. Η τελική μουσειογραφική μελέτη, βασισμένη και στις εδώ επισημάνσεις, θα δώσει τις λύσεις. Η παρουσίαση των αντικειμένων θα γίνει με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι εμφανή τα αρχιτεκτονικά στοιχεία του χώρου. Ο χώρος μπορεί να αναδειχθεί ως αρχιτεκτονικό

έκθεμα που εμπεριέχει μουσειακά εκθέματα. Στην κατεύθυνση αυτή προτείνονται προθήκες, κατασκευές και στηρίγματα διάφανη.

Οι Θεματικές ενότητες που θα παρουσιαστούν στους χώρους του μουσείου απαρτίζονται από τις ενότητες της γλυπτικής, των τοιχογραφιών, της κεραμικής, των εικόνων και των εκκλησιαστικών κειμηλίων. Αποτελεί ζήτημα ότι το μεγαλύτερο μέρος του προς διάθεση για έκθεση υλικού είναι αδημοσίευτο ή/και προς μελέτη, ιδιαίτερα τα αντικείμενα για την ενότητα της κεραμικής. Επίσης, μείζον θέμα είναι η ελλιπής προς το παρόν τεκμηρίωση, κάτι που πρέπει να (και θα) προβλεφθεί στο πλαίσιο της εκπόνησης τελικής μουσειολογικής μελέτης και μελετών εφαρμογής. Προαπαιτούμενη είναι η δρομολόγηση των μέτρων ασφαλείας και προστασίας για το σύνολο των χώρων του νέου μουσείου (έκθεση, αποθήκευση, λειτουργικοί χώροι), καθώς και ο κατάλληλος σε κάθε περίπτωση φωτισμός.

Αναφορικά με τον επικοινωνιακό χαρακτήρα του νέου μουσείου, προτείνεται η δρομολόγηση συμβολικής ταυτότητας με χαρακτηριστικό έμβλημα - λογότυπο (προτείνεται το οικόσημο του Πύργου Γλέζου), η δημιουργία ιστοτόπου, η ενεργοποίηση παρουσίας στα κοινωνικά δίκτυα, η οργάνωση επικοινωνιακών δράσεων, ξεναγήσεων, ψηφιακών εφαρμογών, εκπαιδευτικών προγραμμάτων και δραστηριοτήτων για ειδικές ομάδες κοινού, μεταξύ των οποίων και τα άτομα με αναπηρία ή με δυσκολία στην κίνηση και την επικοινωνία. Παράλληλα με τη λειτουργία της έκθεσης προτείνεται να λειτουργήσει στον χώρο πωλητήριο συνδεδεμένο και με το διαδίκτυο μέσω του ιστοτόπου του μουσείου.

Η δυναμική της ανάγκης δημιουργίας μόνιμης έκθεσης στο μουσείο, βρίσκεται στο ότι το κοινό θα μπορέσει να έρθει σε επαφή με ευρήματα τα οποία παρουσιάζονται για πρώτη φορά. Έτσι το κοινό θα κληθεί να εξερευνήσει και να θαυμάσει αντικείμενα τα οποία έρχονται στο φως και μέχρι πρότινος βρισκόνταν αποθηκευμένα. Μέσα από την παρουσίαση αυτών των αντικειμένων το κοινό θα γνωρίσει και να ανακαλύψει την βυζαντινή και μεταβυζαντινή Νάξο.

Βιβλιογραφία

- Konstantios, D., Konstantios, N., Tsompanoglou, L., 2005. *A manual for museum managers*. Department of Culture and Cultural Heritage επιμ. s.l.:Council of Europe.
- Mairesse, A. & Desvallees, F., 2010. *Βασικές Έννοιες της Μουσειολογίας*. Armond Colin.
- Sauger, R., 1992. Ιστορία των Αρχαίων Δουκών και των λοιπών Ηγεμόνων του Αιγαίου Πελάγους. *Απεραθίτικα*, σελ. 20.
- Vergo, P., 1999. Επανεξέταση της νέας μουσειολογίας. *Αρχαιολογία και Τέχνες*, τεύχος 7, Μάρτιος.
- Vitkauskaitė, I., 2015. The Role of the Freelance Curator in an Art Exhibition, Vol. 7, Issue 2. *European Journal of Interdisciplinary Studies*, pp. 1-18.
- Αλεξίου, Α. & Λέκκα Θ., 2002. Το μουσείο "εκτός των τειχών": κινητές πολιτιστικές μονάδες και σχολική πράξη. Στο: *Μουσείο- Σχολείο, 6ο περιφερειακό σεμινάριο, Καβάλα 20-21-22 Σεπτεμβρίου 2002*. Αθήνα: ICOM, σελ. 30-34.
- Βαβατσιούλας, Ο., 2007. *Το Κάστρο της Νάξου. Οικοδομική Ιστορία*. Αθήνα: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.
- Βουδούρη, Δ., 2003. *Κράτος και Μουσεία*. Αθήνα: Σάκκουλα.
- Τριανταφυλλίδης Γ., 1964. *Στοιχεία φυσικού φωτισμού των Βυζαντινών Εκκλησιών*. Αθήνα: Δημοσιεύματα Αρχαιολογικού Δελτίου, αριθμός 3.
- Γκαζή, Α., 1999. Από τις Μούσες στο μουσείο: η ιστορία ενός θεσμού δια μέσου των αιώνων. *Αρχαιολογία και Τέχνες*, τεύχος 70, Μάρτιος, σελ. 39- 46.
- Γκορτζή, Σ., 2016. www.lavart.gr. [Ηλεκτρονικό] Available at: <http://www.lavart.gr/pradomuseum/> [Πρόσβαση 12 Μαρτίος 2016].
- Δάφνη, Ν., 2002. Εκπαιδευτικά προγράμματα του Μουσείου Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης. Στο: *Μουσείο- Σχολείο, 6ο περιφερειακό σεμινάριο, Καβάλα 20-21-22 Σεπτεμβρίου 2002*. Αθήνα: ICOM, σελ. 101- 104.
- Δελλαρόκκα, Ι., 1-11-1937. Το Κάστρον της Νάξου. Στο: *Ναξιακό Μέλλον*.

Δημακόπουλος, Ι., 1985. Πύργοι: Οχυρές κατοικίες τις προεπαναστατικές Πελοποννήσου. Στο: *Πρακτικά Γ' Διεθνούς Συνεδρίου Πελοποννησιακών Σπουδών, Καλαμάτα*. Αθήνα, σελ. 277-397.

Διαχειριστής, 2015. *www.Naxos24.gr*. [Ηλεκτρονικό] Available at:

<http://www.naxos24.gr/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CE%BD%CE%AC%CE%BE%CE%BF%CF%85-%CE%BC%CF%8C%CE%BD%CE%BF-%CE%BA%CE%AC%CE%B8%CE%B5/> [Πρόσβαση Δευτέρα 16 Μαρτίου 2016].

Δρανδάκης, Ν., 1989. Παναγία η Δροσιανή. Στο: *Βυζαντινή τέχνη στην Ελλάδα. Νάξος*. Αθήνα: Μέλισσα, σελ. 18-29.

Ζίας, Ν., 1989. Πρωτόθρονη στο Χαλκί. Στο: *Βυζαντινή τέχνη στην Ελλάδα. Νάξος*. Αθήνα: Μέλισσα, σελ. 30-49.

Κουρουπάκη, Κ., Σάββαρη, Ε., Σταθάκη, Μ., Τσαμτσούρη, Β., 1981. *Ελληνική παραδοσιακή αρχιτεκτονική. Νάξος*. Αθήνα: Μέλισσα.

Κουρουπάκη, Κ., Σάββαρη, Ε., Σταθάκη, Μ., Τσαμτσούρη, Β., 1976. *Νάξος, πρόταση για πολεοδομική επέμβαση στο Κάστρο*. ΑΘΗΝΑ: Ε.Μ.Π.

Κεφαλληνιάδης, Ν., Slot, Β., 1980. *Οικόσημα στη Νάξο*. Αθήνα: Γρατσίας Ο.Ε.

Καραγιαννίδου, Ε., 2012. *Εφαρμογή των πολυμερών στη συντήρηση και αποκατάσταση των έργων τέχνης και αντικειμένων ιστορικής αξίας*. Θεσσαλονίκη.

Κεφαλληνιάδης, Ν., 1964. *Δυο κάστρα της Νάξου. Τ'Απαλύρου και τ'Απάνω Κάστρο*. Αθήνα: Κυπραίου & Σία Ο.Ε..

Κεφαλληνιάδης, Ν., 1982. *Τα κάστρα της Νάξου, ανάπτυπο Ναξιακό Μέλλον*. Αθήνα: Ναξιακό Μέλλον.

Κόνσολα, Ν., 2006. *Πολιτιστική Ανάπτυξη και Πολιτική*. Αθήνα: Παπαζήση.

Κουζέλη, Κ., 2014. *Κέντρο Λίθου: Κέντρο έρευνας για τη συντήρηση Αρχαίων υλικών και μελέτη της αρχαίας τεχνολογίας*. Αθήνα.

- Κύρδη, Κ., 2002. Αξιοποίηση των μουσειακών χώρων στο πλαίσιο της διαθεματικής προσέγγισης της σχολικής ύλης. Στο: *Μουσείο- Σχολείο, 6ο Περιφερειακό σεμινάριο, Καβάλα 20-21-22 Σεπτεμβρίου 2002*. Αθήνα: ICOM, σελ. 26-29.
- Λιανός, Ν., 2015. Στοχεύουμε στην αύξηση της επισκεψιμότητας. *Κυκλαδική*, Issue <http://www.kykladiki.gr/?p=9695>.
- Λυριτζής, Ι. & Ορφανίδη, Λ., 2006. *Εισαγωγή στη μουσειολογία και στην προληπτική συντήρηση*, Αθήνα. Αθήνα: Καρδαμίτσα.
- Μαλτέζου, Χ., 1990. Λατινοκρατούμενη Ελλάδα - Βενετικές και Γενουατικές κτήσεις, Η Εύβοια, οι Σποράδες και το Δουκάτο του Αιγαίου. Στο: *ΙΕΕ, τόμος Θ'.* Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.
- Μιχαηλίδου, Μ., 2002. Μουσείο: πορεία και προοπτικές προς τον 21ο αιώνα. Στο: *Γ. Κόκκινος, Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη μουσειακή αγωγή*. Αθήνα: Μεταίχμιο, σελ. 93- 102.
- Μπούνια, Α. & Δασκαλοπούλου, Σ., 2008. Ψηφιακός πολιτισμός και "εικονικά μουσεία": έννοιες, τάσεις, προκλήσεις. Στο: *Ι. Λυριτζής*. Αθήνα: Gutenberg, σελ. 29-56.
- Μπουνιά, Μ. & Μούλιου, Α., 1999. Εισαγωγή στη Μουσειολογία. *Αρχαιολογία και Τέχνες*, τεύχος 70, Μάρτιος, σελ. 38-39.
- Μπρατίτση, Μ., 2002. *Η συντήρηση της τοιχογραφίας*. Ρόδος.
- Νάκου, Ε., 2001. *Μουσεία: εμείς, τα πράγματα και ο πολιτισμός*. Αθήνα: Νήσος.
- Νικονάνου, Ν., 2010. *Μουσειοπαιδαγωγική*. Αθήνα: Πατάκη.
- Νίκος, Κ., 1980. Οι Πύργοι της Νάξου. Αρχαίοι, Ενετικοί Πύργοι και Μοναστήρια.. *Ναξιακό Μέλλον*, Issue B.
- Νούσια, Α. & Γκαζή, Τ., 2003. *Αρχαιολογία στον Ελληνικό Χώρο. τ. Γ Μουσειολογία, Μέριμνα για τις Αρχαιότητες*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο..
- Ορφανίδη, Λ., 2003. *Εισαγωγή στη Μουσειολογία*. Ρόδος.
- Παναγιωτίδη, Μ., 1994. Τοιχογραφίες της Νάξου. Στο: *Πρακτικά συνεδρίου του Α' Πανελληνίου συνεδρίου με θέμα "Η νάξος δια μέσου των αιώνων"*. Αθήνα: Φιλώτι, 3-6 Σεπτεμβρίου 1992, σελ. 415-448.

- Παπαιωάννου Γ. & Στεργιάκη, Α., 2013. *Σχολείο – Μουσείο – Ψηφιακός κόσμος. Σύνθεση ψηφιακού μουσειακού χώρου με συν επιμέλεια μαθητών και εκπαιδευτικών*. Ρόδος.
- Παπαιωάννου, Α., 2015. *Τεχνική Συντήρησης "Αγιογραφία - Εικόνα*. Θεσσαλονίκη.
- Πέννας, Χ., 2000. *Η τέχνη της γλυπτικής στα βυζαντινά χρόνια: μια έκθεση στον πύργο Χώρας Νάξου ("Πύργος Γλέζου")*. Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού/ 2η Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων- Αργοσαρωνικού.
- Ποταμιάνου- Αχειμάστου, Α. Η Βυζαντινή τέχνη στο Αιγαίο. Στο: *Το Αιγαίο, επίκεντρο ελληνικού πολιτισμού*. Αθήνα: Μέλισσα, σελ. 32-158.
- Σαλή, Τ., 2006. *Βασικές αρχές έκθεσης Μουσειακών Συλλογών. Μουσειολογία 2*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Σαλή- Αξιώτη, Α., 2006. *Μουσειολογία 1, Βασικές αρχές τήρησης μουσειακών συλλογών*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Σφυρόερας, Β., 2000. *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΑ΄*. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.
- Τζώνος, Π., 2013. *Μουσείο και Μουσειακή Έκθεση: Θεωρία και πρακτική*. Θεσσαλονίκη: Εντευκτηρίου.
- Τσενές, Σ., 2014. *Εγχειρίδιο φύλαξης μουσείων και αρχαιολογικών χώρων*. Αθήνα: Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων- Ελληνικό τμήμα.
- Χατζηασλάνη, Κ., 2002. Εκπαιδευτικές μουσειοσκευές. Στο: *Μουσείο- Σχολείο, 6ο περιφερειακό σεμινάριο, Καβάλα 20-21-22 Σεπτεμβρίου 2002*. Αθήνα: ICOM, σελ. 48.
- Χατζηδάκης, Μ., 1987. *Έλληνες Ζωγράφοι μετά την άλωση (1450- 1830). Τόμος 1*. Αθήνα: Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών.
- Χατζιδάκης, Μ., 1989. Εισαγωγικές σημειώσεις. Στο: Γ. Ραγιάς, επιμ. *Βυζαντινή τέχνη στην Ελλάδα. Νάξος*. Αθήνα: Μέλισσα, σελ. 9-13.

Παράρτημα Α

Έγγραφο

Α.1 Άδεια Μουσειολογικής και Μουσειογραφικής Μελέτης

Ημ/νία: 21/01/2016

Α. Π.: ΥΠΠΟΑ/Τ.Δ.ΑΠΚ/ΕΦΑ ΚΥΚΛΑΔΩΝ/ΤΒΜΑΧΜΜΑΕΜ/300540/177451/11461/2587
Αρ. Πρωτ. στο έγγραφο: ΥΠΠΟΑ/Τ.Δ.ΑΠΚ/ΕΦΑ ΚΥΚΛΑΔΩΝ/ΤΒΜΑΧΜΜΑΕΜ/300540/177451/11461/2587

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
& ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΓΕΝΙΚΗ Δ/ΝΣΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ &
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ
Τμήμα Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών
Αρχαιολογικών Χώρων, Μνημείων,
Αρχαιονομικών Έρευνας και Μουσείων
Ταχ. Δ/ση: Κλεψύδρας 2 – Αθήνα
Ηλεκτρ. Δ/ση: efakyk@culture.gr
Ταχ. Κώδικας: 105 55
Πληροφορίες: Χ. Διαμαντή
Τηλέφωνο: 210-3218075 – 210-3213619
Τηλ/τυπία (fax): 210-3313448

ΠΡΟΣ: κ. Πέτρο Κοσμά
Αγαμέμνωνος 2
11852
Πετράλωνα

ΘΕΜΑ: Αίτηση κ. Πέτρου Κοσμά για άδεια μουσειολογικής μελέτης του Πύργου Γλέζου στο
Κάστρο Χώρας Νάξου.

ΣΧΕΤ.: α' Η με αρ. πρωτ. 11461/2.11.2015 αίτησή σας.

Σε συνέχεια της ανωτέρω σχετικής αίτησής σας, που αφορά σε *άδεια μουσειολογικής μελέτης για τον Πύργο Γλέζου, που αποτελεί μέρος του οικοδομικού συνόλου του Μεσαιωνικού Κάστρου της πόλεως Νάξου, ιστορικό διατηρητέο μνημείο με την ΥΑ ΥΠΠΕ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/46472/1723 π.ε./18-10-1980 - ΦΕΚ 1148/Β/11-11-1980, στο πλαίσιο εκπόνησης μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας με τίτλο «Πύργος Γλέζου, κάστρο χώρας Νάξου: Μουσειολογικός προγραμματισμός και σχεδιασμός» για το μεταπτυχιακό πρόγραμμα «Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη» του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου σας γνωρίζουμε τα ακόλουθα: η Υπηρεσία μας δεν έχει αντίρρηση για την χορήγηση της εν λόγω άδεια, με την προϋπόθεση τήρησης των κάτωθι όρων:*

1. Να κατατεθεί αντίγραφο της εν λόγω εργασίας για το αρχείο της Υπηρεσίας μας
2. Για οποιαδήποτε άλλη χρήση ή στην περίπτωση δημοσίευσης του μνημείου να κατατεθεί εκ νέου αίτημα στην Υπηρεσία μας για την κατά νόμο γνωμοδότηση.

Ο Προϊστάμενος της Εφορείας
κ.α.α.
Μαρία Ζ. Σιγάλα
Αρχαιολόγος

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
& ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ
Αρ. Πρωτ. στο έγγραφο: ΥΠΠΟΑ/Τ.Δ.ΑΠΚ/ΕΦΑ ΚΥΚΛΑΔΩΝ/ΤΒΜΑΧΜΜΑΕΜ/300540/177451/11461/2587
ΕΛΕΝΗ ΜΠΙΡΑΖΑ

Εικόνα 1. Άδεια μουσειολογικής και Μουσειογραφικής μελέτης

Α.2 Κηρύξεις Πύργου Γλέζου ως Ιστορικό διατηρητέο μνημείο

3029

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΗ 29 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1963

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ
382

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΥΠΟΥΡΓΙΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ	
Περί κηρύξεως ως ιστορικών διατηρητέων μνημείων μεταβυζαντινών ναών Θεσσαλονίκης.	1
Περί χαρακτηρισμού περιοχής Κάστρου και Πλάκας παρικίας Πάρου, ως χρησιμοποιήσεως ειδικής προστασίας Ν. 1469)50.	2
Περί χαρακτηρισμού μνημείων εν Κερκύρα ως χρησιμοποιήσεως ειδικής προστασίας.	3
Περί χαρακτηρισμού περιοχής συνοικίας «Κάστρον» και «Μπούργου» Νάξου ως χρησιμοποιήσεως ειδικής προστασίας.	4
Περί χαρακτηρισμού λόφου Μεσοβουνίου (Σουβάλα) Θηβών ως χρησιμοποιήσεως ειδικής προστασίας.	5
Περί τροποποιήσεως της υπ' αριθ. 30166)7)56)28.11.1956 Απόφασεως Υπουργού Έθνικης Άμυνας «περι Όργανισμού του ΤΠΒΝ».	6
Περί συμπληρώσεως της υπ' αριθ. 111933)1962)6'3.1963 απόφασεως του Υπουργού Δικαιοσύνης.	7
Περί πληρωμής αμοιβής εις τὰ μέλη των Έπιτροπών κλπ. των εισιτηρίων εξετάσεων των Παιδαγωγικών Άκαδημιών, ακαδημαϊκού έτους 1962—63.	11
Περί συστάσεως 5ου πρακτορείου Ήθν. Ασλείου εν Κατερίνη.	12
Περί τροποποιήσεως της υπ' αριθ. 49381)16.12.1955 απόφασεως Υπουργού Οικονομικών	13
Περί έγκρίσεως μεταβιβάσεως του 6ο)ο των δικαιωμάτων επί της υπ' αριθ. 45 όριστ. παρ.α. του Ν. Ήμισθίας τέως Θεσσαλονίκης.	14
Περί έγκρίσεως υπ' αριθ. 840)1963 πράξεως Ο.Α.Π., περί διαδόσεως μιάς φορηγίδος εις τὸ Γενικόν Έπιτελείον Ναυτικού διά τούς πανκωστικούς άγώνας.	15
Περί τροποποιήσεως της υπ' αριθ. 139953)57 κοινής αποφάσεως Υπουργών Οικονομικών, Έσωτερικών, Συγκοινωνιών και Δημ. Έργων.	16
Περί τροποποιήσεως του Κανονισμού λειτουργίας της Άνωτέρας Τηλεπικοινωνιακής Σχολής του ΟΤΕ.	17

Περί μεταβιβάσεως κυριότητος των υπ' αριθ. 14 και 15 οικοπέδων του Συνομοῦ Άκροποτάμιου εις τὸ Νομ. Πρόσωπον της Κοινότητος Άκροποτάμιου. . . . .

Περί συμπληρώσεως της υπ' αριθ. 15754)28.5.1963 απόφασεως Νομάρχου Κοζάνης. . . . .

ΑΓΡΑΝΟΜΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Περί λειτουργίας της Λαϊκής αγοράς Άρτης. . . . .

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ ΗΜΑΡΤΗΜΕΝΩΝ

Διόρθωσις ήμαρτημένων εις την υπ' αριθ. 65301)1963 απόφασιν Υπουργού Παιδείας. . . . .

Διόρθωσις ήμαρτημένων εις την υπ' αριθ. Δ. 6143)22.2.1963 απόφασιν του Υπουργού των Οικονομικών. . . . .

Διόρθωσις ήμαρτημένων εις την υπ' αριθ. 52404)1448) π.έ. Φ. 390)25.5.63 κοινήν απόφασιν των Υπουργών Συντονισμού, Έμπορικῆς Ναυτιλίας και Οικονομικών. . . . .

Διόρθωσις ήμαρτημένων εις την υπ' αριθ. 24190)829)Φ. 662)25.5.63 κοινήν απόφασιν των Υπουργών Συντονισμού, Έμπορικῆς Ναυτιλίας και Οικονομικών. . . . .

ΥΠΟΥΡΓΙΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ & ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ

Άριθ. 931. (1)

Περί κηρύξεως ως ιστορικών διατηρητέων μνημείων μεταβυζαντινών ναών Θεσσαλονίκης.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Έχοντας υπ' όψει: 1) τὰς διατάξεις του άρθρου 52 του Κ. Ν. 5351)1932 «περί αρχαιοτήτων» και 2) τὴν υπ' αριθ. 49)18.8.63 πράξιν του Άρχαιολογικου Συμβουλίου, αποφασίζω:

Χαρακτηρίζωμεν ως ιστορικά διατηρητέα μνημεία τούς κάτωθι μεταβυζαντινούς ναούς της Θεσσαλονίκης: α) Άγιον Μηνάν, β) Άγιον Άθανάσιον, γ) Νέα Παναγία, δ) Ύπαπαντή και Παναγούδια, ως και τὰ παλαιά τουρκικά λουτρά Βεροίας.

Έν Αθήναις τῆ 22 Αὐγούστου 1963

Έντολή Υπουργού

Ό Γενικός Διευθυντής και ά. α.

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΝΤΗΣ

Εικόνα 2. ΥΑ 714/21-8- 1963, ΦΕΚ 382/Β/29-8-1963

Αριθ. 8842.

(2)

Περί χαρακτηρισμού περιοχής Κάστρου και Πλάκας πόρι-
κίας Πάρου, ως χρησιμοποιήσιμης ειδικής προστασίας Ν. 1469)
1950.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Έχοντας υπ' όψει τὰς διατάξεις: 1) τοῦ άρθρου 52 τοῦ
Κ. Ν. 5351)1932 (περὶ ἀρχαιοτήτων», ὡς ἐτροποποιήθη διὰ
τοῦ Ν. 216)1943, 2) τῶν άρθρων 1 καὶ 5 τοῦ Ν. 1469)
1950 (περὶ προστασίας ἐιδικῆς κατηγορίας οἰκοδομημάτων
καὶ ἔργων Τέχνης μεταγενεστέρων τοῦ 1830) ἐν συνδυασμῷ
πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ Ν. Δ. 4177)1961 (περὶ τροποποιή-
σεως καὶ συμπληρώσεως τῆς Νομοθεσίας τῆς διαπόσης τῆν
Ἰπηρεσίαν Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἀναστηλώσεως κλπ.) καὶ 3)
τὴν ὑπ' ἀριθ. 29)28.5.63 πράξιν τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμ-
βουλίου, ἀποφασίζομεν:

Χαρακτηρίζομεν ὁλόκληρον τὴν περιοχὴν «Κάστρου» καὶ
«Πλάκων» μέχρι τῆς κεντρικῆς ὁδοῦ τῆς περιοικίας Πάρου,
πρὸς ἀνατολὰς, καὶ τῆς κρήνης Μωρογένους πρὸς νότον, ὡς
χρηζούσαν ἐιδικῆς προστασίας, διότι παρουσιάζει ἰδιαίτερον
ἐνδιαφέρον ἀπὸ ἀπόψεως ἑλληνικῆς νηριωτικῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 21 Αὐγούστου 1963

Ἐντολῆ Ἰπουργοῦ

Ὁ Γενικός Διευθυντής καὶ ἄ. α.
ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΝΤΗΣ

Αριθ. 1967.

(3)

Περί χαρακτηρισμοῦ μνημείων ἐν Κερκύρᾳ ὡς χρηζόντων
ἐιδικῆς προστασίας.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Έχοντας υπ' ὄψει τὰς διατάξεις: 1) τοῦ άρθρου 52 τοῦ
Κ. Ν. 5351)1932 (περὶ ἀρχαιοτήτων», ὡς ἐτροποποιήθη διὰ
τοῦ Ν. 216)1943, 2) τῶν άρθρων 1 καὶ 5 τοῦ Ν. 1469)
1950, (περὶ προστασίας ἐιδικῆς κατηγορίας οἰκοδομημάτων
καὶ ἔργων Τέχνης μεταγενεστέρων τοῦ 1830) ἐν συνδυασμῷ
πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ Ν. Δ. 4177)1961 (περὶ τροποποιή-
σεως καὶ συμπληρώσεως τῆς Νομοθεσίας τῆς διαπόσης τῆν
Ἰπηρεσίαν Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἀναστηλώσεως κλπ.) καὶ 3)
κατὰ τὴν ὑπ' ἀριθ. 29)28.5.63 πράξιν τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ
Συμβουλίου, ἀποφασίζομεν:

Χαρακτηρίζομεν ὡς μνημεῖα χρηζόμενα ἐιδικῆς προστασίας
κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Ν. 1469)50: α) τὸ κτίριον τῆς Νο-
μοπύλης Κερκύρας, πρώην μέγαρον τῆς οἰκονομίας Καποδι-
στρία καὶ β) τὸ κτίριον τῆς Ἰονικῆς Τραπεζῆς ἐν Κερκύρᾳ.
Διότι τὰ ἐν λόγω κτίρια παρουσιάζουν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον
ἀπὸ ἀπόψεως Ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 21 Αὐγούστου 1963

Ἐντολῆ Ἰπουργοῦ

Ὁ Γενικός Διευθυντής καὶ ἄ. α.
ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΝΤΗΣ

Αριθ. 714.

(4)

Περί χαρακτηρισμοῦ περιοχῆς συνοικίας «Κάστρου» καὶ
«Μπούργου» Νέξου ὡς χρησιμοποιήσιμης ἐιδικῆς προστασίας.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Έχοντας υπ' ὄψει τὰς διατάξεις: 1) τοῦ άρθρου 52 τοῦ
Κ. Ν. 5351)1932 (περὶ ἀρχαιοτήτων», ὡς ἐτροποποιήθη διὰ
τοῦ Ν. 216)1943, 2) τῶν άρθρων 1 καὶ 5 τοῦ Ν. 1469)
1950, (περὶ προστασίας ἐιδικῆς κατηγορίας οἰκοδομημάτων
καὶ ἔργων Τέχνης μεταγενεστέρων τοῦ 1830) ἐν συνδυασμῷ
πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ Ν. Δ. 4177)1961 (περὶ τροποποιή-
σεως καὶ συμπληρώσεως τῆς Νομοθεσίας τῆς διαπόσης τῆν
Ἰπηρεσίαν Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἀναστηλώσεως κλπ.) καὶ 3)
Ἰπηρεσίαν Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἀναστηλώσεως κλπ.) καὶ 3)

τὴν ὑπ' ἀριθ. 29)28.5.63 πράξιν τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμ-
βουλίου, ἀποφασίζομεν:

Χαρακτηρίζομεν ὁλόκληρον τὴν περιοχὴν τὴν περιλαμβά-
νουσαν τὰς συνοικίας «Κάστρου» καὶ «Μπούργου» ἐν Νέξῳ, ὡς
χρηζούσαν ἐιδικῆς προστασίας, διότι παρουσιάζει ἰδιαίτερον
ἐνδιαφέρον ἀπὸ ἀπόψεως ἀστικῆς νηριωτικῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 21 Αὐγούστου 1963

Ἐντολῆ Ἰπουργοῦ

Ὁ Γενικός Διευθυντής καὶ ἄ. α.
ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΝΤΗΣ

Αριθ. 4879.

(5)

Περί χαρακτηρισμοῦ λόφου Μεσοβουνίου (Σουδέλα) Θησῶν
ὡς χρηζόντος ἐιδικῆς προστασίας.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Έχοντας υπ' ὄψει τὰς διατάξεις: 1) τοῦ άρθρου 52 τοῦ
Κ. Ν. 5351)1932 (περὶ ἀρχαιοτήτων», ὡς ἐτροποποιήθη διὰ
τοῦ Ν. 216)1943, 2) τῶν άρθρων 1 καὶ 5 τοῦ Ν. 1469)
1950, (περὶ προστασίας ἐιδικῆς κατηγορίας οἰκοδομημάτων
καὶ ἔργων Τέχνης μεταγενεστέρων τοῦ 1830) ἐν συνδυασμῷ
πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ Ν. Δ. 4177)1961 (περὶ τροποποιή-
σεως καὶ συμπληρώσεως τῆς Νομοθεσίας τῆς διαπόσης τῆν
Ἰπηρεσίαν Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἀναστηλώσεως κλπ.) καὶ 3)
τὴν ὑπ' ἀριθ. 29)25.5.63 πράξιν τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμ-
βουλίου, ἀποφασίζομεν:

Χαρακτηρίζομεν ὁλόκληρον τὸν λόφον Μεσοβουνίου (Σουδέ-
λας) Θησῶν, ὡς χρηζόμενα ἐιδικῆς προστασίας, τμησῶν τῶν
Ν. 1469)50, διότι παρουσιάζει ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον ἀπὸ ἀπό-
ψεως φυσικοῦ κάλλους.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 21 Αὐγούστου 1963

Ἐντολῆ Ἰπουργοῦ

Ὁ Γενικός Διευθυντής καὶ ἄ. α.
ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΝΤΗΣ

Αριθ. 21216)63.

(6)

Περί τροποποιήσεως τῆς ὑπ' ἀριθ. 30166)7)56)28.11.1956
ἀποφάσεως Ἰπουργοῦ Ἑθνικῆς Ἀμύνης (περὶ Ὄργαν-
τισμοῦ τοῦ Τ.Π.Β.Ν.).

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΗΣ

Έχοντας υπ' ὄψιν:

α) Τῆς διατάξεως τοῦ Ν. Δ. 2997)1954 (περὶ συστάσεως
Ταμείου Προνοίας Β. Ν.) καὶ διὰ τὸ ἄρθρον 15 αὐτοῦ.

β) Τὴν ἀπὸ 17.1.1963 πρότασιν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβου-
λίου τοῦ Τ.Π.Β.Ν.

γ) Ἀπόφασιν τοῦ Ἀνωτάτου Ναυτικοῦ Συμβουλίου (πρα-
κτικὸν ὑπ' ἀριθ. 14 ἀπὸ 2.8.1963).

δ) Τὴν ὑπ' ἀριθ. 0061)00)27)9.7.1963 ἀπόφασιν Ἰπου-
ργοῦ Ἑθνικῆς Ἀμύνης (περὶ ἀναθέσεως ἀρμοδιότητων εἰς
Ἰρτυπουργὸν Ἑθνικῆς Ἀμύνης) (ΦΕΚ 319 Β')1963, ἀπο-
φασίζομεν:

1. Ἡ παράγραφος 21 τοῦ κεφαλαίου V (6 Ταμίας τοῦ Τ.
Π.Β.Ν.) τῆς ὑπ' ἀριθ. 30166)7)56 ἀπὸ 28.11.1956 ἀπο-
φάσεως Ἰπουργοῦ Ἑθνικῆς Ἀμύνης (περὶ Ὄργαντισμοῦ τοῦ
Τ.Π.Β.Ν.) τροποποιουμένη ἀντικαθίσταται ὑπὸ τῆς ἐπι-
λοφῆς:

«21. Ὡς Ταμίας τοῦ Τ.Π.Β.Ν. ὁρίζεται Οἰκονομικὸς Ἀ-
ξιωματικὸς κατὰ προτίμησιν ἐκ τῶν εἰς ΓΕΝ ὑπηρετούντων.
Οὗτος διορίζεται δι' ὑπουργικῆς ἀποφάσεως, μετὰ σχετικὴν
πρότασιν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ἀσκέει δὲ τὰ καθήκοντά
του ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰ ὑπηρεσιακὰ τοιαῦτα τῆς θέσεως
παρ' ἣ τυγχάνει τοποθετημένος».

2. Ἡ ἰσχὺς τῆς παρούσης ἀρχεται ἀπὸ τῆς ἐκδόσεώς της.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 12 Αὐγούστου 1963

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΔΗΜ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

Εικόνα 3. ΥΑ 714/21-8- 1963, ΦΕΚ 382/Β/29-8-1963

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΗ 11 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1980

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ
1148

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΥΠΟΥΡΓΙΚΑ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ

- Περί μεταθέσεως στην άσπασμένη στο Ίδιαιτερο Γραφείο του Υπουργού Ξεωτερικών υπάλληλο του Υπουργείου Συντονισμού Άρτεμισία Γεωργιάδου—Κυπραίου έξουσίας να υπογράψει με έντολή Υπουργού τις διαταγές κινήσεως εκτός έδρας των μετακλητών και των άσπασμένων από άλλες Υπηρεσίες στο Γραφείο του Υπουργού Ξεωτερικών υπαλλήλων καθώς και των οδηγών των διατεθειμένων στο Υπουργείο Ξεωτερικών κρατικών αυτοκινήτων. 1
- Περί έξαιρέσεως εκ των προς κατάταξιν προσκλήσεων, κατηγορίας στρατευσιμων, κληρωτών και Όπλιτών Ψεφθρίας. 2
- Περί καθορισμού υπό του Δικηγορικού Συλλόγου Κεφαλληνίας του παρακατωμένου ποσού εκ της προκαταβαλλομένης εις αυτόν δικηγορικής αμοιβής. 3
- Περί άποζημιώσεως μελών Όμωδων Έργασίας. 4
- Περί καθορισμού όριας άποζημιώσεως αυτών που διδάσκουν στο διδακκαείο Ένώων Γλώσσών της Παν/κής Δέσσης του Πανεπιστημίου Αθηνών. 5
- Περί καθορισμού άποζημιώσεως καθηγητών έλλεκτόρων ήμεδαπής Πανεπιστημίου Πατρών. 6
- Περί αύξήσεως πιστώσεως εις έδαφος του άποθεματικού. 7
- Περί τροποποιήσεως της διαδικασίας παραδόσεως στο Δημόσιο των έξοφλουμένων από τις Τράπεζες έπιταγών Ν.Δ. 326/69 και Ν.Δ. 277/76 για την περιοχή των Αθηνών. 8
- Περί αύξήσεως πιστώσεως εις έδαφος του άποθεματικού. 9
- Περί παροχής της έγγυήσεως του Δημοσίου προς την Τράπεζα της Ελλάδος για τη χρηματοδότηση του Α.Σ.Ο. μέχρι ποσού δραχμών 3.600.000.000 για τη συγκέντρωση κλπ. Κορωνδιακής σταφίδας έσσευίας 1980. 10
- Περί κηρύξεως Κίστρου της Νάξου, ως ιστορικού διατηρητέου Μνημείου. 11
- Περί καθορισμού εβδομαδιαίου ώραριου έργασίας των φορτ/τών λιμένος Μυρίνης Δήμου. 12
- Περί προσθήκης διατάξεως στο ισχύον τιμολόγιο αμοιβής φορτ/τών λιμένος και ξηράς Σύρου (τιμολόγιο ζυγίσεως φορτ. αυτ/των). 13
- Περί καθορισμού εβδομαδιαίου ώραριου έργασίας των φορτ/τών λιμένος Ήλευσίνος. 14
- Περί καθορισμού εβδομαδιαίου ώραριου έργασίας των φορτ/τών λιμένος Σητείας. 15
- Περί καθορισμού εβδομαδιαίου ώραριου έργασίας των φορτ/τών λιμένος Νέξου. 16

- Περί καθορισμού εβδομαδιαίου ώραριου έργασίας των φορτ/τών λιμένος Μυτιλήνης. 17
- Περί καθορισμού εβδομαδιαίου ώραριου έργασίας των φορτ/τών λιμένος και ξηράς Κορίνθου. 18
- Περί καθορισμού εβδομαδιαίου ώραριου έργασίας των φορτ/τών λιμένος Χανίων—Σούδας. 19
- Περί χορηγήσεως άδειας άσκήσεως επαγγέλματος Κοινωνικού Λειτουργού στη Χρυσούλα Μαυρικά. 20

ΥΠΟΥΡΓΙΚΑ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ & ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ

Άριθ. Γ2 Φ.001/777/ΑΣ 218

(1)

Περί μεταθέσεως στην άσπασμένη στο Ίδιαιτερο Γραφείο του Υπουργού Ξεωτερικών υπάλληλο του Υπουργείου Συντονισμού Άρτεμισία Γεωργιάδου — Κυπραίου έξουσίας να υπογράψει με έντολή Υπουργού τις διαταγές κινήσεως εκτός έδρας των μετακλητών και των άσπασμένων από άλλες Υπηρεσίες στο Γραφείο του Υπουργού Ξεωτερικών υπαλλήλων καθώς και των οδηγών των διατεθειμένων στο Υπουργείο Ξεωτερικών κρατικών αυτοκινήτων.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις των άρθρων 15, παράγραφος 1 και 26, παράγραφος 1, του Νόμου 400/1976 «περί Υπουργικού Συμβουλίου και Υπουργείων».
2. Τις διατάξεις του άρθρου 2, παράγραφος 1 και 4 του Νόμου 419/1976 «περί Όργανισμού του Υπουργείου Ξεωτερικών».
3. Την ανάγκη εύρυθμης και γρήγορης λειτουργίας της Υπηρεσίας, αποφασίζουμε:

Μεταθέτουμε στην άσπασμένη στο Ίδιαιτερο Γραφείο μας, υπάλληλο με βαθμό 3ο του Υπουργείου Συντονισμού Άρτεμισία Γεωργιάδου — Κυπραίου, την έξουσία να υπογράψει με έντολή Υπουργού τις διαταγές κινήσεως εκτός έδρας των Μετακλητών και των άσπασμένων από άλλες Υπηρεσίες στο Γραφείο του Υπουργού Ξεωτερικών Υπαλλήλων ως και των Οδηγών των διατεθειμένων σε μας κρατικών αυτοκινήτων.

Η παρούσα να δημοσιευθεί στην Έφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήναι, 8 Νοεμβρίου 1980

ο Υπουργός

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΗΤΣΟΤΑΚΗΣ

δίδεται ή κατά νόμο σύμφωνη γνώμη της για την παροχή της εγγυήσεως του Δημοσίου προς την Τράπεζα της Ελλάδος για την κάλυψη της ανωτέρω χρηματοδοτήσεως, αποφασίζουμε:

Παρέχουμε την εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου προς την Τράπεζα της Ελλάδος για την κάλυψη χρηματοδοτήσεως της προς τον Αυτόνομο Σταθιακό Όργανισμό (ΑΣΟ) μέχρι ποσού δραχμών τριών δισεκατομμυρίων εξακοσίων εκατομμυρίων (3.600.000.000) συνολικά, για τη συγκέντρωση κλπ. Κορινθιακής σταθιάς έσοδείας 1980, σύμφωνα με τα οριζόμενα στις αποφάσεις της Οικονομικής Επιτροπής αριθ. 1348/1/30.7.80 της Νομισματικής Επιτροπής αριθ. 283/1/27.8.80 και της κοινής αποφάσεως των Υπουργών Γεωργίας και Εμπορίου αριθ. 361562/8232/26.8.80.

Η χρηματοδότηση αυτή θα πραγματοποιηθεί με το ισχύον, για τις χρηματοδοτήσεις αυτές, επιτόκιο, θα εξοφληθεί δε ολοσχερώς, κατά κεφάλαιο και τόκους, μέχρι 31.7.1981.

Σε περίπτωση που δεν εξοφληθεί, από τον Α.Σ.Ο. ή ανωτέρω χρηματοδότηση κατά κεφάλαιο, τόκους κλπ. έξοδα μέχρι της λήξεώς της, παρέχουμε από τώρα την ανέκκλητη εντολή μας προς την Τράπεζα της Ελλάδος όπως εντός έξι (6) μηνών από της λήξεως αυτής χρεώσει το λ/σμδ του Δημοσίου Νο 200 α.ε.α. — Συγκέντρωση Εισπράξεων και Πληρωμών με το ποσό της ανεξοφλήτου θρειλής του Α.Σ.Ο. αποτελούμενης από κεφάλαιο, τόκους κλπ. έξοδα, προς ολοσχερή εξόφληση των, από την ανωτέρω χρηματοδότηση, απαιτήσεών της.

Η Τράπεζα της Ελλάδος παρακαλείται:

1) Νά ανακινώσει σε μας (Γ.Α.Κ. α) Δ8-Β' και β) Δ6-Ε' Υπολόγου Συμψ/σμών) την ημερομηνία και το ποσό της χρεώσεως του ανωτέρω λογ/σμού του Δημοσίου.

2) Νά μας αποστείλει κεχωρημένο αντίγραφο της μεταξυ αυτής και του Α.Σ.Ο. σχετικής Συμβάσεως και

3) Νά μας ανακοινώνει, εντός του πρώτου δεκαημέρου κάθε μήνα και από της υπογραφής της συμβάσεως αυτής και μέχρι της εξοφλήσεως ολοκλήρου του ποσού της χρηματοδοτήσεως.

α) Το σύνολο των ποσών που έχουν αναληφθεί κατά τον προηγούμενο μήνα.

β) Το σύνολο των χρηματικών ποσών που έχουν αποδοθεί από τον Α.Σ.Ο. και

γ) Το όφειλομένο υπόλοιπο.

Επίσης παρακαλείται η Τράπεζα της Ελλάδος να μας ανακινώσει εν καιρώ, την ολοσχερή εξόφληση της χρηματοδοτήσεως αυτής και την αντίστοιχη απαλλαγή του Δημοσίου από τις υποχρεώσεις του, λόγω της εγγυήσεώς του.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 31 Οκτωβρίου 1980

ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΜΙΛΙΤΙΑΔΗΣ ΕΒΕΡΤ

Αριθ. Β1/Φ27/46472/1723 π.έ. (11)

Περί κηρύξεως Κάστρου της Νάξου ως ιστορικού διατηρητέου Μνημείου.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Έχοντας υπόψη:

1) Την αριθ. Ο - Ε/36000/6800/23.6.80 (ΦΕΚ 585/Β'/28.6.80) υπουργική απόφαση περί μεταθέσεως της έξευσεως να υπογράφουν. «Με εντολή Υπουργού» στο Γενικό Γραμματέα και ανωτάτους και ανωτέρους υπαλλήλους της Κεντρικής Υπηρεσίας του ΥΠΠΕ» άρθρο 7 ΜΕΡ. Α παρ. 1.

2) Τις διατάξεις του άρθρου 52 του Κ.Ν. 5351/32 περί Αρχαιοτήτων και

3) Τη γνωμοδότηση του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου, όπως διατυπώθηκε στην αριθ. 36/30.9.80 Συνεδρία του, αποφασίζουμε:

Χαρακτηρίζουμε ως ιστορικό διατηρητέο Μνημείο το οικοδομικό σύνολο του Μεσαιωνικού Κάστρου της πόλεως Νάξου, όπως αυτό ορίζεται από τον περιφερειακό δρόμο που περιβάλλει τη βάση του, διότι τούτο αποτελεί ένα θαυμάσιο από ιστορική και αρχιτεκτονική άποψη οικοδομικό σύνολο, με λείψανα του ανακτόρου του Ζανούδου, πύργους, τρεις Μεσαιωνικές πόλες εισόδου, τέσσερις εκκλησίες της Φραγκοκρατίας και σειρά αρχοντικών που ανάγονται επίσης στα χρόνια της Φραγκοκρατίας.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 18 Οκτωβρίου 1980

Με εντολή Υπουργού
Ο Γενικός Επιθεωρητής
ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Αριθ. 17472 (12)

Περί καθορισμού έβδομαδιαίου ωραρίου εργασίας των φορτ/τών λιμένος Μυρίνης Λήμνου.

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ
ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις του άρθρου 37 του Ν. 3239/56.

2. Τις διατάξεις του Ν. 400/76 «περί Υπουργικού Συμβουλίου και Υπουργείων».

3. Την 11282/79 απόφασή μας «περί κηρύξεως έκτελεστικής της υπ' αριθ. 6/79 αποφάσεως του Δ.Α.Δ.Α. Αθηνών, περί σύζησεως των γενικών κατωτάτων όριων μισθών και ημερομισθίων και ρυθμίσεως έτερον των θεμάτων εργασίας των μισθωτών άπάτης της χώρας».

4. Το, για λόγους ιδημοσίου και κοινωνικού συμφέροντος επιβεβλημένο της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως, των φορτ/τών προς τους λοιπούς εργαζομένους.

5. Το, με την 2443/11.9.80 αναφορά του Προέδρου της επιτροπής ρυθμίσεως φορτ/σεων λιμένος Μυρίνης Λήμνου, υποβληθέν αντίγραφο πρακτικού της 124/14.7.80 συνεδριάσεως της επιτροπής αυτής, περί καθορισμού ωραρίου εργασίας των φορτ/τών λιμένος Μυρίνης Λήμνου, αποφασίζουμε:

Οι ώρες έβδομαδιαίας εργασίας των φορτ/τών λιμένος Μυρίνης Λήμνου, ορίζονται μέχρι 30 Σεπτεμβρίου 1980 σε 44 και από 1ης Οκτωβρίου 1980 μέχρι 30 Σεπτεμβρίου 1981 σε 43 ώρες ως έξης:

1. Μέχρι 30 Σεπτεμβρίου 1980:

- α) Από Δευτέρα μέχρι Πέμπτη (8 ώρες) 06.30 - 14.30
- β) Παρασκευή (7 ώρες) 06.30 - 13.30
- γ) Σάββατο (5 ώρες) 06.30 - 11.30.

Για εργασία Σαββάτου πέραν των 6 και μέχρι 8 ώρες (δηλ. πέραν των 45 και μέχρι 48), το τιμολόγιο άμοιβής φορτ/τών προσαυξάνεται κατά 25%.

2. Από 1.10.80 - 30.4.81 χειμερινή περίοδος.

- α) Κάθε ημέρα πλην Παρασκευής (7 ώρες) 07.00 - 14.00.
- β) Παρασκευή (8 ώρες):

Από 07.00 - 13.00 και 16.00 - 18.00.

Από 1.5.81 - 30.9.81 θερινή περίοδος.

α) Κάθε ημέρα πλην Σαββάτου

Δευτέρα έως Παρασκευή (ώρες 7 1/2).

Από 06.30 - 14.00.

β) Σάββατο (5 1/2 ώρες).

Από 06.30 - 12.00.

Για εργασία Σαββάτου πέραν των 6 1/2 ώρων (δηλ. πέραν των 44 και μέχρι 48 ώρες έβδομαδιαίως), το ισχύον τιμολόγιο προσαυξάνεται κατά 25%.

Εικόνα 5. ΥΑ ΥΠΠΕ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/46472/1723 π.έ./18-10-1980, ΦΕΚ 1148/Β/11-11-1980

Παραρτήμα Β

Φωτογραφικό υλικό ⁷⁵

Εικόνα 6. Πύργος Γλέζου

Εικόνα 7. Κυκλικός Πύργος, Πύργος Γλέζου

---

⁷⁵ Το φωτογραφικό υλικό προέρχεται από το φωτογραφικό αρχείο της Εφορείας Αρχαιοτήτων Κυκλάδων

Εικόνα 8. Πύργος Γλέζου

Εικόνα 9. Κεντρική είσοδος Πύργου Γλέζου

Εικόνα 10. Εσωτερικό κεντρικής αίθουσας Πύργου

Εικόνα 11. Κεντρική αίθουσα Πύργου Γλέζου

Εικόνα 12. Τρανή Πύλη

Εικόνα 13. Παραπόρτι

Εικόνα 14. Οικόσημο Μπαρότσι

Εικόνα 15. Οικόσημο Κρίστι

Εικόνα 16. Πύργος Βελώνη, Αγερσανί

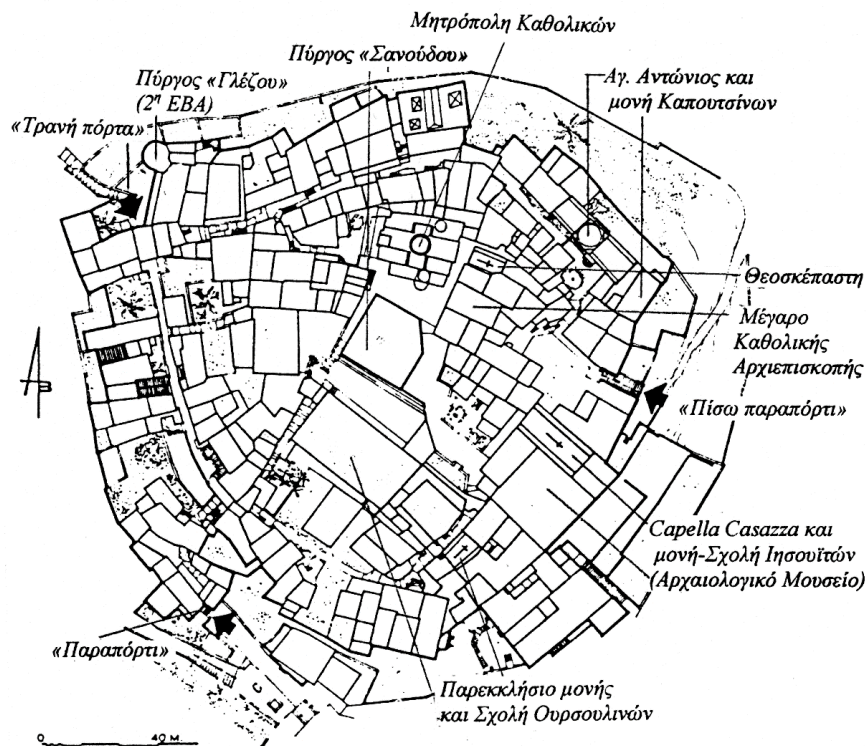

Εικόνα 17. Πυργόσπιτο Grimaldi, Αγγίδια

Παράρτημα Γ

Σχέδια⁷⁶

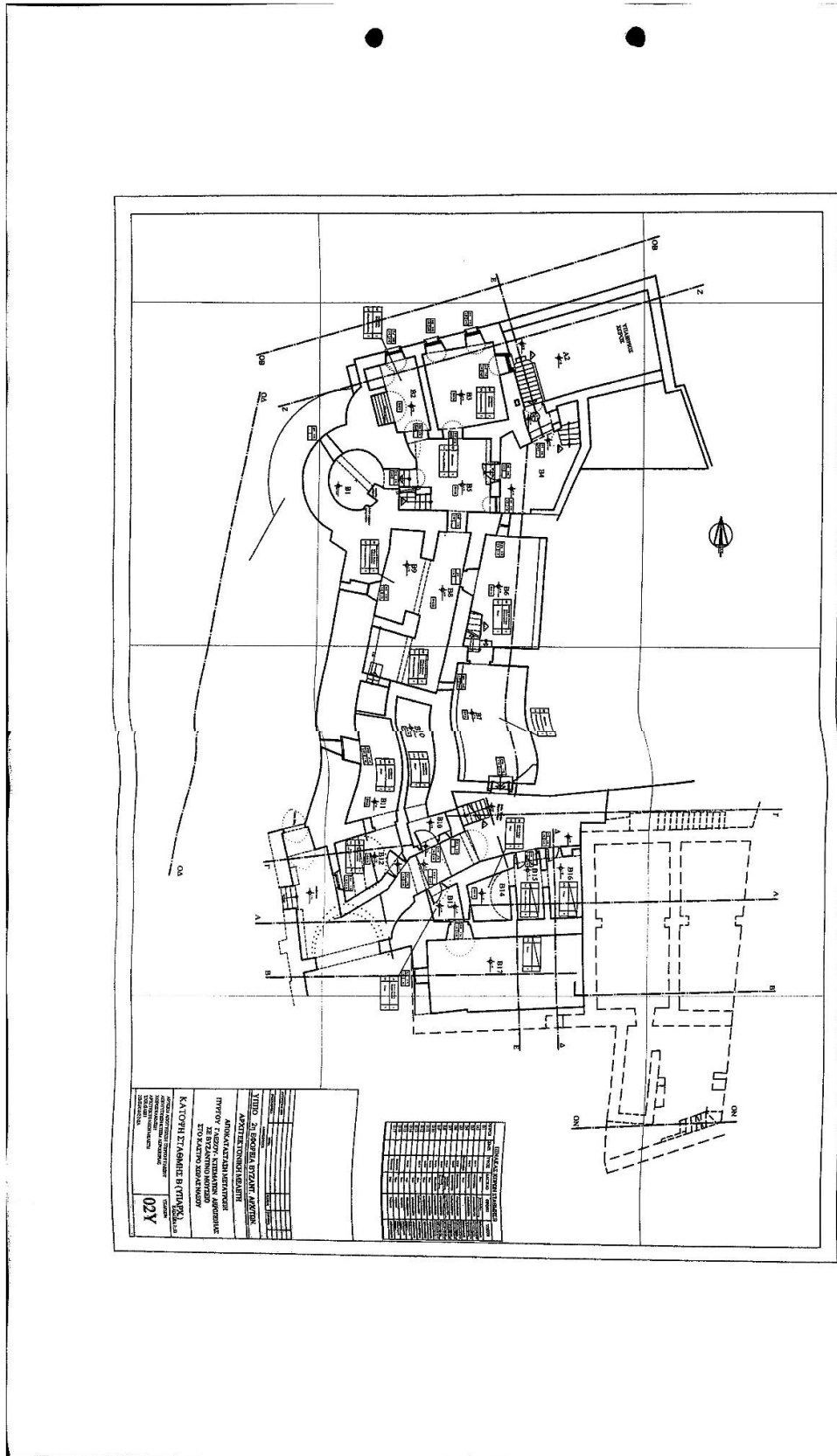
Γ.1 Σχέδιο Κάστρου Χώρας Νάξου

Εικόνα 18. Κάτοψη Κάστρου Χώρας Νάξου.

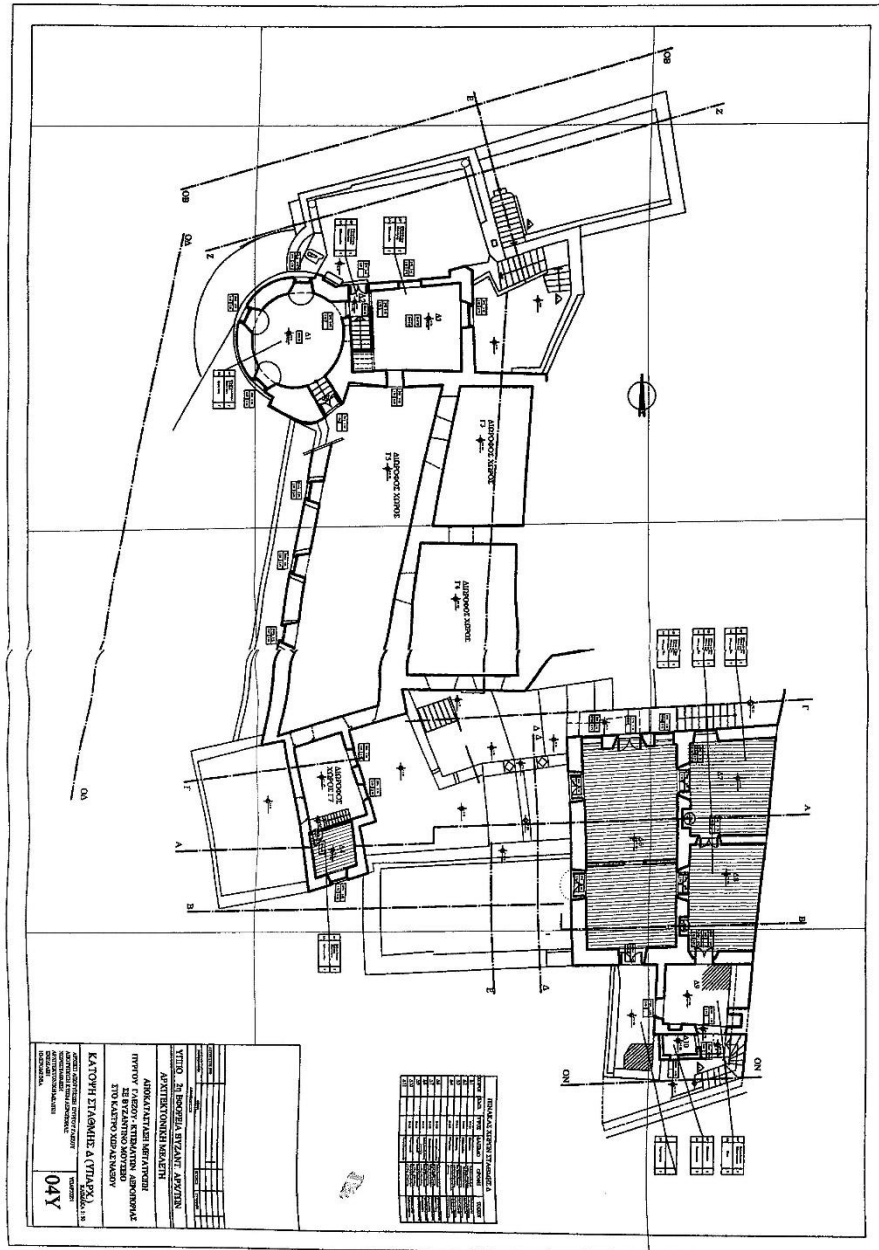
⁷⁶ Τα αρχιτεκτονικά σχέδια καθώς και η κάτοψη του κάστρου της Χώρας Νάξου προέρχονται από το αρχεία της Εφορείας αρχαιοτήτων Κυκλάδων.

Εικόνα 20. Κάτοψη στάθμης Β'

Εικόνα 22. Κάτοψη στάθμης Δ'

Παράρτημα Δ

Κατάλογοι Έργων

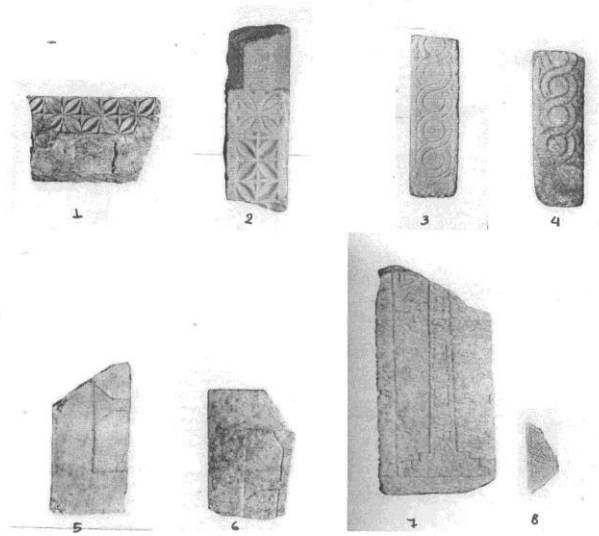
Δ.1 Κατάλογος Γλυπτών Νάξου⁷⁷

- 1) Επιστύλιο τέμπλου (τμήμα) (διαστάσεις 0,08 X 0,465 X 0,32): Προέλευση Παναγία Διαμιώτισσα
- 2) Πεσσίσκος τέμπλου (τμήμα) (διαστάσεις 0,39 X 0,135 X 0,10): Προέλευση Παναγία Διαμιώτισσα
- 3) Πεσσίσκος τέμπλου (τμήμα) (διαστάσεις 0,375 X 0,13): Προέλευση Παναγία Διαμιώτισσα
- 4) Πεσσίσκος τέμπλου (τμήμα) (διαστάσεις 0,42 X 0,13): Προέλευση Παναγία Διαμιώτισσα
- 5) Θωράκιο τέμπλου (τμήμα) (διαστάσεις 0,60 X 0,43 X 0,07): Προέλευση άγνωστη
- 6) Θωράκιο τέμπλου (τμήμα) (διαστάσεις 0,60 X 0,38 X 0,08): Προέλευση άγνωστη
- 7) Ορθοστάτης (τμήμα) (διαστάσεις 1,25 X 0,37 X 0,15): Προέλευση άγνωστη

---

⁷⁷ Ο κατάλογος των γλυπτών καθώς και η φωτογραφική τεκμηρίωση τους προέρχεται από το αρχείο του τμήματος Βυζαντινών της Εφορείας Αρχαιοτήτων Κυκλάδων.

8) Ορθοστάτης (τμήμα) (διαστάσεις 0,19 X 0,435 X 0,15): Προέλευση άγνωστη

Εικόνα 23. Αριθμοί Καταλόγου γλυπτών 1 έως 8

9) Ενεπίγραφος λιθόπλινθος (διαστάσεις 0,425 X 0,75 X 0,23): Προέλευση Χώρα Νάξου (MN AP. 1595)

10) Θωράκιο τέμπλου (τμήμα) (διαστάσεις 0,94 X 0,70 X 0,06): Προέλευση Άγιος Γεώργιος Λαθρήνου

11) Θωράκιο τέμπλου (τμήμα) (διαστάσεις 0,94 X 0,56 X 0,06): Προέλευση Άγιος Γεώργιος Λαθρηνού

9

10

11

Εικόνα 24. Αριθμός Καταλόγου γλυπτών 9 έως 11

- 12) Πεσσίσκος κεντρικός τέμπλου (τμήμα) (διαστάσεις 0,90 X 0,27 X 0,14):
Προέλευση Άγιος Γεώργιος Λαθρηνού
- 13) Πεσσίσκος κεντρικός τέμπλου (τμήμα) (διαστάσεις 0,90 X 0,27 X 0,14):
Προέλευση Άγιος Γεώργιος Λαθρηνού
- 14) Θωράκιο τέμπλου (τμήμα) (διαστάσεις 0,58 X 0,58 X 0,07): Προέλευση
Πρωτόθρονη
- 15) Θωράκιο (διαστάσεις 0,785 X 0,55 X 0,07): Προέλευση Παναγία
Δαμιώτισσα

- 16)Θωράκιο (διαστάσεις 0,765 X 0,54 X 0,075): Προέλευση Παναγία
Δαμιώτισσα
- 17)Θωράκιο (διαστάσεις 0,755 X 0,45 X 0,07): Προέλευση Άγιος Γεώργιος
Διασορίτης
- 18)Θωράκιο (διαστάσεις 0,785 X 0,42 X 0,65): Προέλευση Άγιος Γεώργιος
Διασορίτης
- 19)Θωράκιο (τμήμα) (διαστάσεις 0,41 X 0,345 X 0,09): Προέλευση Άγιος
Γεώργιος Διασορίτης
- 20)Θωράκιο (τμήμα) (διαστάσεις 0,40 X 0,33 X 0,08): Προέλευση Άγιος
Γεώργιος Διασορίτης

Εικόνα 25. Αριθμός Καταλόγου γλυπτών 12 έως 20

- 21)Πεσσίσκος τέμπλου (τμήμα) (διαστάσεις 0,87 X 0,17 X 0,12): Προέλευση άγνωστη
- 22)Πεσσίσκος τέμπλου (τμήμα) (διαστάσεις 0,46 X 0,17 X 0,12): Προέλευση άγνωστη
- 23)Πεσσίσκος τέμπλου (τμήμα) (διαστάσεις 0,40 X 0,18 X 0,10): Προέλευση Παναγία Αρκουλού
- 24)Επιστύλιο τέμπλου (τμήμα) (διαστάσεις 0,12 X 0,435 X 0,24): Προέλευση Άγιος Ιωάννης, Κεραμί
- 25)Επιστύλιο τέμπλου (τμήμα) (διαστάσεις 0,11 X 0,66 X 0,23): Προέλευση Άγιος Ιωάννης, Κεραμί
- 26)Κιονόκρανο κιονίσκου τέμπλου (διαστάσεις 0,145 X 0,125): Προέλευση Παναγία Δαμιώτισσα
- 27)Κιονόκρανο κιονίσκου τέμπλου (διαστάσεις 0,145 X 0,19): Προέλευση Άγιος Γεώργιος Διασορίτης
- 28)Κιονόκρανο συμφυές με οκταγωνικό κιονίσκου (διαστάσεις 0,33 X 0,125): Προέλευση Παναγία Δαμιώτισσα
- 29)Ημίεργος κιονίσκος τέμπλου (τμήμα) (διαστάσεις 0,45 X 0,14): Προέλευση Παναγία Δαμιώτισσα
- 30)Ημίεργος κιονίσκος τέμπλου (τμήμα) (διαστάσεις 0,45 X 0,14): Προέλευση Παναγία Δαμιώτισσα
- 31)Πλάκα ψευδοσαρκοφάγου (τμήμα) (διαστάσεις 0,455 X 0,97 X 0,065): Προέλευση Παναγία Δαμιώτισσα

Εικόνα 26. Αριθμός Καταλόγου γλυπτών 21 έως 31

Δ.2 Κατάλογος Αποτοιχισμένων Τοιχογραφιών⁷⁸

A. Δεκατρία τμήματα αποτοιχισμένων τοιχογραφιών που φυλάσσονται στον Πύργο Γλέζου.

- Κόγχες από το Ναός Παναγίας Δροσιανής (Τρία τμήματα)
  1. Τοιχογραφία 2^{ου} στρώματος τεταρτοσφαιρίου αψίδας (11^{ος} αι.) (Διαστάσεις 2,9 X 1,5 X 1,35μ.)
  2. Τοιχογραφία 3^{ου} στρώματος τεταρτοσφαιρίου αψίδας (12^{ος} αι.) (Διαστάσεις 2,9 X 1,6 X 1,40μ.)
  3. Τοιχογραφία 4^{ου} στρώματος τεταρτοσφαιρίου αψίδας (13^{ος} αι.) (Διαστάσεις 3,10 X 1,6 X 1,3μ.)
- Τρούλος ναού Πρωτόθρονης Χαλκίου (17 τεμάχια). Τοιχογραφία αρχικού στρώματος τρούλου (1052) (διαστάσεις 3,60μ διάμετρος, 1,70μ. ύψος)
- Παναγίας Μοναστηριώτισσα Εγκαριών (2 τμήματα τοιχογραφιών)
- Άγιος Στέφανος στα Αγκίδια (1 τμήμα τοιχογραφίας)
- Θεοτόκος Δήμου Απειράνθου 5κομμάτια τοιχογραφιών εκ των οποίων τα δύο βρίσκονται στο Λαογραφικό μουσείο Απειράνθου) (θραύσματα σε κιβώτια- 73 κιβώτια)

B. 38 αποτοιχισμένες τοιχογραφίες, οι οποίες βρίσκονται στα εργαστήρια συντήρησης της Εφορείας Αρχαιοτήτων Κυκλάδων, Αθήνα.

1. Αγία Ειρήνη (διαστάσεις 1,65 X 0,44μ.). Από το Ναός της Παναγίας Δροσιανής
2. Αγία ολόσωμος, κατ' ενώπιον με τα χείρας προ του στήθους (διαστάσεις 1,45 X 0,70μ.). Από το Ναός της Παναγίας Δροσιανής

---

⁷⁸ Ο κατάλογος αποτοιχισμένων τοιχογραφιών προέρχεται από το αρχείο του τμήματος Βυζαντινών της Εφορείας Αρχαιοτήτων Κυκλάδων. Πληροφορίες ακόμα αντλούνται από το με αρ. πρωτ. 1148/8.8.207/2^η ΕΒΑ έγγραφο σχετικά με αμετακίνητα αρχαία έργα της 2^{ης} ΕΒΑ

3. Αρχάγγελος Μιχαήλ κρατών ρομφαία (διαστάσεις 1,20 X 0,82μ.). Από το Ναός της Παναγίας Δροσιανής
4. Αρχάγγελος Μιχαήλ κρατών ρομφαία και σφαίρα (διαστάσεις 1,45 X 0,14μ.). Από το Ναός της Παναγίας Δροσιανής
5. Παράσταση Δέησης (διαστάσεις 1,40 X 0,141μ.). Από το Ναός της Παναγίας Δροσιανής

Νάξος-Μονή
Παναγία Δροσιανή

από φωτ. Βρεττού
Νάξος-Μονή-Δροσιανή
Νότιο μέτωπο αφίδας Ιερού
α' στρώμα μετά το αρχικό

από φωτ. Βρεττού
Νάξος-Μονή-Δροσιανή
Ημικύλινδρος κόγχης
β' στρώμα μετά το αρχικό

από φωτ. Βρεττού
Νάξος-Μονή-Δροσιανή
Νότιος τοίχος Ιερού
α' στρώμα μετά το αρχικό

από φωτ. Βρεττού
Νάξος-Μονή-Δροσιανή
Ημικύλινδρος αφίδας Ιερού - κεντρικό τμήμα
α' στρώμα μετά το αρχικό

από φωτ. Βρεττού
Νάξος-Μονή-Δροσιανή
Ημικύλινδρος αφίδας Ιερού - δεξιό τμήμα
α' στρώμα μετά το αρχικό

Εικόνα 27. Εικόνες καταλόγου 1-5 κατά σειρά

6. Άγνωστος Άγιος κατ' ενώπιον, κρατών προ του στήθους σταυρό (διαστάσεις 0,71 X 0,67μ.). Από το Ναός της Παναγίας Δροσιανής

7. Παράσταση Αγίας ολόσωμης (διαστάσεις 1,32 X 0,40μ.). Από το Ναό της Παναγίας Δροσιανής.
8. Πρωτομάρτυς Στέφανος κρατών δια της αριστεράς θυμιατήριον. (διαστάσεις 0,95 X 0,80)
9. Άγιος Νικόλαος (διαστάσεις 1,32 X 0,40μ.). Από το Ναό της Παναγίας Δροσιανής.
10. Παράσταση ολόσωμου μοναχού (διαστάσεις 1,32 X 0,40μ.). Από το Ναό της Παναγίας Δροσιανής.
11. Παράσταση αγνώστου αγίου μοναχού και Αγίας κρατούσης σταυρόν (διαστάσεις 1,32 X 0,40μ.). Από το Ναό της Παναγίας Δροσιανής.
12. Μελισμός. Εκατέρωθεν του Χριστού δυο άγγελοι (διαστάσεις 0,93 X 0,83μ.). Ημικύλινδρος αψίδας. Από το Ναό της Παναγίας Δροσιανής.
13. Άγιος Νικόλαος (διαστάσεις 1,28 X 0,56μ.). Από το Ναό της Παναγίας Δροσιανής.

**Νάξος-Μονή
Παναγία Δροσιανή**

από φωτ. Βρεττού
Νάξος-Μονή-Δροσιανή
Βόρειος τοίχος Ιερού
α' στρώμα μετά το αρχικό

από φωτ. Βρεττού
Νάξος-Μονή-Δροσιανή
Βόρειος τοίχος Ιερού
β' στρώμα μετά το αρχικό

από φωτ. Βρεττού
Νάξος-Μονή-Δροσιανή
Τόξο μετώπου Β κόγχης
Δ πλευρά αν πεσσού
α' στρώμα μετά το αρχικό

από φωτ. Βρεττού
Νάξος-Μονή-Δροσιανή
Ημικύλινδρος Β κόγχης

από φωτ. Βρεττού
Νάξος-Μονή-Δροσιανή
Βόρειο μέτωπο αφίδας Ιερού
α' στρώμα μετά το αρχικό

από φωτ. Βρεττού
Νάξος-Μονή-Δροσιανή
Βόρειο μέτωπο αφίδας Ιερού
β' στρώμα μετά το αρχικό

απο φωτ. Βρεττου
Νάξος-Μονή-Δροσιανή
Τόξο μετώπου Βόρειας κόγχης
Δυτική πλευρά ανατολικού πεσσού
β' στρώμα μετά το αρχικό

Εικόνα 28. Αρ. καταλόγου 6, 8, 13, 7, 10, 9

Νάξος-Μονή
Παναγία Δροσιανή

από φωτ. Βρεττού
Νάξος-Μονή-Δροσιανή
Ημικύλινδρος αψίδας Ιερού
γ' στρώμα μετά το αρχικό

από φωτ. Βρεττού
Νάξος-Μονή-Δροσιανή
Ημικύλινδρος αψίδας Ιερού-αριστερό τμήμα
α' στρώμα μετά το αρχικό

από φωτ. Βρεττού
Νάξος-Μονή-Δροσιανή
Τεταρτοσφαίριο Βόρειας κόγχης
γ' στρώμα μετά το αρχικό

από φωτ. Βρεττού
Νάξος-Μονή-Δροσιανή
Μέτωπο Βόρειας κόγχης
ανατολικό τμήμα
α' στρώμα μετά το αρχικό

από φωτ. Βρεττού
Νάξος-Μονή-Δροσιανή
Μέτωπο Βόρειας κόγχης
δυτικό τμήμα
α' στρώμα μετά το αρχικό

Εικόνα 29. Αριθ. καταλόγου κατά σειρά 12, 11, 19, 18, 17

Νάξος-Μονή
Παναγία Δροσιανή

από φωτ. Βρεττού
Νάξος-Μονή-Δροσιανή
Ημικύλινδρος αφίδας Ιερού
β' στρώμα μετά το αρχικό

από φωτ. Βρεττού
Νάξος-Μονή-Δροσιανή
Νότιο τμήμα μετώπου του Ιερού
β' στρώμα μετά το αρχικό

από φωτ. Βρεττού
Νάξος-Μονή-Δροσιανή
Νότιος τοίχος Ιερού
β' στρώμα μετά το αρχικό

από φωτ. Βρεττού
Νάξος-Μονή-Δροσιανή
Εσωρράχιο βόρειας κόγχης
ανατολικό τμήμα
α' στρώμα μετά το αρχικό

από φωτ. Βρεττού
Νάξος-Μονή-Δροσιανή
Εσωρράχιο βόρειας κόγχης
δυτικό τμήμα
α' στρώμα μετά το αρχικό

από φωτ. Βρεττού
Νάξος-Μονή-Δροσιανή
Εσωρράχιο τόξου αφίδας
βόρειο τμήμα

από φωτ. Βρεττού
Νάξος-Μονή-Δροσιανή
Εσωρράχιο τόξου αφίδας
νότιο τμήμα

Εικόνα 30. Αριθμοί καταλόγου κατά σειρά 15, 16, 20, 24, 25, 26.

14. Θεοτόκος Πλατυτέρα με το Χριστό προ του στήθους, εντός μεταλλίου (διαστάσεις 1,81 X 0,80μ.). Από το Ναό της Παναγίας Δροσιανής.
15. Πρόσωπο Αγίας (διαστάσεις 0,38 X 0,30μ.). Από το Ναό της Παναγίας Δροσιανής.

16. Κεφάλι Αγίας Αικατερίνης (διαστάσεις 0,41 X 0,33μ.). Από το Ναό της Παναγίας Δροσιανής.
17. Τμήμα διακοσμητικών παραστάσεων σε ελλειψοειδές σχήμα (διαστάσεις 1,32 X 0,47μ.). Από το Ναό της Παναγίας Δροσιανής.
18. Τμήμα διακοσμητικών παραστάσεων σε ελλειψοειδές σχήμα (διαστάσεις 1,38 X 0,47μ.). Από το Ναό της Παναγίας Δροσιανής.
19. -
20. Άγιος Νικόλαος (Κατεστραμμένη μορφή) (διαστάσεις 1,28 X 0,56μ.). Από το Ναό της Παναγίας Δροσιανής.
21. Τμήμα κόγχης Ιερού. Εικονίζεται η Θεοτόκος Πλατυτέρα με το Χριστό προ του στήθους. Εκατέρωθεν Άγγελοι (διαστάσεις 1,28 X 1,08μ.) Από το Ναό της Δροσιανής
22. Τμήμα κόγχης Ιερού του παρεκκλησίου. Εικονίζεται η Θεοτόκος Πλατυτέρα με το Χριστό προ του στήθους. Εκατέρωθεν Άγγελοι (διαστάσεις 1,30 X 1,44μ.) Από το Ναό της Δροσιανής
23. Κοίμηση της Θεοτόκου. Την παράσταση πλαισιώνουν εκατέρωθεν ανά δυο ολόσωμοι Ιεράρχες (διαστάσεις 4,70 X 1,47μ.) Από το Ναό της Δροσιανής
24. Βορινή κόγχης. Άγγελος από την παράσταση του Ευαγγελισμού. (διαστάσεις 2 X 0,65μ.) Από το Ναό της Δροσιανής
25. Βορινή κόγχης. Θεοτόκος από την παράσταση του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου. (διαστάσεις 2 X ,65μ.) Από το Ναό της Δροσιανής
26. Βορινή κόγχης. Αρχάγγελος ολόσωμος κρατών διά τη δεξιάν σκήπτρον. (διαστάσεις ...X 0,50μ.) Από το Ναό της Δροσιανής
27. Άγνωστη μορφή Αγίου (Διάκονος) (διαστάσεις 1,80 X 0,75μ.) Από το Ναό της Παναγίας Άριας
28. Θεοτόκος Ένθρονη Βρεφοκρατούσα (διαστάσεις 1,76 X 1,19μ.) Από το Ναό της Παναγίας Άριας

29. Παράσταση διασώζουσα την κεφαλή ίππου (διαστάσεις 0,85 X 0,32μ.)
Από το Ναό της Παναγίας Άριας
30. Τμήμα τοιχογραφίας με παράσταση πλοίων (διαστάσεις 1 X 1,73μ.) Από
το Ναό της Παναγίας Άριας
31. Τεμάχιο τοιχογραφίας με διακοσμητική παράσταση (διαστάσεις 1,35 X
0,32μ.) Από το Ναό της Παναγίας Άριας

Νάξος-Αριές
Παναγία των Αριών

από φωτ. Βρεττού

από φωτ. Βρεττού

από φωτ. Βρεττού

από φωτ. Βρεττού

Εικόνα 31. Αριθμός καταλόγου 27-31

32. Τέσσερις μορφές δυσδιάκριτων Αγίων (διαστάσεις 1,20 X 0,89μ.) Από την Καλορίτσα
33. Παράσταση η οποία φέρει στο κέντρο τον Άγιο Γεώργιο Έφιππο στο αριστερό τμήμα και δεξιά ολόσωμη μορφή Ιεράρχη (διαστάσεις 1,95 X 1,50μ.) Από την Καλορίτσα
34. Κόγχη Ιερού. Τμήμα με τέσσερις κεφαλές Αγίων (Διαστάσεις 1,20 X 1,50μ.). Από την Καλορίτσα
35. Κόγχη Ιερού. Μυστικός Δείπνος (Διαστάσεις 0,73 και 1,12 X 1,20μ.). Από την Καλορίτσα
36. Τμήμα τοιχογραφίας από την παράσταση του Μυστικού Δείπνου (Διαστάσεις 1,14 X 1,08μ.). Από την Καλορίτσα
37. Τμήμα κόγχης προθέσεως ή διακονικού με μορφή νεαρού Αγίου (διαστάσεις 1,09 X 0,41μ.). Από την Καλορίτσα
38. Θεοτόκος με τα του Χριστού (σώζεται μόνο το άνω μέρος των κεφαλών)(διαστάσεις 0,85 X 0,46μ.) Άγιος Γεώργιος Λαρθήνου

Νάξος-Λαθρίνο
Άγιος Γεώργιος

από φωτ. Βρεττού

Εικόνα 32. Αριθμός καταλόγου 38

Νάξος-Σαγκρί
Παναγία η Καλορίτισσα

από φωτ. Βρεττού

από φωτ. Βρεττού

από φωτ. Βρεττού

από φωτ. Βρεττού

από φωτ. Βρεττού

από φωτ. Βρεττού

Εικόνα 33. Αριθμός καταλόγου 32-36

Δ.3 Κατάλογος Εικόνων και Εκκλησιαστικών Κειμηλίων⁷⁹

Άγια Δισκάρια

- NA951, Αργυρό Άγιο Δισκάριο, Ναός Υπαπαντής του Χριστού, Χώρα, διάμ.: 15cm, 18^{ος} αι.
- NA1958, Μπρούντζινο Άγιο Δισκάριο, Εκκλησιαστικό μουσείο Χαλκείου, διάμ. 12cm, 19^{ος} αι.
- NA1959, Μπρούντζινο Άγιο Δισκάριο, Εκκλησιαστικό μουσείο Χαλκείου, διαμ. 12cm, φέρει επιγραφή «ΔΕΗΣΙΣ»

Εικόνα 32. Άγια Δισκάρια

Άγια Ποτήρια

- NA948, Αργυρό Άγιο Ποτήριο, Ναός Υπαπαντής του Χριστού, Χώρα, Υ: 26,5cm, β'μισό του 18^{ου} αι.
- NA950, Αργυρό Άγιο Ποτήριο, Ναός Υπαπαντής του Χριστού, Χώρα, Υ: 18,5cm, 1877, φέρει επιγραφή δωρητή.

---

⁷⁹ Οι καταγραφές και το φωτογραφικό υλικό των εικόνων και των εκκλησιαστικών κειμηλίων προέρχεται από το προσωπικό μου αρχείο.

- NA953, Αργυρό Άγιο Ποτήριο, Ναός Υπαπαντής του Χριστού, Χώρα, Υ: 25cm, α΄ μισό του 19^{ου} αι.
- NA954, Αργυρό Άγιο Ποτήριο, Ναός Υπαπαντής του Χριστού, Χώρα, Υ: 29cm, α΄ μισό του 18^{ου} αι.
- NA957, Μπρούντζινο Άγιο Ποτήριο το οποίο φέρει καλυπτήρα με απόληξη σε σταυρό, Ναός Υπαπαντής του Χριστού, Χώρα, Υ: 27cm, β΄ μισό του 18^{ου} αι.
- NA1500, Αργυρό Άγιο Ποτήριο, Εκκλησιαστικό μουσείο Χαλκείου, Υ: 27cm, β΄ μισό του 18^{ου} αι.
- NA1953, Αργυρό Άγιο Ποτήριο, Εκκλησιαστικό μουσείο Χαλκείου, Υ: 30cm, 1849.

Άγια Ποτήρια

NA948

NA950

NA953

NA954

NA957

NA1500

NA1953

Εικόνα 33. Άγια Ποτήρια

Αγία Σφαίρα

- NA968, Αγία Σφαίρα, Ναός Υπαπαντής του Χριστού, Χώρα, Υ: 26,5cm, β' μισό του 18^{ου} αι.

Βημόθυρα

- NA1087- NA1088, Βημόθυρα που εικονίζουν ολόσωμες τις μορφές των Αποστόλων Πέτρου και Παύλου, Εκκλησιαστική Συλλογή Σαγκρίου, Υ: 114cm και πλ:26cm, β' μισό του 18^{ου} αι.

ΒΥΜΟΘΥΡΑ

NA1087

NA1088

Εικόνα 34. Βημόθυρα

Λειψανοθήκες

- NA960, Ξύλινη Λειψανοθήκη, Ναός Υπαπαντής του Χριστού, Χώρα, Υ: 31cm, 18^{ος} αι.
- NA962, Ξύλινη Λειψανοθήκη σε μορφή φανού, Ναός Υπαπαντής του Χριστού, Χώρα, Υ: 38cm, 19^{ος} αι.
- NA964, Ξύλινη Λειψανοθήκη σε μορφή φανού, Ναός Υπαπαντής του Χριστού, Χώρα, Υ: 38cm, 18^{ος} αι.

Λειψανοθήκες

NA960

NA962

NA964

Εικόνα 35. Λειψανοθήκες

Θυματήρια

- NA972, Αργυρό Θυματήριο, Ναός Υπαπαντής του Χριστού, Χώρα, Υ: 23cm, 18^{ος} αι.

Εξαπτέρυγα

- NA1810-NA1811, Αργυρά Εξαπτέρυγα, Ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου, Φιλώτι, Υ: 38cm, 1876.

ΑΓΙΑ ΣΦΑΙΡΑ

NA968

ΕΞΑΠΤΕΡΥΓΑ

NA1810

NA1811

ΘΥΜΙΑΤΗΡΙΟ

NA972

Εικόνα 36. Αγία Σφαίρα, Εξαπτέρυγα, Θυμιατήριο

Κουβούκλια Επιταφίου

- NA20, Κουβούκλιο Επιταφίου, Εκκλησιαστικό Μουσείο Μητρόπολης Παροναξίας, διαστάσεις: 192X139X69cm, β' μισό 18^{ου} αι.
- NA974, Κουβούκλιο επιταφίου, Κτίριο Καθολικής Αρχιεπισκοπής, Κάστρο Χώρας, διαστάσεις: 70 X 100 X 40 cm, 18^{ος} αι.

Άμβωνας

- NA999, Άμβωνας, Ναός Αγίου Αντωνίου Πάδοβας, Κάστρο Χώρας, μεταβυζαντινής περιόδου.

ΚΟΥΒΟΥΚΛΙΟ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ

NA20

NA974

ΑΜΒΩΝΑΣ

NA999

Εικόνα 37. Κουβούκλια επιταφίου, Άμβωνας

Εκκλησιαστικά βιβλία

- NA88, Ευαγγέλιο, Εκκλησιαστικό Μουσείο Μητρόπολης Παροναξίας, διαστάσεις: 30X 28cm, α' μισό 16^{ου} αι.
- NA182, Ευαγγέλιο, Βιβλιοθήκη Φανερωμένης Αρχείο Μητρόπολης Παροναξίας, διαστάσεις: 31,5 X 23cm, 1719.
- NA184, Μηναίο Φεβρουαρίου, Βιβλιοθήκη Φανερωμένης Αρχείο Μητρόπολης Παροναξίας, διαστάσεις: 32X 22cm, 1790.
- NA187, Μηναίο Νοεμβρίου, Βιβλιοθήκη Φανερωμένης Αρχείο Μητρόπολης Παροναξίας, διαστάσεις: 31,6 X 22cm, 1755.
- NA239, Μηναίο Απριλίου/ Μαρτίου, Βιβλιοθήκη Φανερωμένης Αρχείο Μητρόπολης Παροναξίας, διαστάσεις: 28,5 X 20cm, 1635.
- NA246, Ευαγγέλιο, Βιβλιοθήκη Φανερωμένης Αρχείο Μητρόπολης Παροναξίας, διαστάσεις: 36X 25cm, 1754.
- NA265, Μηναίο Σεπτεμβρίου, Βιβλιοθήκη Φανερωμένης Αρχείο Μητρόπολης Παροναξίας, διαστάσεις: 30,5 X 22cm, 1755.
- NA290, Μηναίο Ιανουαρίου, Βιβλιοθήκη Φανερωμένης Αρχείο Μητρόπολης Παροναξίας, διαστάσεις: 31,6 X 22cm, α' μισό 17^{ου} αι.
- NA291, Μηναίο Οκτωβρίου, Βιβλιοθήκη Φανερωμένης Αρχείο Μητρόπολης Παροναξίας, διαστάσεις: 31X 23cm, 17^{ος} αι.
- NA381, Ευαγγέλιο, Ναός Ζωοδόχου Πηγής, Μητρόπολη Χώρας, διαστάσεις: 54 X 35 X 8 cm, 1791.

Εκκλησιαστικά Βιβλία

NA88

NA182

NA184

NA187

NA239

NA246

NA265

NA290

NA291

NA381

Εικόνα 38. Εκκλησιαστικά Βιβλία

- NA1121, Ευαγγέλιο, Εκκλησιαστική Συλλογή Σαγκρίου, διαστάσεις: 37X 26 cm, 1728.
- NA1123, Ευαγγέλιο, Εκκλησιαστική Συλλογή Σαγκρίου, διαστάσεις: 31X 28cm, 1780.
- NA1924, Ευαγγέλιο, Εκκλησιαστική Συλλογή Σαγκρίου, διαστάσεις: 31X 23cm, 1745.
- NA1988, Ευαγγέλιο, Ναός Αγίου Σπυρίδωνα και Αγίου Αρσενίου, Γαλανάδο, διαστάσεις: 31X 21cm, 18^{ος} αι.

- NA1989, Μηναίο Σεπτεμβρίου, Ναός Αγίου Σπυρίδωνα και Αγίου Αρσενίου, Γαλανάδο, διαστάσεις: 30X 22cm, 18^{ος} αι.
- NA2040, Ευαγγέλιο, Ναός Αγίου Πνεύματος, Γαλανάδο, διαστάσεις: 32X 23cm, 1871.
- NA2042, Ευαγγέλιο, Ναός Αγίου Πνεύματος, Γαλανάδο, διαστάσεις: 32X 23cm, 19^{ος} αι.

NA1121

NA1123

NA1924

NA1988

NA1989

NA2040

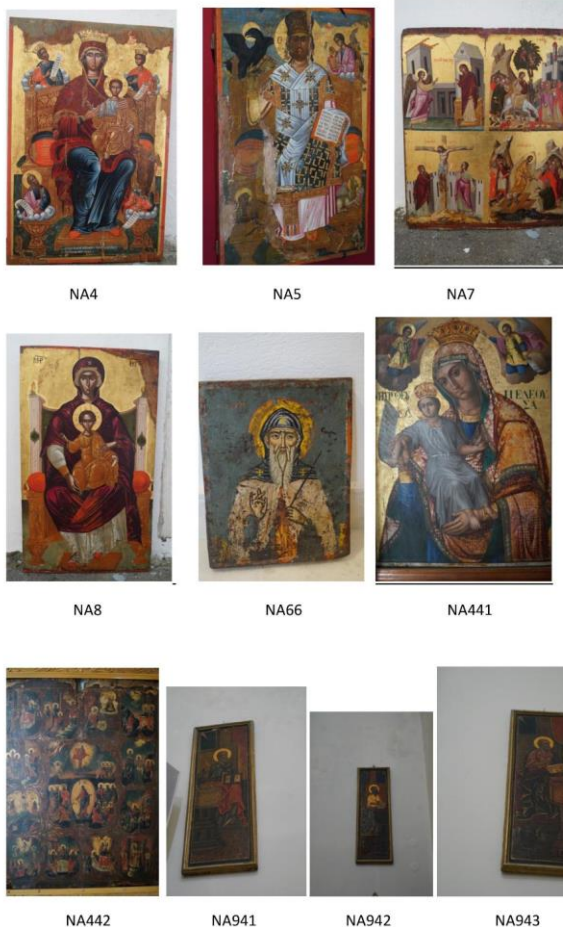
Εικόνα 39. Εκκλησιαστικά βιβλία

Εικόνες Δεσποτικές/ φορητές

- NA4, Παναγία Ένθρονη Βρεφοκρατούσα, Εκκλησιαστικό Μουσείο Μητρόπολης Παροναξίας, διαστάσεις: 53,8 X 75,2 X 2,3 cm, Έργο Πρωτονοτάριου, 1761
- NA5, Χριστός Ένθρονος «Μέγας Αρχιερέυς», Εκκλησιαστικό Μουσείο Μητρόπολης Παροναξίας, διαστάσεις: 80,9 X 52,3 X 2,3 cm, Έργο Πρωτονοτάριου, 1761

- NA7, Τετραμερής εικόνα (Σταύρωση, Βαΐοφόρος, Ευαγγελισμός, Ανάσταση), Εκκλησιαστικό Μουσείο Μητρόπολης Παροναξίας, διαστάσεις: 53,8 X 75,2 X 2,3 cm, 16^{ος} αι.
- NA8, Παναγία Ένθρονη Βρεφοκρατούσα, Εκκλησιαστικό Μουσείο Μητρόπολης Παροναξίας, διαστάσεις: 90,2 X 54,7 cm, β' μισό 17^{ου} αι.
- NA66, Άγιος Αντώνιος, Εκκλησιαστικό Μουσείο Μητρόπολης Παροναξίας, διαστάσεις: 23 X 18 cm, 19^{ος} αι.
- NA441, Παναγία Βρεφοκρατούσα, Ναός Αγίας Ελεούσας και Αγίας Παρασκευής, διαστάσεις: 97 X 74 cm, 1868.
- NA442, Δευτέρα Παρουσία, Παναγία Βρεφοκρατούσα, Ναός Αγίας Ελεούσας και Αγίας Παρασκευής, διαστάσεις: 65 X 32 cm, 18^{ος} αι.
- NA941, Ευαγγελιστής Ματθαίος, Ναός Υπαπαντής του Χριστού, Χώρα, διαστάσεις: 80 X 30 cm, 17^{ος} αι.
- NA942, Ευαγγελιστής Λουκάς, Ναός Υπαπαντής του Χριστού, Χώρα, διαστάσεις: 80 X 30 cm, 17^{ος} αι.
- NA943, Ευαγγελιστής Μάρκος, Ναός Υπαπαντής του Χριστού, Χώρα, διαστάσεις: 80 X 30 cm, 17^{ος} αι.

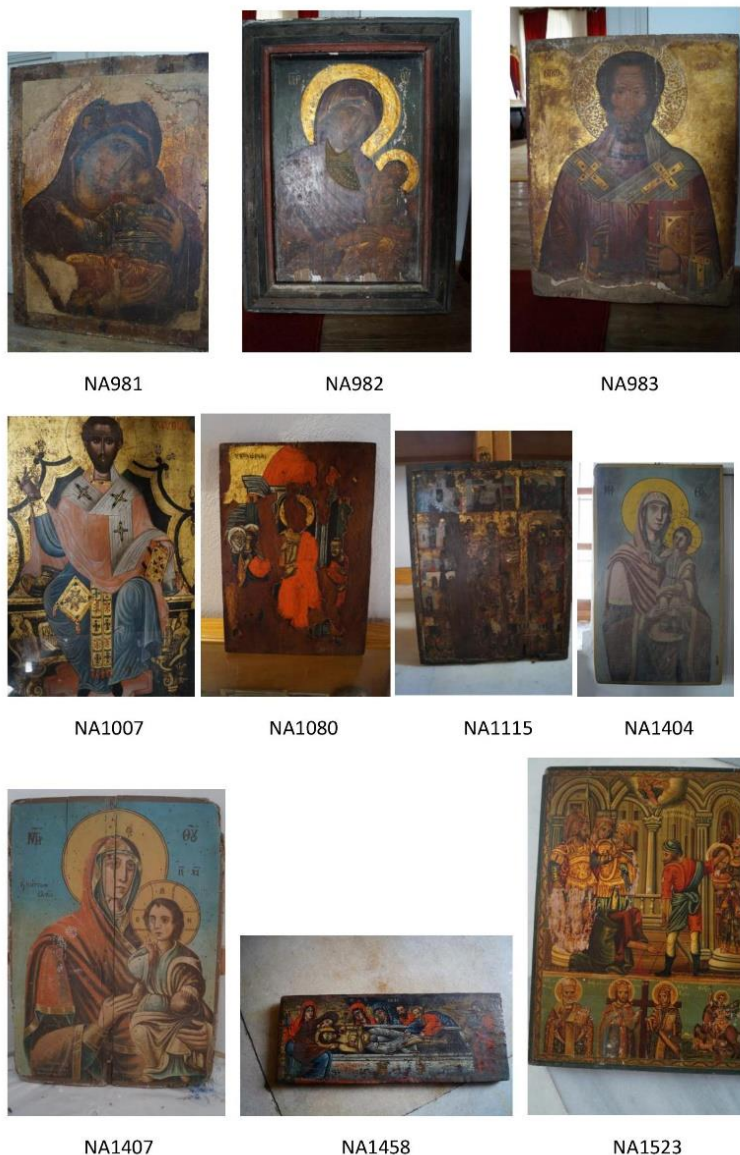
Εικόνες Φορητές/ Δεσποτικές

Εικόνα 40. Εικόνες Φορητές/ Δεσποτικές

- NA944, Ευαγγελιστής Ιωάννης, Ναός Υπαπαντής του Χριστού, Χώρα, διαστάσεις: 80 X 30 cm, 17^{ος} αι.
- NA981, Παναγία Γλυκοφιλούσα, Κτίριο Καθολικής Αρχιεπισκοπής, Κάστρο Χώρας, διαστάσεις: 90 X 70 cm, 15^{ος} αι.
- NA982, Παναγία Γαλακτοτροφούσα, Κτίριο Καθολικής Αρχιεπισκοπής, Κάστρο Χώρας, διαστάσεις: 80 X 65 cm, 13^{ος} αι.
- NA983, Άγιος Νικόλαος, Κτίριο Καθολικής Αρχιεπισκοπής, Κάστρο Χώρας, διαστάσεις: 90 X 70 cm, 17^{ος} αι.
- NA1007, ο Άγιος Ελευθέριος, Ναός Αγίου Ελευθερίου, Σαγκρί, διαστάσεις: 77,6 X 53,2 cm. Φέρει επιγραφή "Χειρ Μανουήλ Κεφαλούλου" 1738"

- NA1080- NA1083 Εικόνες επιστηλίου τέμπλου (Βαΐοφόρος, Μεταμόρφωση, Ανάσταση, Πεντηκοστή), εκκλησιαστική συλλογή Σαγκρίου, προέρχονται από το Ναό των Αγίων Αναργύρων, διαστάσεις: 30 X 24 cm, 18^{ος} αι.
- NA1115, Άγιος Νικόλαος, Εκκλησιαστική Συλλογή Σαγκρίου, διαστάσεις: 72 X 43 cm, 16^{ος} αι
- NA1404, Παναγία Βρεφοκρατούσα, Ναός Αγίου Νικολάου, Απείρανθος, διαστάσεις: 52 X 40 cm, 1899. Έργο Χατζηπέτρου.
- NA1407, Παναγία Βρεφοκρατούσα, Ναός Αγίου Δημητρίου και Αγίου Χρυσοστόμου, διαστάσεις: 50 X 42 cm, 1898. Έργο Χατζηπέτρου.
- NA1458, Επιτάφιος Θρήνος, Ναός Μεταμορφώσεως του Σωτήρος, Κουρουνοχώρι, διαστάσεις: 50 X 20 cm, 1782.
- NA1523, Αποτομή του Προδρόμου, Ναός Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου, Απόλλωνας, διαστάσεις: 49 X 39 cm, 1890, Έργο Κ. Βαλούχα Ιερέως

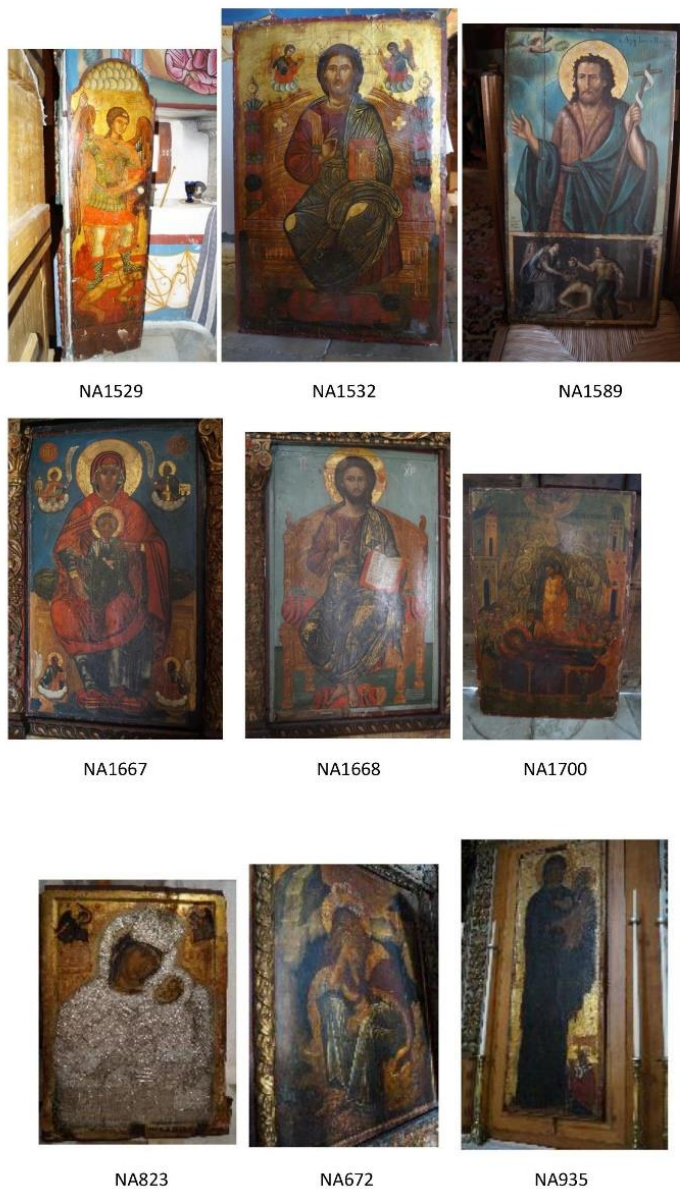

Εικόνα 41. Εικόνες Φορητές/ Δεσποτικές

- NA1529, Θύρα Πρόθεσης, Μονή Φανερωμένης, διαστάσεις: 185 X 45 cm, 17^{ος} αι.
- NA1532, Χριστός Ένθρονος, Μονή Φανερωμένης, διαστάσεις: 94 X 61 cm, 1663.
- NA1589, Άγιος Ιωάννης Πρόδρομος και Αποτομή του Προδρόμου. Ναός Αγίου Τρύφωνος/Ιωάννη Πρόδρομου/Αγίου Μόδεστου, Γαλήνη, διαστάσεις: 59 X 27 cm, 1890. Έργο Βλυσίδου.
- NA1667, Παναγία Βρεφοκρατούσα, Μονή Τεσσαράκοντα Μαρτύρων, Γλινάδο, διαστάσεις: 95 X 56 cm, 1600.

- NA1668, Χριστός Ένθρονος, Μονή Τεσσαράκοντα Μαρτύρων, Γλινάδο, διαστάσεις: 95 X 56 cm, 1600.
- NA1700, Κοίμηση της Θεοτόκου, Ναός Παναγίας, Άγιος Αρσένιος, διαστάσεις: 95 X 56 cm, 1604.

Εικόνες Φορητές/ Δεσποτικές

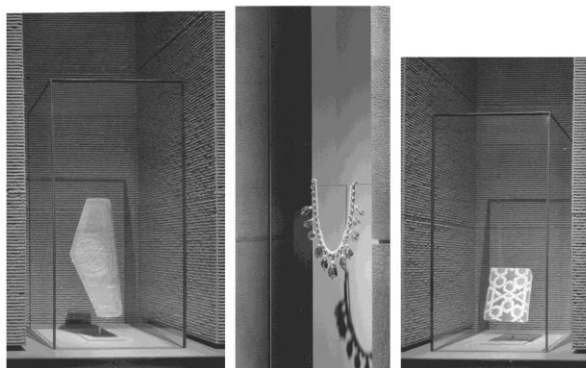

Εικόνα 42. Εικόνες Φορητές/ Δεσποτικές

Παράρτημα Ε

Εξοπλισμός - Σήμανση⁸⁰

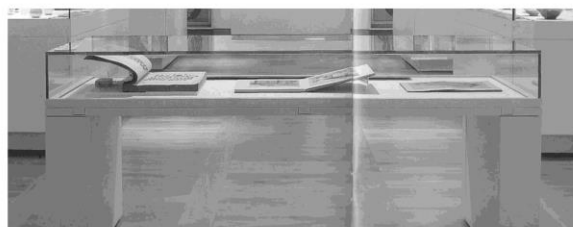
Προθήκες εκθεσιακού χώρου¹

Δείγμα 1

Δείγμα 2

Δείγμα 3

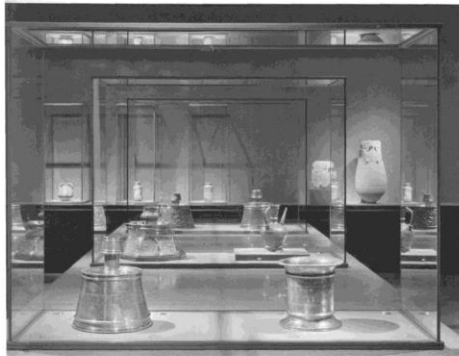

Δείγμα 4

¹ Τα δείγματα των προθηκών προέρχονται από την εταιρεία «MEYVAERT»

Εικόνα 43. Προθήκες

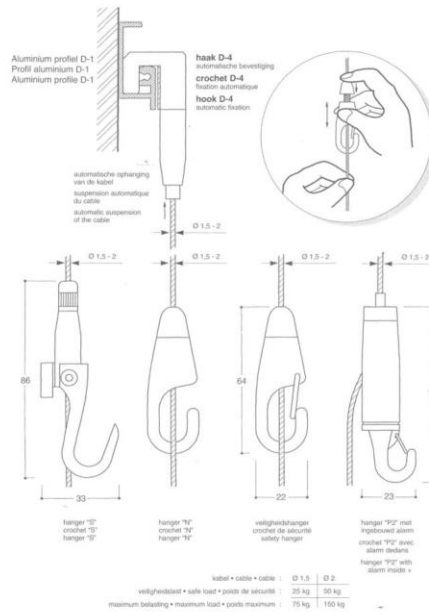
⁸⁰ Πληροφορίες και υλικό τόσο για της προθήκες όσο και για τη σήμανση προέρχονται από καταλόγους της εταιρίας “Meyvaert”

Δείγμα 5

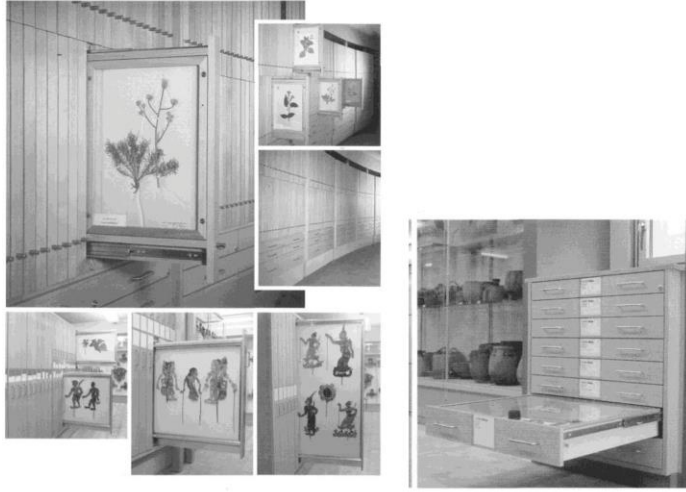
Δείγμα 6

Τρόποι στήριξης Αντικειμένων

Εικόνα 44. Προθήκες και τρόποι στήριξης Αντικειμένων

Προθήκες Αποθήκευσης

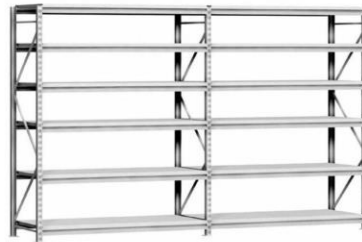

Δείγμα 1

Δείγμα 2

Δείγμα 3

Δείγμα 4

Εικόνα 45. Εξοπλισμός Αποθήκευσης

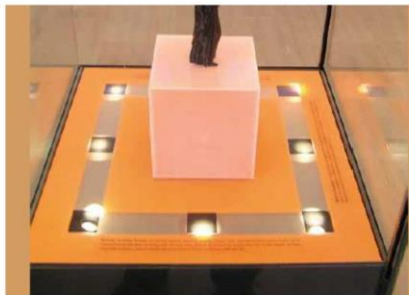
Λεζάντες- Κειμενολεζάντες

Δείγμα 1

Δείγμα 2

Δείγμα 3

Δείγμα 4

Εικόνα 46. Λεζάντες, Κειμενολεζάντες